

Kulturhistorisk byggnadsinventering nr 55

Bäcke, Ödskölts och Tisselskogs socknar

Bengtsfors kommun 2019

Dennis Olsson

Tio råd för god byggnadsvård

formulerade av byggnadsantikvarie Anders Franzén
genom Svenska Byggnadsvårdsföreningen

- Låt inte huset förfalla
- Använd traditionella material och metoder
- Låt huset vara med och bestämma
- Tänk efter, ta dig tid
- Fråga om råd – på flera ställen
- Planera
- Bevara, återanvänd, spara
- Kräv inte nyskick
- Undersök hur huset såg ut från början
- Dokumentera vad du gör

Kulturhistorisk byggnadsinventering nr 55

Bäcke, Ödskölts och Tisselskogs socknar
Bengtstors kommun 2019

Dennis Olsson

**BENGTSTORS
KOMMUN**

**VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN**
VÄSTARVET

Författare Dennis Olsson

Grafisk form, layout och teknisk redigering Gabriella Kalmar

Omslagsbild Framsidans foto taget av Dennis Olsson. Fotot visar byggnader på fastigheten Uleviken 1:13 och 1:20 i Ödskölts socken. Baksidans foto taget av Marie Odenbring Widmark, 2019. Fotot visar inventeraren själv vid gården Bäckehögen i Tisselskog.

Västarvet

Vänerparken 13

462 35 Vänersborg

tel. 0521-26 41 50, fax 0521-27 50 19

www.vastarvet.se

Förord

Den kulturhistoriska bebyggelsen är en gemensam skatt som är viktig att värna om av flera skäl. Den ger ett historiskt perspektiv, berättar om hur bebyggelsen vuxit fram och speglar hur vårt samhälle förändrats över tid, till exempel vad gäller ekonomiska, tekniska och sociala förhållanden. Synen på vad som är estetiskt tilltalande har skiftat genom tiderna, vilket också speglas genom bebyggelsen. Kulturmiljön berikar vår livsmiljö, skapar identitet och stolthet och därför är en viktig tillgång för hållbar utveckling.

Senast kommunens kulturhistoriska bebyggelse inventerades var under åren 1982–1986 med ett kompletterade kulturmiljöprogram 1993. De tidstypiska byggnaderna från 1950-talet och framåt fanns inte upptagna i bebyggelseinventeringen och en del av byggnaderna finns inte längre kvar varför det fanns ett behov av att se över kunskapsunderlaget. Syftet med den nya inventeringen är att identifiera och beskriva bebyggelsens kulturmiljövärden, såväl i större sammanhängande kulturmiljöer som för enskilda objekt. Inventeringen gör inte anspråk på att vara heltäckande utan är ett urval med representativa exempel från olika tider och byggnadstyper. Denna första del av inventeringen omfattar Bäcke, Ödskölt och Tisselskogs socknar.

Med denna skrift vill vi skapa ett gott kunskapsunderlag och samtidigt väcka intresse för bevarandet av traktens kulturhistoriskt värdefulla bebyggelse.

Göran Eriksson
Kommunchef
Bengtsfors kommun

Jan Johansson
Områdeschef
Västarvet

Innehåll

Inledning	6
Lagstiftning.....	7
Rapportens indelning.....	9
Bäcke socken	12
Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter - Bäcke socken.....	16
Ödskölts socken	46
Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter - Ödskölts socken.....	50
Bebyggelsemiljön vid Alltorp.....	52
Kulturhistoriskt särskilt värdefulla fastigheter inom Alltorp.....	53
Bebyggelsemiljön vid Bergs by.....	55
Kulturhistoriskt särskilt värdefulla fastigheter inom Bergs by.....	56
Tisselskogs socken	99
Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter - Tisselskogs socken.....	103
Bebyggelsemiljön i Gullungebyn.....	105
Kulturhistoriskt särskilt värdefulla fastigheter inom Gullungebyn.....	106
Bebyggelsemiljön i Ramdalen.....	111
Kulturhistoriskt särskilt värdefulla fastigheter inom Ramdalen.....	112
Bebyggelsemiljön i Värnebo.....	115
Kulturhistoriskt särskilt värdefulla fastigheter inom Värnebo.....	116
Källförteckning	159
Tryckta källor.....	159
Otryckta källor.....	159

TORRSKOG SOCKEN

VÅRVIK SOCKEN

LAXARBY SOCKEN

ÄRTEMARK SOCKEN

STENEBY SOCKEN

TISSELSKOG SOCKEN

ÖDSKÖLT SOCKEN

BÄCKE SOCKEN

Koppemåset

S Kötvikén

Nössemark

St. Ulvåstén

Stora Le

Ed

Gesäter

Lerdal

Botensjön

Yngresjö

Yngresjö

Häbol

Ed

Röllanda

Raggård

Fånnelök omr.

Gustavsfors

Torrskog

Yngresjö

Yngresjö

Häbol

Ed

Stora Tiggvallemossen

Örnåsen

Vårvik

Gustavsfors

Torrskog

Yngresjö

Yngresjö

Häbol

Ed

Stora Tiggvallemossen

Örnåsen

Vårvik

Gustavsfors

Torrskog

Yngresjö

Yngresjö

Häbol

Ed

Stora Tiggvallemossen

Örnåsen

Vårvik

Gustavsfors

Torrskog

Yngresjö

Yngresjö

Häbol

Ed

Stora Tiggvallemossen

Örnåsen

Vårvik

Gustavsfors

Torrskog

Yngresjö

Yngresjö

Häbol

Ed

Stora Tiggvallemossen

Örnåsen

Vårvik

Gustavsfors

Torrskog

Yngresjö

Yngresjö

Häbol

Ed

Stora Tiggvallemossen

Örnåsen

Vårvik

Gustavsfors

Torrskog

Yngresjö

Yngresjö

Häbol

Ed

Stora Tiggvallemossen

Örnåsen

Vårvik

Gustavsfors

Torrskog

Yngresjö

Yngresjö

Häbol

Ed

Stora Tiggvallemossen

Örnåsen

172

172

172

164

162

172

172

172

172

172

172

172

164

162

172

172

172

172

172

172

172

172

164

162

172

172

172

172

172

172

172

172

164

162

172

172

172

172

172

172

172

172

164

162

172

172

172

172

172

172

172

172

164

162

172

172

172

172

172

172

172

172

164

162

172

172

172

172

172

172

172

172

164

162

172

172

172

172

172

172

172

172

164

162

172

172

172

172

172

240

237

230

229

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

231

237

230

229

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

231

237

230

229

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

231

237

230

229

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

231

237

230

229

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

231

237

230

229

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

231

237

230

229

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

231

237

230

229

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

248

233

242

Inledning

Västarvet har under sommaren 2018 på uppdrag av Bengtsfors kommun inventerat kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom Bäcke, Ödskölts och Tisselskogs socknar. Syftet är att aktualisera kunskapsunderlaget över socknarnas kulturhistoriska värdefulla bebyggelse.

Den föregående kulturhistoriska byggnadsinventeringen i området gjordes i början av 1980-talet av dåvarande Älvsborgs Länsmuseum. Då dokumenterades socknarna selektivt med fokus på välbevarad bebyggelse av kulturhistoriskt intresse. Den nya inventeringen har genomförts på liknande sätt med brett fokus på bebyggelse som representerar olika värden och tider. En del av bebyggelsen har rivits eller förändrats kraftigt. Om förändringen varit så stor att byggnadens kulturhistoriska värde bedöms ha gått förlorat, har den utelämnats ur den nu genomförda inventeringen.

Sedan den förra inventeringen gjordes har den yngre bebyggelsen börjat nå kulturhistorisk status. Den förra rapporten redovisade inte någon byggnad som uppförts senare än 1940. I denna rapport omfattas byggnader uppförda fram till ungefär 1980.

Drygt 220 anläggningar har inventerats. Inventeringen skedde i huvudsak i en sammanhängande period under juni och juli månad 2018, varpå rapportarbete följde. Detta har inneburit renskrivning av inventeringsblanketter, historisk efterforskning genom litteratur och arkivmaterial och en kulturhistorisk bedömning och urval av samtliga inventerade byggnader.

Inventering och fotografering har gjorts av bebyggelseantikvarie Dennis Olsson, Västarvet. Referensgruppen, som utgjorts av bebyggelseantikvarierna Marie Odenbring Widmark, Lars Bergström och Carina Carlsson på Västarvet, har bidragit med synpunkter på urvalet av byggnader och på texterna.

Tack till Tisselskogs hembygdsförening, Hembygds- och framtidsföreningen i Bäckefors och till fastighetsägare som bidragit med faktakunskaper.

Källmaterial

Historieskrivningen om Bäcke, Ödskölts och Tisselskogs socknar bygger huvudsakligen på hembygds litteratur och tidigare kulturmiljöinventeringar samt från upplysningar från hembygdsföreningarna i området. Historiska kartor från Lantmäteriets digitala databas samt äldre fotografier från bland annat Digitalt Museum har kompletterat denna historieskrivning. Uppgifter om enskilda byggnaders uppförandeår, eventuella ar-

kitekter, ombyggnader eller liknande har hämtats från kommunens arkiv, hembygds litteratur, historiska kartor samt muntliga källor.

Byggnaderna i sig är naturligtvis ett primärt och viktigt källmaterial. När uppgifterna om en byggnads historia har varit bristfällig, vilket snarare varit regel än undantag, har en uppskattning av dess byggnadsår och troliga funktion gjorts utifrån en okulär besiktning av dess karaktär, form, material, konstruktion, detaljer, läge och sammanhang med mera.

Om begreppet kulturhistoriskt värde

Begreppet kulturhistoriskt värde är varken beständigt eller oföränderligt, utan förändras konstant över tid. Ofta avgörs det kulturhistoriska värdet av flera samverkande faktorer. Dessa är dock inte mätbara och kan lätt uppfattas som abstrakta eller godtyckliga. Förenklat kan det sägas att en byggnad med ett högt kulturhistoriskt värde ofta har mycket av sin ursprungliga karaktär kvar, både vad avser ursprungliga material, former eller kulörer. Det kan också handla om mer immateriella faktorer, som att byggnaden ifråga har goda möjligheter att tjäna som symbol för en viss historisk företeelse eller liknande.

Bedömning och urvalskriterier

Metoden går kortfattat ut på att undersöka om en byggnad eller annat specifikt objekt har några dokument- och/eller upplevelsevärden. Dokumentvärden är i huvudsak av historisk art, till exempel, byggnadshistoriskt värde, arkitekturhistoriskt värde eller personhistoriskt värde. Upplevelsevärdena är av mer känslomässig natur, till exempel identitetsvärde, patina eller arkitektoniskt värde. Dessa grundmotiv kan förstärkas av egenskaper som kvalitet, autenticitet, sällsynthet och representativitet. Oavsett om en byggnad uppfyller kriterierna för samtliga av dessa aspekter eller bara en enda, kan dess totala värde likväl bedömas som högt.

Om en specifik byggnadstyp anses sällsynt har den i regel större chans bedömas som kulturhistoriskt värdefull – även om den genomgått många förändringar. Däremot ställs vanligtvis större krav på byggnader som är mer vanligt förekommande, till exempel villor från 1960- eller 1970-talet. Dessa bedöms sällan vara sällsynta utan snarare typiska eller representativa för en viss tidsperiod eller liknande. Detta är ett annat van-

ligt motiv för bevarande, under förutsättning att dess ursprungliga karaktär är relativt intakt. Om så är fallet brukar byggnadens autenticitet åberopas som skäl för framtida bevarande.

Bedömningen av varje enskild byggnad har under arbetets gång gjorts utifrån ett lokalt, regionalt och nationellt perspektiv. Detta innebär att hänsyn har tagits till byggnadens läge i landskapet såväl som gatan eller kvarteret. Hur förhåller sig byggnaden till sin omgivning? Vad finns omkring? Är omgivningen lika autentisk som byggnaden, och hur påverkar det den kulturhistoriska värderingen? En gård där många av de äldre ekonomibyggnaderna finns kvar har enligt denna metod större chans att ges ett högt kulturhistoriskt värde än en där bara bostadshuset finns kvar. På samma sätt är det mer sannolikt att ett enhetligt villakvarter med välbevarade bostäder från 1950-talet bedöms som kulturhistoriskt värdefullt, än ett kvarter som utgörs av hus från olika tidsperioder. Anledningen till detta är att en mer tydligt sammanhängande eller »komplett« miljö ofta ger större *möjligheter till förståelse* för respektive tidsperiod eller fenomen.

Ansvar för och skydd av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Genom att bebyggelse bevaras skapas möjligheter till förståelse för historiska sammanhang. En välbevarad byggnad kan på sätt och vis utgöra en slags kontinuitet eller en referenspunkt i en i övrigt föränderlig värld, vilket får konsekvenser för hur betraktaren ser på världen och historien. En byggnad skyddas bäst när dess ägare är intresserad och kunnig, och allmänheten uppskattande, ödmjuk och lyhörd för äldre tiders estetik och tradition. Bebyggelse kan dock åtnjuta skydd genom speciella lagar och förordningar. Kulturmiljölagens portalparagraf slår fast att;

Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvaret för detta delas av alla.

Därmed kan det sägas att såväl myndigheter som enskilda fastighetsägare har ett ansvar att visa hänsyn och aktsamhet för de byggnader som anses ha kulturhistoriska värden. Något tillspetsat kan bebodda eller på annat sätt förvaltade byggnader betraktas som lån av kommande generationer.

Lagstiftning

Begreppet »κ-märkt« används allmänt för bebyggelse och miljöer med ett utpekat kulturhistoriskt värde, begreppet äger dock ingen juridisk innebörd. κ-märkt är alltså ett allmänt använt samlingsbegrepp för många olika typer av utpekanden eller lagskydd avsedda att bevara bebyggelse och miljöer av kulturhistoriskt intresse.

Ofta innebär ett lagskydd att en byggnad inte får förändras eller rivras så att det kulturhistoriska värdet minskar. Skyddet för parker kan innebära att träd och annan vegetation inte får tas bort och att växtligheten ska skötas på ett visst sätt. Många kulturhistoriskt värdefulla byggnader är idag inte »k-märkta« men det innebär inte att man kan ändra byggnaden hur som helst.

Alla byggnader omfattas av plan- och bygglagens (PBL) bestämmelser som säger att ändringar av en byggnad ska utföras varsamt och att särskilt kulturhistoriskt värdefulla byggnader inte får förvanskas.

Den bebyggelse som benämns som k-märkt kan besitta olika typer av lagskydd. Den kan vara skyddad i detaljplan genom PBL med exempelvis *q-bestämmelser*. Den kan också vara skyddad genom kulturmiljölagen (KML) som byggnadsminne eller som kulturreservat. De flesta kyrkor som tillhör Svenska kyrkan skyddas av kulturmiljölagens fjärde kapitel. Fornlämningar skyddas genom KML:s andra kapitel.

De byggnader och miljöer som beskrivs i denna rapport kan sägas vara »k-märkta« då de bedöms ha ett särskilt kulturhistoriskt värde och utvärderats i denna byggnadsinventering. Det är sådana byggnader som bland annat avses i plan- och bygglagens 8:e kapitel, paragraf 13 (se nedan). Vissa av byggnaderna kan också omfattas av andra bestämmelser.

Tillsynsmyndigheter för de olika lagarna är kommunen och länsstyrelsen. Kommunen ansvarar för plan- och bygglagen och länsstyrelsen för kulturmiljölagen. Riksantikvarieämbetet är den centrala myndigheten som ansvarar för kulturmiljöfrågor på nationell nivå. Västarvet är en regional kunskapsorganisation med bland annat en rådgivande roll i dessa sammanhang, både mot kommuner och Länsstyrelse men också förstås mot enskilda fastighetsägare och allmänhet och företag.

Plan- och bygglagen (PBL)

Bebyggelsen i landet styrs till stor del av plan- och bygglagen och tillhörande förordning. Lagen är ett instrument för sammanvägning av allmänna och enskilda intressen.

Enligt plan- och bygglagen är det förbjudet att

förvanska särskilt värdefull kulturhistorisk bebyggelse. För all bebyggelse gäller även varsamhetskravet som innebär att bebyggelsens särart och karaktärs-drag ska tillvaratas vid ändring eller underhåll. Plan- och bygglagen gäller alltid, både exteriört och interiört, även om åtgärderna inte kräver bygglov. Fastighetsägaren eller byggherren är ansvarig för att lagen följs.

Viktiga paragrafer för bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla byggnader i PBL

Betydelsen av att skydda och bevara kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer återfinns på flera ställen i plan- och bygglagen och dess förordning men de viktigaste verktygen finns i det åttonde kapitlet:

13 § Förbud mot förvanskning: »En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.« Bland annat gäller detta också allmänna platser och bebyggelseområden.

14 § Underhåll och varsamhet: »Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.«

17 § Varsamhetskrav: »Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.«

Kommunal planläggning genom PBL

Genom plan- och bygglagen använder kommunen olika typer av planer för att styra nybyggnation och förändringar av befintlig bebyggelse.

Översiktsplan

Är en kommuntäckande plan. Av översiktsplanen ska det bland annat framgå hur kommunen avser att tillgodose de så kallade riksintressena (se »Riksintressen för kulturmiljövård« nedan). Översiktsplanen är, till skillnad från detaljplan och områdesbestämmelser, inte juridiskt bindande. I översiktsplanen är vissa områden

utpekade där särskild uppmärksamhet ska ägnas åt kulturhistoriska värden. I dessa områden ska stor hänsyn tas till såväl helhetsmiljön som de enskilda byggnadernas kulturhistoriska värden.

Detaljplan och områdesbestämmelser

Byggnader, områden eller miljöer som är särskilt värdefulla ur historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt som därför inte får förvanskas kan skyddas av kommunerna genom detaljplaner. Dessa används av kommunen som ett verktyg för bebyggelsens utformning och användning och gäller för ett avgränsat område, i allmänhet inom tät bebyggelse. De bestämmelser som läggs in i planen är juridiskt bindande och innefattar både rättigheter och begränsningar för förändringar i området. Skydd av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse/miljöer markeras ofta med bokstäverna q, k, r och/eller n.

q- bestämmelser innebär att byggnaden har ett särskilt kulturhistoriskt värde och att den därmed inte får förvanskas. Vad som inte får förvanskas preciseras i planbeskrivningen genom skydds-bestämmelser. Här kan till exempel bestämmelser för hur den befintliga utformningen ska bevaras anges. Även ej bygglovspliktiga åtgärder kan regleras med q som till exempel ändring av interiör.

k- bestämmelser innebär att vid ändring måste byggnadens karaktär och dess kulturhistoriska värden tillvaratas. I planbeskrivningen preciseras varsamhetsbestämmelserna, som exempelvis kan vara bestämmelser för vilken kulör som ska användas vid ommålning av en fasad eller hur fönster och balkonger ska vara utformade.

r- bestämmelser förekommer ibland separat eller parallellt med andra beteckningar och anger att det föreligger ett rivningsförbud på fastigheten. Rivningsförbud kan ibland omfattas av q vilket då specificeras i planbeskrivningen.

n- bestämmelser förekommer gällande skydd av vegetation av kulturhistoriskt intresse. Det kan röra sig om att skydda enstaka träd, alléer eller liknande. Dessa bestämmelser bör kombineras med bestämmelser om marklovpikt.

Mer om plan- och bygglagen finns att läsa bland annat på www.boverket.se/PBLkunskapsbanken

Kulturmiljölagen (KML)

Lagen innehåller bland annat bestämmelser för skydd av värdefulla byggnader liksom fornlämningar, forn-

fynd, kyrkliga kulturminnen och vissa kulturföremål. Lagens portalparagraf är tidigare nämnts »Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvaret för detta delas av alla.«

Byggnadsminnen är byggnader som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde. Ett byggnadsminne kan bestå av en enskild byggnad eller ett område med ett stort antal byggnader. Vem som helst kan väcka fråga om byggnadsminnesförklaring hos länsstyrelsen, som också beslutar om en byggnad eller anläggning ska bli byggnadsminne. Byggnadsminnen regleras genom kulturmiljölagens tredje kapitel.

Svenska kyrkans kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser (även gravkapell, kyrkogårdsmurar och andra fasta anordningar) är skyddade i kulturmiljölagens fjärde kapitel. Detta innebär att de ska vårdas och underhållas så att de kulturhistoriska värdena inte minskas och att utseende och karaktär inte förvanskas. De kyrkobyggnader som är äldre än 1940 har ett generellt skydd men även vissa yngre kyrkor som bedöms ha särskilda kulturhistoriska värden skyddas enligt denna lag.

Riksintressen för kulturmiljövård

Riksintressen för kulturmiljövård är geografiska områden som innehåller nationellt viktiga värden och kvaliteter. Dessa områden regleras enligt miljöbalken. De kan utgöras av allt från små miljöer som speglar en speciell historisk epok till vidsträckta landskapsavsnitt som utvecklats under lång tid. Det är kommunens uppgift att i sin översiktsplan ange hur riksintressena ska tillgodoses men länsstyrelsen har också ett tillsynsansvar för hur riksintressenas värden skyddas vid planläggning.

Kulturresevat

Ett kulturresevat kan omfatta byggnader, anläggningar, lämningar och marker – men även sådana värden som består av verksamhet, kunskap och traditioner kan hanteras inom ramen för kulturresevatets förvaltning. Både länsstyrelsen och kommunen kan besluta att ett område ska skyddas och förvaltas som kulturresevat.

Andra lagar och bestämmelser

Krav på hänsyn till kulturmiljövärden finns också uttryckligen i bland annat väglagen, skogsvårdslagen, förordningen om statliga byggnadsminnen samt indirekt i järnvägslagen. Kulturlandskap vårdas och skyddas också bland annat genom miljöstödet inom ramen för EU:s jordbrukspolitik.

Rapportens indelning

Kartan i början av Inledningen visar de tre socknarna Bäcke, Ödskölt och Tisselskog. Kapitlen i rapporten följer dem geografiskt och redovisar kulturhistoriskt intressanta områden samt enskilda fastigheter.

På sidan 157–158 finns ett register över alla de fastigheter som bedöms ha kulturhistoriska värden.

De tre socknarna

Bäcke socken

Bäcke socknen är belägen ungefär mitt i Dalsland, i södra delen av landskapets skogs- och bruksbygder. Till ytan är socknen förhållandevis liten och utgörs av en central, uppodlad dalgång omgiven av skogs- och mossmarker. Dalgången sammanfaller med vattendraget Bäckeån som rinner mellan Marsjön och Teåkerssjön. I dalgången går också det centrala kommunikationsstråket genom bygden, idag representerat av länsväg 166 samt järnvägen.

Socken har medeltida ursprung och har sedan reformationen varit annexförsamling till Steneby. Bäcke kyrka uppfördes 1650–1653 i trä och bekostades av överste John Stake, ägare till det närbelägna Vättungens säteri. Denna kyrka ersatte en äldre och förfallen kyrka.

I dalgångens norra del ligger Vättungens säteri, känt sedan medeltiden och under århundraden den dominerade egendomen i socken, såväl genom sin storlek som ägarnas maktställning. Vättungen har tillhört Vadstena kloster och blev på 1400-talet ett frälsegods.

Omkring två kilometer nordost om kyrkan och säteriet anlades 1767 Bäckefors bruk. Bakgrunden var fynd av sjömalm i Marsjön, vattenkraft vid sjöns utlopp och vidsträckta skogar. Grundare var Leonard Magnus Uggla, brukspatron på Billingsfors. Bäckefors bruk hade först blygsam storlek men genomgick under 1820-talet en omfattande utbyggnad då ägaren, Carl Fredrik Waern, erhållit trefaldigt ökade privilegier för stångjärnsproduktion. 1829 blev Bäckefors ett av de första bruk i Sverige som införde den så kallade Lancashiremetoden. För den nya metoden tillkallades smeder från Wales. År 1846 släpptes stångjärnstillverkningen fri och produktionen

i Bäckefors. Som en följd av detta betraktades bruket under en period som ett de största i Sverige.

I slutet av 1860-talet drabbades Bäckefors liksom övriga järnbruk i Dalsland av »bruksdöden«. Industriverksamheten i Bäckefors har sedan fortsatt i varierande former och utgörs numera bland annat av wellpapp-tillverkning på det gamla bruksområdet. Detta område, som numera utgör en av Dalslands bäst bevarade äldre bruksmiljöer, ingår i område av riksintresseområde för kulturmiljövården.

När Dalslands Järnväg byggdes mellan Mellerud och Fredrikshald förlades den till Bäckes dalgång. I området mellan gamla bruket och kyrkan uppfördes en station. Järnvägen invigdes 1876 och stationen kom att bli startpunkten för samhället Bäckefors. Kommunikationerna stärktes ytterligare tjugo år senare då (Uddevalle-Lelångens Jernvägsaktiebolag, ULB) invigdes 1895 och Bäckefors blev en järnvägsknut. Idag går endast godstrafik genom samhället, men på sistone har det diskuterats om inte persontrafiken i Bäckefors ska återupptas. Under 1900-talet växte orten successivt fram och har fortfarande stationssamhällets karaktäristiska utformning med handelsgata i anslutning till järnvägen och egnahemsbyggelse runt omkring. Samhället har sedan vuxit huvudsakligen med villor och enstaka hyreshus.

Bäckefors centrum har idag förskjutits något österut mot den torgbildning som skapats vid det före detta kommunhuset. Bäcke blev egen landskommun vid kommunreformen 1862. Landskommunen uppgick tillsammans med Ödskölt i Bäckefors landskommun 1952, som 1971 uppgick i det som idag är Bengtsfors kommun.

Parti av Bäckefors.

Koloreerat vykort från Bäckefors. Gamla Bruksgatan österifrån, okänt år. Bäckefors hembygds- och framtidsförening.

Motiv från Bäckefors.

Koloreerat vykort från Bäckefors. Lasarettgatan norrut, sett från nuvarande bussterminalen, okänt år. Bäckefors hembygds- och framtidsförening.

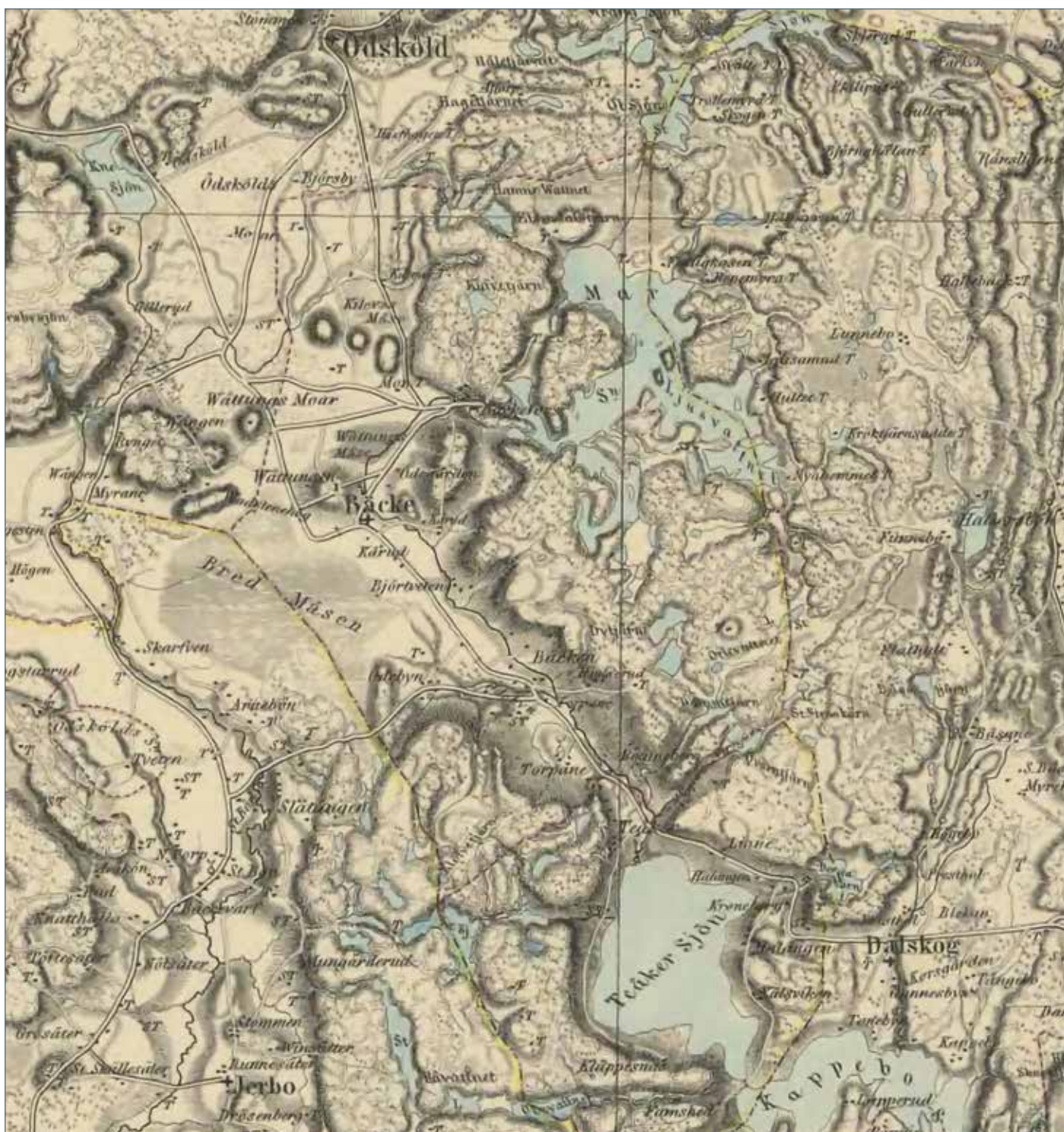
Dalslands sjukhus, 1945. Bilden är något beskuren. Vänersborgs museum

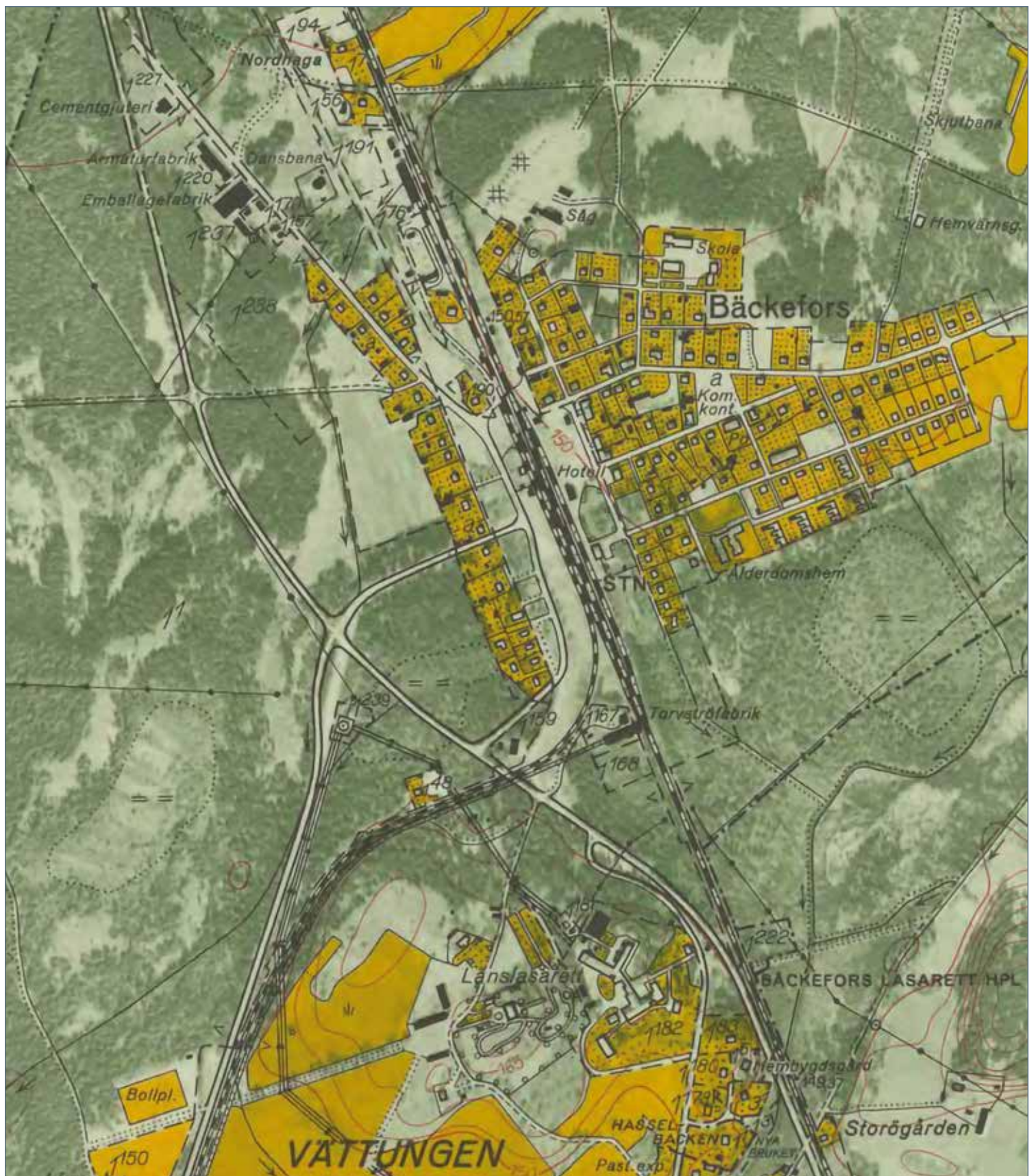
Vykort från Bäckefors. Bäckefors stationshus, okänt år – eventuellt 1940-tal. Stationen byggdes 1930, hotellet som skymtar bakom träden flyttades 1952. Bäckefors hembygds- och framtidsförening.

En viktig del av Bäckefors utveckling var invigningen av Dalslands sjukhus år 1930. Sjukhuset placerades i Bäckefors av geografiska skäl och uppfördes på Vättung-

ens marker sydöst om samhället. Sjukhuset expanderade snabbt under 1900-talet och blev en viktig arbetsplats.

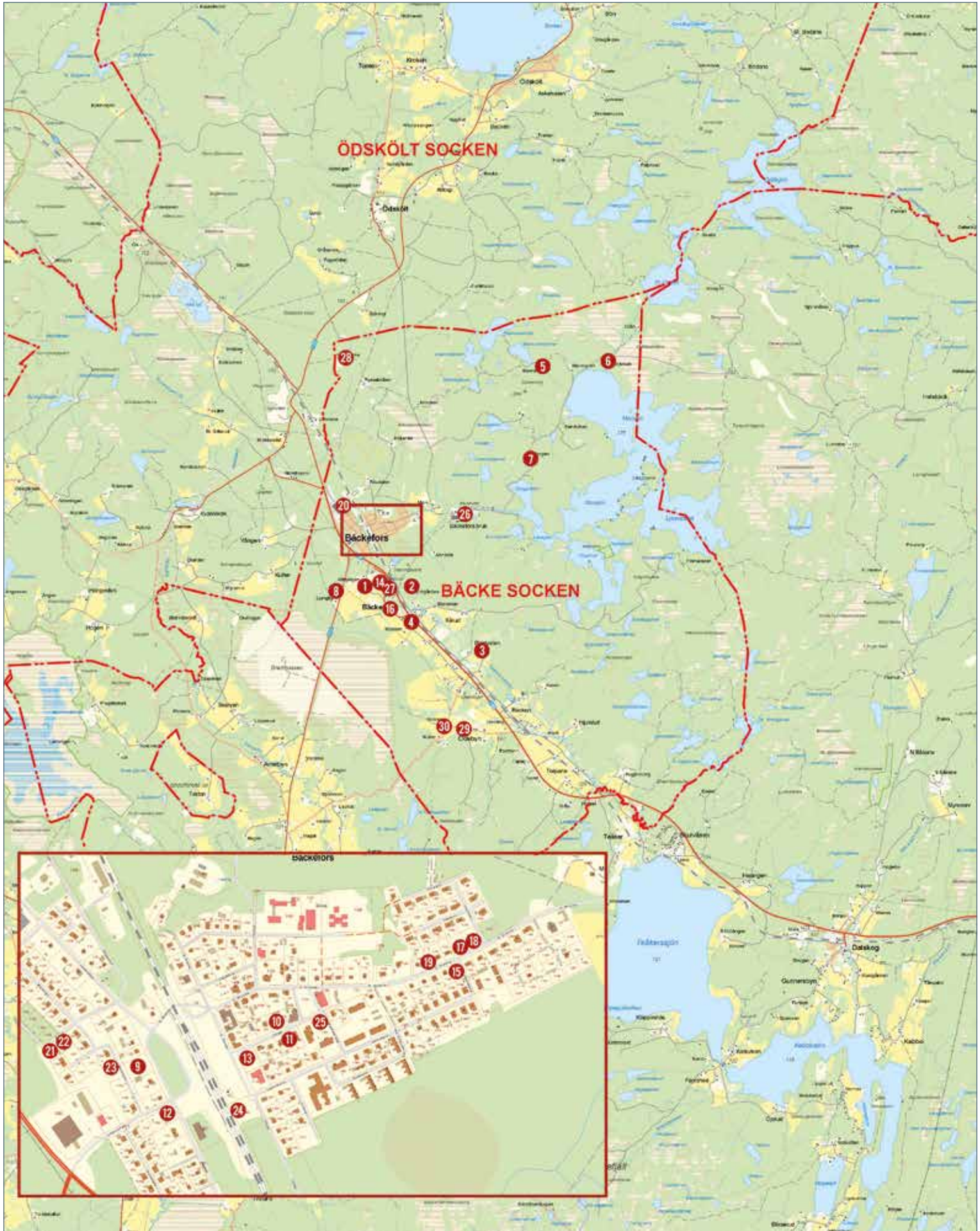

Bäckes socken, generalstabskartan 1843. Kartan gjordes före järnvägen drogs fram och således saknas Bäckefors samhälle. Lantmäteriets arkiv.

Båckefors samhålle 1963. Lantmåteriets arkiv.

Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter - Bäcke socken

1. Bäckén 1:43
2. Bäcke stom 1:5 *Storögården*
3. Björtveten 1:43 *Vättungens säteri*
4. Kårud 1:48
5. Vättungen 1:47 *Elsendal*
6. Vättungen 1:47 *Sjöbäcken*
7. Vättungen 1:47 *Skogen*
8. Vättungen 1:47 *Ljungbyvallen*
9. Vättungen 1:116
10. Vättungen 1:117
11. Vättungen 1:148
12. Vättungen 1:156
13. Vättungen 1:175 *f.d. Bäckefors Hotell*
14. Vättungen 1:182 *Dalslands sjukhus*
15. Vättungen 1:183
16. Vättungen 1:188 *Bäcke kyrka*
17. Vättungen 1:224
18. Vättungen 1:225
19. Vättungen 1:235
20. Vättungen 1:279 *Granbacka festplats*
21. Vättungen 1:323
22. Vättungen 1:324
23. Vättungen 1:333
24. Vättungen 1:393 *f.d. Bäckefors station*
25. Vättungen 1:394 *f.d. Bäckefors kommunhus*
26. Vättungen 1:397 m.fl. *Bäckefors bruk*
27. Vättungen 1:398
28. Vättungen 1:403 *Björke*
29. Ödebyn 1:60
30. Ödebyn 2:1 *Svängen*

Björtveten 1:43

Fastigheten är en del av bebyggelsen vid Björtveten, som i gårdsform omnämns första gången i mitten av 1500-talet. Bebyggelsen ligger samlad i lätt sluttande terräng på östra sidan av Teåkersälvens dalgång. Detta boningshus är idag avstyckat från resterande gårdsbyggnader men på grund av dessas direkta närhet upplevs ändå miljön som en intakt gårdsenhet.

Huset, som med största sannolikhet uppförts någon gång under 1800-talet, är en så kallad dalslandsstuga belägen med gaveln mot vägen. Eftersom marken sluttar står huset på en relativt hög, putsad stengrund. Själva stommen är av timmer och täckt med smal stående, faluröd locklistpanel. Husets sadeltak är täckt av korrugerad plåt. Vid entrén finns en liten glasad farstuvist. Byggnadens fönster härstammar från olika tider och är allihop i sin helhet vitmålade.

Det kulturhistoriska värdet ligger i byggnadens ursprunglighet och relativt höga bevarandegrad. Dalslandsstugan är ett viktigt och typiskt inslag i miljön. Trots att huset är avstyckat utgör gården som helhet ett välbevarat exempel på gårdsstrukturer kring sekelskiftet 1900 och har ett viktigt miljöskapande värde för den här landsbygds miljön.

Björtveten 1:43, från sydväst.

Bäcke stom 1:5 Storögården

Storögården, som också gått under namnen *Stommen* och/ eller *Stora Ödegården*, var 1540 upptagen som stom för prästen i Steneby. Vid reformationen drogs gården in av kronan men friköptes i början av 1700-talet för att bli en del av Bäckefors bruk i början på 1800-talet, och kom då att bebos och brukas av arrendatorer. Odlingssmarkerna är i stort sett helt igenplanterade.

Gården ligger i en sluttning, med boningshuset i högsta läge, flankerat i väst av en uthuslänga (garage/bod/förråd). Åt öster ligger ett mindre uthus/garage och själva ladugårdslängan. Det finns också en jordkällare öster om boningshuset.

Huvudbyggnaden är en dalslandsstuga, med största sannolikhet uppförd under 1800-talet, som genomgått små förändringar. Knutlådorna är bevarade och detaljen att sakna fönsterfoder, vilka istället har målats på fasadbrädorna vid var sida om fönstren – detta förekommer ibland på denna typ av byggnad. Med hänvisning till bland annat farstuvisten och de runda små fönstren i gavlarna har huset renoverats en eller flera gånger under första hälften av 1900-talet. Huset står på en gedi-gen stengrund och den timmerbaserade huskroppen

Bostadshuset på Storögården från syd.

Stom

(stom, kyrkostomme) utgjorde den fastighet som tilldelats sockenprästen som lönehemman och/eller lönetillägg utöver det egentliga prästbostället, som kunde ligga i en annexförsamling. Uttrycket stom användes generellt om hemman som tilldelats kyrkan (kyrkostom), biskop (biskopsstom) eller kloster (klosterstom).

Gårdsmiljö från sydväst.

Vy upp mot huvudbyggnaden från gårdsplanen nedanför.

Huvudbyggnaden vid Vättungens säteri.

täcks av ett flackt tak belagt med pannplåt. Färgskalan är traditionellt röd och vit.

Uthusen är av enklare regelverk klädda med träpaneler i lite olika dimensioner och de är täckta av sinuskorruerade plåttak. Den större ladugårdslängan är uppförd under 1900-talet och har ersatt en tidigare byggnad med samma funktion på platsen. Även denna är klädd med träpanel och har korrugerat plåttak. Färgskalan är genomgående faluröd men vissa dörrar bryter av i svart och kompletteras av de roströda eller svarta plåttaken.

Jordkällaren är äldre än 1950 (som det står på den) men har troligtvis renoverats/byggt om vid det tillfället.

Själva gårdsplanen består idag av gräsytor med en större ängsyta framför men gården omges av skog. Förutom gårdens två större träd med lite buskage är vegetationen lågt hållen.

Storögdens kulturhistoriska värde ligger främst i dess långa kontinuitet som boplatz och representant för gårdsmiljöer i mellersta Dalsland. Den välbevarade dalslandsstugan med de många bevarade ekonomibyggnaderna är en viktig del i den motiveringen.

Bäcken 1:43 *Vättungens säteri*

Vättungens säteri har genom århundradena varit den dominerande fastigheten i Bäcke socken, både genom sin storlek men även genom det inflytande som ägarna haft över trakten och dess folk.

Herrgårdsmiljön ligger på en lummig kulle sydöst om Bäckefors samhälle. Gårdens namn är svårtolkat men kan härledas till ordet »vette« i betydelsen vårdkase, vilket kan passa med hänsyn till det höga läget. Under medeltiden hörde Vättungen till Vadstena kloster men kom senare att tillhöra familjen Stake och förblev så fram till 1760 då Leonard Magnus Uggla förvärvade egendomen. Uggla var brukspatron på bland annat Bilingsfors bruk och lockades bland annat av Vättungens stora skogsarealer. Han grundade sedermera Bäckefors bruk och Vättungen kom att vara förknippat med järnbruket fram till 1901 då godset avstyckades från bruket. Idag är gården i privat ägo. Flygeln hyrs ut som bostad och huvudbyggnaden fungerar som kontor för Södra Skogsägarna.

Mangården utgörs av huvudbyggnaden, den vinkelställda flygelbyggnaden och lite längre fram ett magasin. Gårdsplanen nedanför, som flankeras av ladugård och magasin, leder mot den före detta huvudsakliga tillfartsvägen åt sydväst. Samtliga tillfartsvägar, från tre olika

Vättungen på sin kulle, flygfoto från sydöst, 1946. Vänersborgs museum.

håll, kantas av höga alléer. Trädgården med solitärträd, buskage och prydnadsväxter omges av betade marker.

Huvudbyggnaden är sannolikt uppförd under 1700-talet men har byggts om i omgångar, senast 1934 då byggnaden fick sitt nuvarande utseende. Huset, som är om ett och ett halvt plan, har en klassicistisk karaktär med ljusa fasader, valmade mansardtak och nätta detaljer. Det står på en putsad stengrund. Timmerstommen är klädd i stående locklistpanel med markerade hörnpartier. Det höga, tegeltäckta mansardtaket har små takkupor och frontespiser med klassicerande tympanonfält. På husets långsidor finns pelaruppburna balkonger.

Den vinkelställda flygelbyggnaden från 1830 är uppförd i en brant sluttning varför den har en hög sockel åt nordväst. Precis som huvudbyggnaden är den klädd med vit stående locklistpanel och kröns av ett valmat sadeltak täckt med enkupigt tegel.

Magasinet, som ligger på södra sidan av gårdstunet, fungerar idag som garage. På grund av den sluttande terrängen står även denna byggnad på en relativt hög sockel med ingång till källaren från väster. Timmerstommen är klädd med röda, stående locklistpaneler och huset täcks av ett sadeltak belagt med enkupigt tegel. På västra gaveln finns en vällingklocka.

Väster om mangården ligger själva gårdsplanen med två parallellt ställda ekonomibyggnader. Den södra fungerar bland annat som garage för jordbruksmaskiner. Den norra är uppförd i vinkel men var ursprungligen två separata byggnader. Här finns mer traditionella ladugårdsutrymmen, som en fähusdel och högdelar för förvaring. Dessa ekonomibyggnader är uppförda i re-

Magasinet.

gelverk som är klädda med stående locklistpaneler förutom fähusdelarna som är murade och vitfärgade. De ganska höga takfallen är täckta med korrugerad plåt eller eternitplattor.

Till gården hör också arbetarbostäder på både norr- och sydsidan om själva gården. Den norra är en större byggnad om två och ett halvt plan med flera lägenheter. Den södra är ett mindre hus i ett och ett halvt plan. Båda är uppförda på stengrunder, med stommar av timmer som är panelbeklädda och rödfärgade. Båda täcks av sadeltak belagda med tegelpannor.

Vid den norra infarten finns två garage av olika storlekar. Baserat på byggnadens höjd kan det norra av dem antas vara ett tröskgarage. Båda är regelverksbyggnader med röda locklistpaneler och med mossbevuxna sadeltak av eternit.

Vättungens kulturhistoriska värde är väldigt högt av flera anledningar. Platsen har länge varit en av de absolut viktigaste för hela bygden och upphovet till or-

Allén som leder söderut.

ten Bäckefors genom anläggandet av bruket. Även som jordbruksenhet och arbetsgivare har Vättungens säteri varit framstående för trakten. Alltså besitter gården ett högt symbol- och identitetsvärde. Vidare är säteriet ett av de få gårdarna av den här storleken i bygden vilket gör den intressant ur både historiska och ekonomiska

synvinklar. Även om många av byggnaderna har genomgått förändringar är gården ett bra exempel på en högreståndsmiljö med anor långt tillbaka i tiden. Tillammans bildar hela anläggningen en mycket värdefull miljö med lång historia och flera årsringar som är en särskilt viktig del av Bäckefors.

Kårud 1:48 västerifrån, med garaget i förgrunden.

Tidstypiskt utförda detaljer, räcken och väggarmatur.

Torpet Elsendal.

Kårud 1:48

Strax söder om Bäckefors samhälle, mellan den gamla landsvägen och nuvarande riksväg 166, ligger denna lilla fastighet bestående av en trädgårdstomt med bostadshus, garage, mindre uthus och ett lusthus. Bostadshuset har tillbyggt åt nordväst men har ett väldigt enhetligt utförande. Huset, som står på en betongstensgrund, är klätt med vita eternitplattor och taket är klätt med betongtegel. Det tillhörande garaget är en enkel, relativt låg byggnad med röd fjällpanel och flackt tak.

Det kulturhistoriska värdet ligger i huvudbyggnadens, trots tillbyggnad och senare tillkommen fasadklädsel, enhetliga utförande. Hus i originalutförande som det här, som dessutom speglar funktionalismens villabebyggelse och stilideal med enkla, avskalade detaljer (fönster, dörr/fönster-omfattningar, vindskivor, trappräcken, glasad ytterdörr med mera) är av högt bevarandevärde. Garagebyggnaden är en viktig del i helheten, och dess värde ligger även i att den representerar den framväxande bilismen.

Vättungen 1:47 Elsendal

Elsendal var från början ett torp under Vättungens säteri. Detta innebar att torparen fick möjlighet att odla upp en bit mark i skogen men skulle för detta göra dagsverken åt säteriet. Förutom det ägnade sig också torparna i trakten åt kolning och järntransporter till Bäckefors bruk. Vissa av dessa torp anlades redan under 1600-talet.

Elsendal ligger i en glänta omgiven av gles blandskog. Förutom själva stugan finns också ett mindre uthus. Stugan, som är av typen enkelstuga, är sannolikt uppförd i mitten av 1800-talet och består av en timrad stomme som

är klädd med stående locklistpaneler. Dessa är färgsatta med röd slamfärg förutom knutlådor, fönsterbågar och foder samt vindskivor och delar av farstukvisten med snickarglädje som är vitmålade. Stugan står på en gedigen, kallmurad stengrund. Huset kröns av ett sadeltak som täckts med tegelimiterande plåt. Uthuset är troligtvis byggt under tidigt 1900-tal, och något enklare till karaktären. Stommen är ett regelverk klätt med stående locklistpaneler. Även dessa är rödfärgade med vita knutar och fönsterbågar. Två plankdörrar sitter i västfasaden. Uthuset står på stenpelare och täcks av ett sinuskorruerat plåttak.

Elsendals kulturhistoriska värde ligger i byggnadernas ursprunglighet och höga bevarandegrad. Att torpet har kopplingar till Vättungens säteri och Bäckefors bruk stärker det kulturhistoriska värdet. Anläggningen ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövård Bäckefors bruk [P 8].

Vättungen 1:47 Ljungbyvallen

Söder om Bäckefors samhälle ligger idrottsplatsen Ljungbyvallen som var hemmaplan för Bäckefors IF fram till Bäckeullen byggdes. Anläggningen fungerade också som festplats under 1920- och 1930-talen, innan Bäckefors idrottsförening uppförde Granbacka festplats 1935. Ljungbyvallen har fått sitt namn av gården Ljungby som ligger granne med idrottsplatsen.

Platsen utgörs av själva fotbollsplanen samt tillfartsväg och de öppna gräsklädda ytorna runtomkring. Infarten flankeras av två stenpelare och ligger rakt för det som var allén upp mot Vättungens säteri. Vid norra änden av planen står en mindre byggnad som innehåller två omklädningsrum och ett domarbås med kiosklucka. Denna byggnad har en enkel, oisolerad regelkonstruktion som står på betongplintar. Huset är klätt med liggande spontad panel och täcks av pulpettak av sinuskorruerad plåt. Dörrarna är enkla bräddörrar och de enkelglasade fönstren, som sitter högt placerade, är av liggande, smal tvåluftstyp. Fönsterbågarna är grågröna men dörr- och fönsterfoder, dörrblad, knutar och vindskivor är vitmålade. Fasaden har en ljusgul nyans. Vid dörren på framsidan finns också den lucka som öppnades för kioskförsäljning.

Ljungbyvallens kulturhistoriska värde ligger i dess vikt för bygden som en av de tidiga samlingsplatserna både för sport och fritid men även för fest. Den lilla byggnaden är en viktig symbol för platsen och är dessutom i samma stil, och kanske samma ålder, som byggnaderna vid Granbacka festplats.

Omklädningsrum, domarbås och kiosk.

Fotbollsplanen från norr.

Vättungen 1:47 Sjöbäcken

Sjöbäcken var från början ett torp under Vättungens säteri. Detta innebar att torparen fick möjlighet att odla upp en bit mark i skogen men skulle för detta göra dagsverken åt säteriet. Förutom det ägnade sig också torparna i trakten åt kolning och järntransporter till Bäckefors bruk. Vissa av dessa torp anlades redan under 1600-talet.

Sjöbäcken ligger i en glänta med uthuggen siktlinje mot Marsjön, och omges av gles blandskog. Förutom själva stugan finns också ett mindre uthus. Stugan, som är av typen enkelstuga, är sannolikt uppförd i mitten av 1800-talet och består av en timrad stomme som klätts med stående locklistpaneler. Dessa är färgsatta med röd slamfärg förutom hörnknutlådor, fönsterbågar- och foder samt vindskivor som är vitmålade. Stugan står på en gedigen, kallmurad stengrund. Huset kröns av ett sadeltak som klätts med tegelimiterande plåt. Åt nordväst finns en mindre tillbyggnad med skifferklätt tak.

Uthuset har tillkommit något senare, troligtvis tidigt 1900-tal, och är något enklare till karaktären. Stommen av regelverk är klädd med stående, rödfärgade locklistpaneler. Uthuset täcks av ett sinuskorrugerat plåttak.

Sjöbäckens kulturhistoriska värde ligger i byggnadernas ursprunglighet och relativt höga bevarandegrad. Äldre byggnadsdetaljer är viktiga att bevara för att anläggningens kulturhistoriska värden ska bestå. Att torpet har kopplingar till Vättungens säteri och Bäckefors bruk stärker det kulturhistoriska värdet. Anläggningen ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövård Bäckefors bruk [P 8].

Vättungen 1:47 Skogen

Skogen var från början ett torp under Vättungens säteri. Detta innebar att torparen fick möjlighet att odla upp en bit mark i skogen men skulle för detta göra dagsverken åt säteriet. Förutom det ägnade sig också torparna i trakten åt kolning och järntransporter till Bäckefors bruk. Vissa av dessa torp anlades redan under 1600-talet.

Skogen är en mindre gårdsanläggning belägen i en glänta strax ovanför Marsjön. Gården delas av vägen som passerar gårdsplanen. Strax sydost om boningshuset står vårdträdet som dominerar hela gårdsplanen. Förutom boningshuset ingår även en ladugård och två mindre uthus.

Bostadshuset är sannolikt uppfört i slutet av 1800-talet. Tillbyggnaden med farstu/trapphus kan ha tillkommit i ett senare skede liksom den inredda vinden. Stommen är timrad och klädd med stående locklistpanel,

Torpet Sjöbäcken från söder.

Sjöbäcken sedd västerifrån.

Skogen, söderifrån, med det stora vårdträdet i förgrunden.

färgsatt med röd slamfärg förutom knutlådor, fönsterbågar- och foder samt vindskivor som är vitmålade. Huset står på en gedigen, kallmurad stengrund. Sadel-taket är täckt av enkupigt lertegel.

Skogens kulturhistoriska värde ligger i byggnadernas ursprunglighet och relativt höga bevarandegrad. Gården som helhet utgör ett välbevarat exempel på det tidiga 1900-talets gårdsstrukturer. Vårdträdet, som är av hög ålder, är av stor miljöskapande betydelse och bidrar till det kulturhistoriska värdet. Äldre byggnadsdetaljer är viktiga att bevara för att anläggningens kulturhistoriska värden ska bestå. Att gården har kopplingar till Vättungens säteri och Bäckefors bruk stärker det kulturhistoriska värdet. Anläggningen ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövård Bäckefors bruk [P 8].

Vättungen 1:116, sett från gatan.

Vättungen 1:116

Utmed en av Bäckefors centrala gator, Lasarettvägen, ligger denna anläggning på en relativt stor trädgårdstomt. Villan, som är uppförd under tidigt 1900-tal, kompletteras i sydväst av ett uthus som ursprungligen inrymde garage, dass och höns hus.

Bostadshuset från tidigt 1900-tal är uppfört i vinkel och vilar på en gråstensgrund som idag är putsad för att efterlikna konststen. Byggnadens fasad, som på tidstypiskt vis indelats i fält med lister, är klädd med stående och liggande fasspontpanel i original. Dörr- och fönstersnickerier är av senare datum. Över den i hörnet belägna entrén finns en hög farstukvist, även denna i originalutförande. Husets täcks av ett sadeltak med valmade hörn som klätts med tvåkupigt betongtegel.

Uthuslängan, som haft lite olika funktioner, fungerar idag som garage, förråd och extrabostad. Byggnaden är uppförd samtidigt som villan. Den står på en enkel sten/betonggrund, har röda, stående locklistpaneler med vita detaljer och täcks av ett plåttak.

Fastigheten utgör en del i den årsring av Bäckefors samhälle som uppstod när orten blivit till en järnvägs-knut (se även Vättungen 1:40 och 1:41). Även om byggnaderna genomgått vissa förändringar besitter fastigheten som helhet ett kulturhistoriskt värde. Den är en god representant för det tidiga 1900-talets villaarkitektur där den stora trädgården och uthuset är typiska och viktiga kännetecken. Stenstolparna som är uppsatta utmed södra fastighetsgränsen utgör intressanta detaljer som bidrar till det kulturhistoriska värdet.

Vättungen 1:117

Bostadshus som troligtvis uppförts under 1910- eller 1920-talet. Fastigheten är belägen intill torget i Bäcke-fors och är en del av stationssamhällets årsringar.

Den relativt stora villan, om ett och ett halvt plan, står på en källargrund av putsad betongsten. Fasader-na är klädda med stående, ljusgrå locklistpanel. Huset täcks av ett lertegelklätt mansardtak som bryts upp av en asymmetriskt placerad frontespis. Under den finns ett burspråk med överliggande balkong. Fönstren är av senare datum men många andra ursprungliga detaljer finns kvar, så som små originalfönster i gavel-röstena, gjutjärnsventiler och fönster i grunden, den öppna farstukvisten med sitt höga mansardtak åt väst och delar av panelen. På baksidan, åt norr, finns dock en senare tillkommen veranda som avviker från husets övriga utformning.

Trädgårdstomten är på tidstypiskt vis väl tilltagen. Vid tomtgränsen i norr finns ett äldre uthus kvar, en enkel länga med röda locklistpaneler och svart plåttak.

Fastighetens kulturhistoriska värde ligger i dess sammanhang som en avläsbar del av Bäcke-fors samhälles utbyggnad under tidigt 1900-tal. Villan är trots en del sentida förändringar en god representant för tidens stilideal och byggnadstradition. Även uthuslängan har ett visst värde då den minner om tiden då det varken fanns rinnande vatten eller elektricitet inomhus – i läng-an fanns sannolikt utedass och vedbod till en början.

Vättungen 1:117, sett från gatan.

Omsorgsfullt utformade detaljer i gavelspets och farstukvist.

Vättungen 1:148

I centrala Bäckefors, utmed Torggatan, ligger detta funktionalistiska bostadshus, med källarlokal som inrymt en frisörsalong. Huset, som sannolikt härstammar från 1930-talet, ligger på en smal, lummig trädgårdstomt med stensatta gångar som leder till entréerna.

Det kvadratiska tvåvåningshuset står på relativt hög putsad grund. Källarutrymmena nås utvändigt via trappor på ena sidan av huset. Fasaden består av ursprunglig ljus, stående locklistpanel. Panelen har smala dimensioner och ger ett nätt intryck. Fönsteromfattningar, vindskivor och andra detaljer kan beskrivas på liknande sätt. I huvudsak är fönstren och dörrpartier bevarade i original. Över dörrarna finns, med undantag för källardörren, enkla entrétak i tidstypisk stil. Uteplatsen på baksidan och trapporna kantas av nätta smidesräcken som också fungerar som stöttor åt de små taken. Huset kröns av ett flackt pyramidtak.

Byggnaden bedöms som särskilt värdefull ur ett kulturhistoriskt perspektiv då den är ett i det närmsta helt intakt exempel på 1930-talets funktionalistiska stil. Samtliga bevarade detaljer i original är av stor betydelse för byggnadens uttryck. Huset är dessutom det enda i sitt slag i Bäckefors samhälle, vilket bidrar till det kulturhistoriska värdet.

Vättungen 1:148, sedd från gatan.

Dekorativt runt fönster och skärmtak över trappan med smäckra smidesräcken är typiskt för den funktionalistiska stilen.

Vättungen 1:156 norrifrån

Vättungen 1:156

Funktionalistiskt tvåfamiljshus, beläget i centrala Bäckefors. Byggnaden ser ut att ha en panelbeklädd fasad på en flygbild från 1945/1946, då den bör ha varit ganska nybyggd. Huset, som numera har eternitfasader, har två våningar och källare. Två trappor leder upp till separata ingångar. Trapporna är försedda med tidstypiskt avskalade järnräcken med stänger upp till de nu borttagna skärmtaken över dörrarna. Vid båda entréerna har det tillkommit stora vindfång av sinuskorrugerade plastskivor. Majoriteten av fönsterpartierna är original och saknar fönsterfoder på klassiskt funkismanér. Sadeltaget är relativt nyligen omlagt med tvåkupigt tegel och det korta, karaktäristiska takutsprånget och takets proportioner är bibehållna.

Inom fastigheten ligger också en enklare garagebyggnad som kan vara samtida med bostadshuset. På den gräsbevuxna trädgårdstomten som omger byggnaderna finns nytto- och trädgårdsväxter.

Byggnaden är ett förhållandevis välbevarat exempel på en funktionalistisk flerfamiljsvilla. Det kulturhistoriska värdet ligger i byggnadens ursprunglighet och relativt höga bevarandegrad. För att det kulturhistoriska värdet ska bestå behöver det enkla, odekorerade intrycket bibehållas liksom detaljer i original, till exempel fönstersnickerier. I Bäckefors är detta den enda byggnaden i sitt slag vilket bidrar till kulturvärdet.

Vättungen 1:175 västerifrån

Vättungen 1:175, före detta Bäckefors hotell

Putsat flerbostadshus i två våningar, beläget vid Gamla Postgatan. Byggnaden inrymde ursprungligen Bäckefors Hotell, en äldre träbyggnad som flyttades i början av 1950-talet ett kort stycke över vägen till sin nuvarande plats (se foto på nästa sida). Efter flytten gjordes en genomgripande ombyggnad som resulterade i en byggnad med ett helt nytt, modernt uttryck. Flytten och ombyggnationen var klara 1952. Hotellet lades ned på 1980-talet och huset byggdes därefter om till hyreshus.

Byggnaden har en tydligt funktionalistisk prägel som finns kvar trots vissa sentida förändringar. Den har en bastant rektangulär form med reveterade fasader, relativt små fönster, smäckra dekorativa element samt ett flackt valmat tak.

Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde på grund av den relativt välbevarade karaktären och att byggnaden tidigare tjänat som hotell, vilket är lokalhistoriskt intressant. Trots att det idag är ombyggt till hyreshus och fått en del tillägg på senare år är huset fortfarande

Bäckefors hotell, år 1955. Del av bild, Vänersborgs museum.

de en god representant för 1950-talets lite mer kantiga funktisuttryck. Vidare spelade huset som hotell en viktig roll för stationssamhället Bäckefors. Det var mycket folk som passerade orten när den var på sin höjd som järnvägsknutpunkt och hotellet blev en naturlig mötesplats för ortsbefolkning och tillresta.

Till höger: Bäckefors hotell flyttas till nuvarande läge. Bäckefors hembygds- och framtidsförening.

Vättungen 1:182 Dalslands sjukhus

I slutet av 1800-talet togs beslutet om byggandet av ett centralt sjukhus på Dal. Bäckefors kom att väljas som plats för detta sjukhus på grund av det geografiska läget mitt i landskapet. Marken för sjukhusbygget skänktes 1917 av dåvarande godsägaren på Vättungen, herr O. Boman. Av detta skäl kom de två ursprungliga sjukhusbyggnaderna att uppföras på södra sluttningen av samma kulle som säteriet Vättungen ligger på. Den södra sjukhuslängan var den allmänna sjukstugan och den norra sjukhuslängan var avsedd att bli epidemisjukhus. Intill sjukhuset anlades två läkarvillor. Dalslands sjukhus invigdes i september 1930 och året efter kunde även epidemisjukhuset (numera rivet) tas i bruk.

De två sjukhuslängorna och läkarvillorna uppfördes i den ljusa, enkla stil som kallas tjugotalsklassicism. Redan 1939 byggdes de två sjukhusbyggnaderna samman med en överbyggd gångbro. Under bron syns ett karaktäristiskt valv som invändigt smyckades med takmålningar av den lokale konstnären Johan Eliasson.

Under senare delen av 1900-talet har sjukhuset byggts till och om åt norr och öster. Det har tillkommit flera olika behandlings-, vård- och administrativa avdelningar. Därför har sjukhuset idag ett arkitektoniskt sett blandat uttryck med inslag från olika tider och stilar. Det förenande är dock materialen och volymerna. Genomgående är byggnadsdelarna uppförda med putsade eller tegelklädda fasader i gula kulörer och med sadeltak, som ibland är valmade.

I sydvästra delen av sjukhusområdet finns en avlång byggnad som uppfördes 1946 som personalbostäder. Den följer sjukhusets gånge gula kulörer men har en påtaglig och tidsenlig funktionalistisk stil. Byggnaden kallas idag för Smedjan och har fått andra funktioner.

Av de två läkarvillorna finns idag en kvar, ett fristående bostadshus med gula träfasader, vita snickerier och valmat, tegeltäckt tak.

Huvudbyggnaden vid Dalslands sjukhus och den äldsta delen av sjukhuset som fortfarande präglas av det tjugotalsklassicistiska stilidealet.

Huset som idag kallas Smedjan, uppförd 1945, som ursprungligen innehöll personalbostäder.

Läkarvillan, en av två ursprungliga.

Den kuperade terrängen runt sjukhuset består idag främst av gräsmattor med solitärträd och/eller buskage som genomkorsas av små vägar. På södra sidan finns huvudentrén med parkeringsplatser, busshållplats samt, i hagen framför sjukhuset, en helikopterplatta.

Anläggningens kulturhistoriska värde ligger i sjukhusets historiska, arkitektoniska och socialhistoriska värden. Precis som Bäckefors samhälle har expanderat har även sjukhuset gjort det, vilket är tydligt avläsbart i de många tillbyggnaderna med spår av sin tids arkitektoniska ideal och funktioner. Sjukhuset har också varit, och är fortfarande, en viktig mötesplats för hela Dalsland.

Flygbild över sjukhusområdet, sent 1940-tal. Vänersborgs museum.

Dalslands sjukhus, tidigt 1940-tal. Vykort. Bäckefors hembygds- och framtidsförening.

Vättungen 1:183 från nordöst.

Tidstypisk entré som utformats med omsorg – skiffersatt trappa, smidesräcke och dörr med dekorglas och mässingstrycke.

Vättungen 1:183

I östra delen av Bäckefors ligger denna välbevarade 1950- eller 60-talsvilla med vidbyggt garage. Den röda tegelfasaden är uppbruten av fält av grå puts med glimmer vilken också skapar kontrast mot den mörkare sockeln. Fönstersnickerier, ytterdörr, garageport och burspråk förfaller vara i original. Huset kröns av ett sadeltak täckt med svartmålad tegelimiterande plåt.

Villan är i stora delar bevarad i original, och är ett gott exempel på tidens villaideal. Byggnaden har därför ett kulturhistoriskt värde. Den är omgiven av liknande hus från samma tid – hela området representerar en tydlig årsring i Bäckefors historia – men detta är ett av det bäst bevarade husen.

Bäcke kyrka och kyrkogård, sedda från sydväst.

Vättungen 1:188 *Bäcke kyrka*

Bäcke kyrka, sannolikt med kontinuitet sedan medeltiden, ligger lågt i landskapet i den uppodlade dalgång som utgör socknens centralområde, en bit söder om själva tätorten. Kyrkan och kyrkogården omges delvis av öppen odlingsmark. Intill kyrkan rinner Teåkersälven och längs kyrkogårdens västra sida leder en äldre landsvägsträckning, en tidigare version av länsväg 166. Invid kyrkan finns en vägvisarsten som pekar ut en äldre vägsträckning till Bäckefors bruk.

Kyrkan uppfördes mellan 1650–1653 av ägaren till Vättungens säteri, Johan Stake. Kyrkan är en typisk representant för kyrkobygget i Dalsland vid denna tid – en timrad träkyrka med tresidig koravslutning, ursprungligen utan torn. Dess nuvarande form är huvudsakligen ett resultat av en ombyggnation genomförd 1797 då den förlängdes åt väster, och 1892 års arbeten då tornet, sakristian och vapenhuset tillkom. Det rektangulära långhuset är orienterat i öst-västlig riktning med det tresidigt avslutade koret i öster och vapenhuset mot väster. Tornet är placerat över långhustakets västra del. I sydost finns den utbyggda sakristian.

Kyrkans fasader består av rödmålade locklistpanel. Dörrar och tornluckor är svartmålade, fönster och vindskivorna vita. Långhusets, liksom vapenhusets och sakristians sadeltak är täckta med skiffer. Långhustaket är valmat över koret och där finns en takryttare. Denna liksom tornets tak och spira är täckta med fasettformade svartmålade plåtskivor. Tornryttaren i öster kröns av en vindflöjel i metall med byggherrens initialer *T S* och året 1653. Tornspiran i väster kröns av en korsformation i metall.

Ingångar till kyrkan finns genom vapenhuset i väster, en port utformad som en segmentbågeformad pardörr, och till sakristian, en enkeldörr mot väster. Porten och dörren har svart snedställd panel och porten har ett äldre lås med året 1832. På långsidorna finns stora rektangulära fönster som är vitmålade och indelade i små rutor. På långsidorna, under tornet, på västfasaden och i sakristian finns kvadratiska liknande fönster. I vapenhuset finns små fönster mot norr och söder samt ett runt ovan kyrkporten mot väster.

Kyrkogårdens äldsta del har en rektangulär form och utbreder sig huvudsakligen på kyrkans södra och östra

Parti av Bäcke begravningsplats.

sidor. Kyrkogården har sedan utvidgats i två etapper mot sydost, 1905–1910 och 1932, och har en långsträckt utbredning längs landsvägen. Längs vägen och mot en grusad plan framför kyrkans västfasad finns en kallmur och en syrénhäck. Längs muren växer också stora lövträd, främst ask, alm och lönn. Mot kyrkogårdens övriga sidor finns häckar mot angränsande skogsmark, längs sydöstra sidan finns också en trädrad. I muren finns tre grindar av smidesjärn med stolpar av tuktad granit. Kyrkogården är lummig med många stora lövträd. I sydost finns också en minneslund. Samtliga gångar är grusade. Kyrkogården har relativt stora gräsytor och de flesta gravar är gräsbevuxna, förutom några få grusade. På den äldsta delen finns också smidda gravkors av varierande ålder och utförande.

Kyrkan och kyrkogården har mycket höga kulturhistoriska värden, och skyddas enligt kulturmiljölagen.

Vättungen 1:224, sett från gatan.

Vättungen 1:224

I östra delen av Bäckefors ligger denna välbevarade villa, uppförd 1960, i en trädgård med träd och buskar samt delvis stensatta gångar. Fasaden är ljusgul och slätputsad med röda fält runt den indragna entrén. Huset står på en mörkt grå putsad källargrund med garage. Det kröns av ett sadeltak täckt med rött tvåkupigt tegel.

Dörrar och fönster är av senare modell, men en hel del detaljer finns kvar i original, till exempel garageportarna med tidstypiska trycken.

Det kulturhistoriska värdet ligger i husets relativt välbevarade skick samt att det är ett fint exempel på det sena 1950-talets stilideal. Byggnaden ligger i ett villaområde med hus från samma tid, en tydlig årsring i Bäckefors samhälle. Vättungen 1:224 är en välbevarad representant för områdets alla villor. Det har uppförts samtidigt som grannhuset, Vättungen 1:225.

Vättungen 1:225 sett från gatan.

Vättungen 1:225

Enplansvilla med källare, ursprungligen uppförd 1960 (samtidigt som grannhuset, 1:224) och tillbyggd under 1970-talet. Huset omges av en öppen gräsbevuxen tomt med delvis stensatta trädgårdsgångar.

Villans arkitektoniska utförande är typiskt för 50-talsfunktionalismen med gula, avskalade tegelfasader. På västra sidan finns en garagedörr. Entrépartiet är något indraget och försett med en kraftig farstukvist av betong och tegel med smäckra smidesräcken. Det flacka sadeltaket är belagt med tvåkupigt taktegel.

Den tillbyggda delen av huset är förskjutet åt söder

Tidstypiskt dörrparti med dekorglas och karosspanel längst ned.

Vättungen 1:235.

och skiljer sig något stilmässigt. Tegel är fortfarande huvudinslaget i fasaden, men i en rödbrun kulör och delar av fasaden samt gavelröstena är klädda av brunbetsad, liggande stockpanel. I hörnet mellan byggnadskropparna, på baksidan, finns en altan i höjd med sockeln. Tillbyggnaden håller samma format som ursprungs- huset, men är något förskjutet och fungerar som en årsring för huset.

Många delar av husets yttre är bevarade i original, så som majoriteten av fönstren, dörrpartierna och arkitektoniska detaljer som till exempel armaturen över garageporten. Det kulturhistoriska värdet ligger i husets relativa ursprunglighet, som en välbevarad representant för sin stil samt som en viktig del av sin årsring av Bäckefors samhälle (jämför Vättungen 1:98, 1:224 och 1:183). Huset är i sin helhet i stort sett oförändrat, även tillbyggnaden, och är ett fint exempel på arkitektur från sin tid med de kvaliteter som det besitter i utförande, materialval och detaljer. Vidare är den en viktig representant för den här delen av Bäckefors samhälle och den utvidgning som samhället genomgick under mitten av 1900-talet.

Vättungen 1:235

I östra delen av Bäckefors ligger denna välbevarade sena 1950-talsvilla i ett och ett halvt plan med källare. Villaträdgården är smal och innehåller träd och buskar samt stensatt trädgårdsgång och garagednart. I trädgården finns även två mindre uthus.

Byggnadens fasader är klädda med rött tegel, medan källaren har putsade väggar. Det garage som tillbyggs åt öster, har en brunbetsad fjällpanel, med gavelröste i stående lockpanel. En gjuten betongtrappa med svarta smäckra smidesräcken leder upp till den tidstypiska, gladsade ytterdörren som överskuggas av ett nätt skärmtak.

Fönstren är i huvudsak vita tvåluftsfönster men det förekommer även större fönster med förskjutet mittpost. Åt väster finns en liten uteplats. Samtliga dörrar och fönster är ursprungliga. De saknar omfattningar och består endast av lätt indragna karmar samt båge/dörrblad. Troligtvis är källargaragets portar ursprungliga. Det något senare tillbyggda garaget har en modern vikkdörr.

Det övre planet har en balkong åt väster med tidstypisk räcke av småkorrugerad, målad plåt med en enkel överliggare. Huset kröns av ett högt sadeltak som täckts med tvåkupigt betongtegel. Garaget har ett lägre sadeltak täckt med svart tegelimiterande plåt.

Det kulturhistoriska värdet ligger i husets välbeva-

rade skick med i stort sett alla detaljer i original. Byggnaden utgör ett gott exempel på tidens villaarkitektur. Huset ligger omgivet av liknande hus från samma tid och hela området representerar en årsring i Bäckefors samhälle där detta hus är en viktig del.

Vättungen 1:279 *Granbacka festplats*

Granbacka festplats är belägen i norra delen av Bäckefors samhälle. Huvudbyggnaden är en åttkantig rotunda (uppförd 1935) med en scentillbyggnad. I övrigt finns en entrébyggnad (troligen 1935), en scenbyggnad (1964), en kiosk (1973) och en uthuslänga med avträden (1942). Byggnaderna är uppförda i trä med takbeklädnader av papp eller plåt.

Festplatsens öde har skiftat sedan starten 1935. Under andra världskriget hade man danser året om och dansbanan värmdes upp med kaminer. 1943 byggdes danspaviljongen om med en större scen och försågs med fönsterluckor. På 1960-talet var den absoluta storhetstiden för »Popparken på Dal« och den separata utomhusscenen uppfördes 1964. Under 1980-talet lades verksamheten ner, anläggningen förföll och var till och med nära att eldas upp. Den räddades dock och ägs och drivs numera av Bäckefors hembygds- och framtidsförening som under åren har arbetat med att bevara anläggningen.

Det kulturhistoriska värdet ligger i den bevarade helheten; Granbacka utgör ett värdefullt exempel på en tidstypisk och innehållsrik festplats med dansbana i ett mindre samhälle. Få liknande exempel finns be-

Tidstypiskt dörrparti med betongtrappa, smidesrücken och skärmtak.

varade och Granbacka tillmäts därför ett högt kulturhistoriskt värde. Den utgör också en intressant del av Bäckefors brukssamhälle. Anläggningens kontinuitet som festplats ända sedan 1930-talet stärker det kulturhistoriska värdet.

Granbacka festplats.

Vättungen 1:323

Tidstypisk enplansvilla från 1970-talet. Huset står på en relativt hög sockel med fasader som i huvudsak utgörs av vit kalksandsten (även kallat mexitegel), kombinerat med träpaneler, som målas mörkbruna för att kontrastera mot det vita teglet. Huset har slutna fasader mot gatan i motsats till baksidans öppnare karaktär med större fönster och tilltagen terrass. Fönstren är pivåupphängda enlufts-fönster utan foder.

Det kulturhistoriska värdet ligger i husets välbevarade skick samt att det är ett gott exempel på det sena 1970-talets villastil. Detta exempel är helt i original. Kombinationen av funktionellt byggande och så kallade underhållsfria material är påtagligt. Huset ligger omgivet av liknande hus från samma tid och hela området representerar en årsring i Bäckefors samhälle där detta hus är en viktig del.

Vättungen 1:323 sedd från gatan.

Vättungen 1:324

Tidstypisk enplansvilla från 1970-talet, utan källare. Fasaden är delad i två fält: nertill av vit kalksandsten (även kallat mexitegel) och upp till stående, mörkbrun lockpanel. Taket har en tung, sargtaksliknande prägel, och består av två pulpettakskonstruktioner som rests mot varann.

Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde då den i stort sett bevarats i original sedan ursprunget, med undantag för bland annat takmaterialet som bytts från papp till plåt. Huset ligger omgivet av liknande hus från samma tid och hela området representerar en årsring i Bäckefors samhälle där detta hus är en viktig del.

Vättungen 1:324 sedd från gatan.

Vättungen 1:333

Tidstypisk enplansvilla från 1970-talet med källare. Husets fasader består av vit kalksandsten (mexitegel) uppblandad med fält av brunbetsad liggande spontad panel, förutom garagedelen som genomgående har en stående locklistpanel. Träpanelerna är mörkt målade för att kontrastera mot det vita teglet. Även fönstren – pivåupphängda enlufts-fönster utan foder – är mörkt målade. Taket är täckt med svart/grått betongtegel.

Det kulturhistoriska värdet hänger samman med att byggnaden bevarats helt i original sedan byggtiden, och det är ett gott exempel på det sena 1970-talets villabyggande. Huset ligger omgivet av liknande hus från samma tid och hela området representerar en årsring i Bäckefors samhälle där detta hus är en viktig del.

Vättungen 1:393 före detta stationshuset

Dalslands Järnväg (Mellerud – Fredrikshald), invigd 1879 och Uddevalla-Lelångenbanan, invigd 1895, korsas vid Bäckefors, som därför kom att bli en viktig knutpunkt. Runt järnvägsknuten växte sedan stationssamhället fram successivt och med tiden blev Bäckefors en ny centralpunkt för bygden.

Den första stationsbyggnaden i Bäckefors uppfördes ursprungligen på den västra sidan om järnvägen i samband med dragningen av Dalslands Järnväg. 1895 flyttades stationshuset över spåren när Lelångenbanan drogs fram.

Stationshuset på fastigheten Vättungen 1:393 uppfördes 1930, då det krävdes fler och större utrymmen för verksamheten. Huset uppfördes av den lokale arkitekten och byggmästaren Paul Balder. Byggnaden fick en klassicistisk stil med drag av funktionalism, en stil som precis höll på att slå igenom på den här tiden. Fasaderna är släta, ljusa och putsade. I bottenplanet, där bland annat kontor och vänthall inrymdes, är fönstren stora. I den övre våningen inreddes personalbostäder med mera.

Byggnaden kröns av ett flackt valmat sadeltak. På tidstypiskt vis har den väldigt få dekorativa inslag, bland annat saknas fönster- och dörrömfattningar. De klassicistiska dragen representeras bland annat av tydliga symmetriska linjer och axlar i fasaden, de stora dörr- och fönsterpartierna och den stora entrén med balkong på pelare.

Från slutet av 1800-talet och fram till andra världskrigets slut var Bäckefors en viktig järnvägsknut med mycket trafik. Idag går endast godstrafik genom samhället men på sistone har det diskuterats om inte persontrafiken i Bäckefors ska återupptas.

Då Bäckefors utveckling från slutet av 1800-talet och senare är helt beroende av järnvägens och stationens framväxt, är stationsbyggnaden av mycket stor lokalhistorisk betydelse. Byggnaden har genomgått ytterst få förändringar och är en välbevarad representant för sin tids byggnader. Den har en för tiden mycket representativ stil, i en övergångsperiod mellan det tidiga 1900-talets stilar och funktionalismen, som precis sett dagens ljus. Idag är byggnaden i privat ägo, vilket inte i sig påverkar det kulturhistoriska värdet.

Bäckefors före detta stationshus.

Bäckefors äldsta stationshus, år 1926. Vykort. Vänersborgs museum.

Bäckefors station, år 1936. Statens järnvägsmuseum.

Vättungen 1:394 före detta kommunhuset

Bäcke socken har medeltida ursprung och den profana och kyrkliga administrationen i socknen var sammanlänkad fram till kommunreformen 1862 då Bäcke landskommun bildades. Denna fortlevde fram till storkommunreformen 1952 då Bäcke tillsammans med Ödskölts socken bildade Bäckefors landskommun, vilken i sin tur uppgick i Bengtsfors kommun vid reformen 1971.

Kommunhuset vid torget i Bäckefors togs i bruk 1948. Förutom kommunkontor och sammanträdessal för fullmäktige fanns här lokaler för post, försäkringskassa och kommunal tvättinrättning samt poliskontor. I källaren fanns bad med bastu och offentlig toalett.

Idag är byggnaden ett renoverat bostadshus. Från början var den en påkostad byggnad av vilket en del fortfarande är synligt. Grunden har fortfarande kvar sin skifferbeklädnad, ett material med stark lokal förankring. De ursprungligen slätputsade fasaderna är idag tilläggsisolerade och klädda med kraftig, gulmålad lockpanel, med en list som markerar våningsplanen. Takkonstruktionen är fortfarande ett tämligen högt valmat sadeltak, klätt med taktegel, med en stor takkupa på baksidan. Byggnaden har förlorat delar av sin ursprungliga karaktär, dels på grund av ändringen av fasadens beklädnad, men också då de nätta tvåluftsfönstren ersattes av större, kvadratiske pivåfönster. En del av byggnadens representativitet som offentlig byggnad är fortfarande tydlig i den markerade huvudentrén med dubbeltrappa och smäckra smideshandledare. Även den dekorativa dörromfattningen av granit avslöjar byggnadens bakgrund.

Kulturhistoriskt sett är byggnaden en viktig symbol utifrån sin funktion som centrum för den kommunala administrationen, men den har även fungerat som social samlingsplats i och med de många funktioner som inrymts här. På många orter som Bäckefors, som med åren förlorat mycket av sin administrativa roll, är de före detta kommunhusen en viktig del av ortens identitet som därför bör visas särskild hänsyn och respekt.

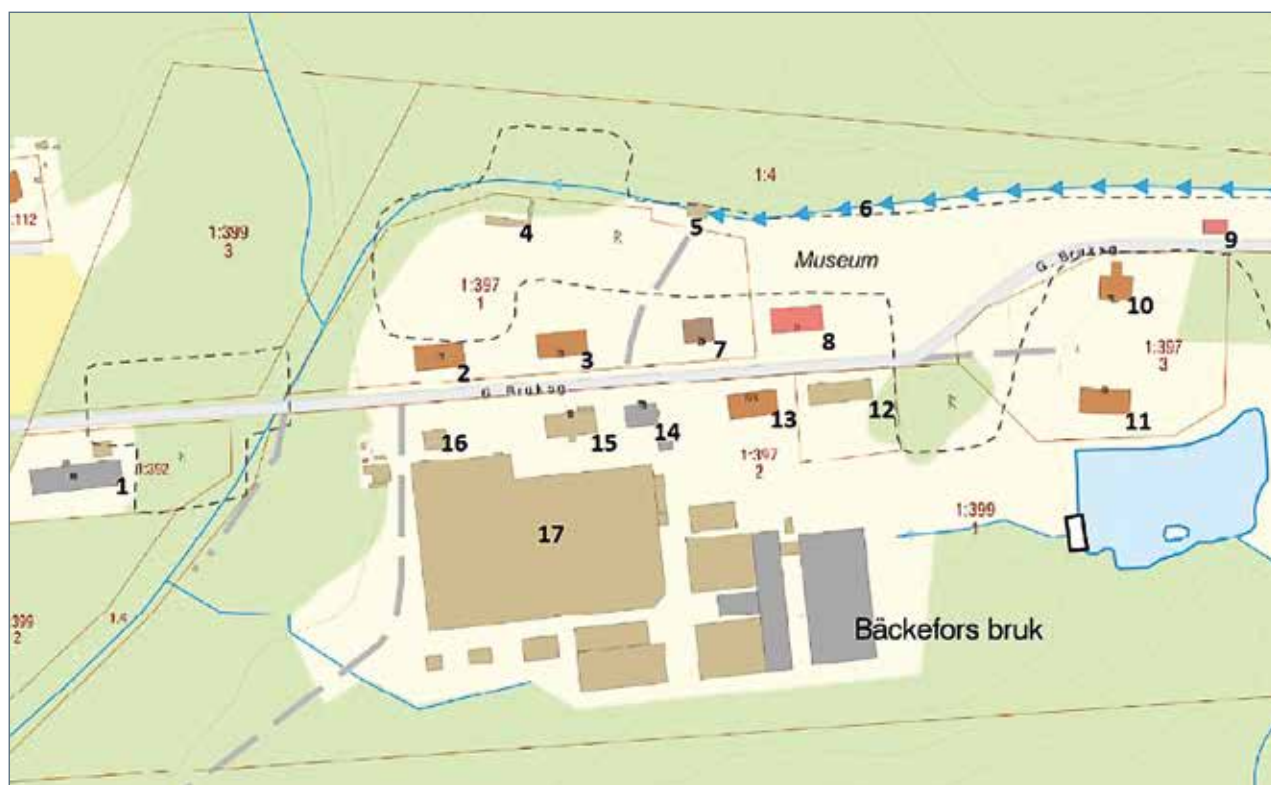
Bäckefors före detta kommunhus ligger på södra sidan av torget.

Bäckefors kommunhus, år 1955. Bild från Ortshistoria.se

Bäckefors kommunhus och torg, flygbild från år 1955. Del av bild. Vänersborgs museum.

Bäckefors bruk med bebyggelsen centrerad utmed bruksgatan.

Vättungen 1:4, 1:392, 1:397 och 1:399

Bäckefors bruk med flera

Kort historik

Bruksmiljön vid Bäckefors bruk är själva grunden för samhället Bäckefors. Bruket hade sin storhetstid för drygt 150 år sedan och omfattade då industribyggnaderna som behövdes för järnhanteringen, bruksgata med bostäder, lager och kontor samt herrgårdsmiljö. Minst lika viktig för verksamheten var också de omgivande skogsmarkerna som försåg bruket med virke och kol.

Här, vid Teåkersälvens fall ned från Marsjön, fanns sedan tidigare en såg då bruket anlades under 1760-talet. 1767 fick verksamheten sitt privilegiebrev, där det angavs vilka typer av anläggningar bruket fick innehålla – bland annat flera hammare, en spiksmedja, ett ståltrådsdrageri, en ugn och en smidesverkstad. Alla anläggningar kom dock inte att uppföras genast och Bäckefors bruk förblev ett ganska litet bruk under sina första femtio år.

Under 1820-talet inriktades produktionen alltmer på stångjärnsproduktion. Under årtiondena som följde kom produktionen att tredubblas, delvis tack vare den så kallade Lancashiremetoden, en smidesmetod som användes i Storbritannien. Som första bruk i Sverige började Bäckefors 1829 att använda sig av Lancashiremetoden. På 1850-talet framställdes 1 500 ton stångjärn

om året på Bäckefors, vilket var att betrakta som en omfattande produktion vid tiden. 1855 arbetade 367 personer på bruket, därtill bodde omkring 670 personer på de hemman och torp som tillhörde brukets domäner.

Nya konkurrerande tillverkningsmetoder och sjunkande stångjärnspriser minskade dock brukets lönsamhet mellan 1860 och 1880, och verksamheten kom att koncentreras till den mekaniska verkstaden och gjuteriet. Produktionen minskade successivt och år 1920 lades bruket ned. Tillverkningsindustrin vid Bäckefors bruk fortlevde dock i mindre skala under 1900-talet och är idag både bostadsområde, besöksmål, museimiljö och industrimiljö genom den verksamma pappersindustrin i nära anslutning till den välbevarade, äldre bruksmiljön.

Bebyggelsen inom bruksmiljön:

Bäckefors bruk karaktäriseras idag av sin centrala bruksgata omgiven av arbetarbostäder, kontor och uthus från framför allt 1820- till 1840-talen.

De stora bostadshusen (2, 3 och 13 på kartan), om ett och ett halvt plan, står på höga källargrunder av sten med kraftiga stentrappor till entréerna. Husen har timrade stommar och är klädda med stående, rödfärgade lockpaneler med betonade hörn av vitmålad slätpanel och vattbräda i nederkant. De höga takfallen har kort takfot och är belagda med horisontellt eller diagonalt

lagd skiffer. Genomgående har husen vitmålade, sidohängda tvåluftsfönster av trä med spröjs. De ockragula entrédörrarna på husens långsidor är pardörrar med snedställd spontpanel. Över dörrarna finns raka eller halvmåneformade överljus.

Kontoret (7) och *museibyggnaden* (*Gamla skolan*, 8) har ett liknande uttryck med stengrund, röda paneler med vita snickerier och takfall med skiffer. Kontoret är dock, som före detta förmansbostad, lite mer påkostat med bland annat en farstuvist med klassicerande kolonner, välvt tak och snickerier. Museet, som varit skola och lager, är två våningar högt, står på en låg sockel och har tydliga knutlådor i fasaden.

Byggnaden som markerats med nr 15 på kartan har varit både magasin, verkstad, handelsbod och idag fungerar det som kontor. Den har två våningar och följer de omgivande byggnadernas volymer och utföranden. Huset har stående, röd lockpanel och ett högt sadeltak belagt med tvåkupigt tegel. De vitmålade fönstersnickerierna är av mindre, rektangulär modell och i gavelpetsarna finns dekorativa lunettfönster. På östra gaveln finns en vällingklocka. Intill ligger det före detta brukskontoret (14) – nu också kontor för pappersindustrin – en byggnad om två våningar på en hög stensockel med kraftiga trappor upp till entréerna. Den timrade stommen är klädd med liggande, gråmålad fjällpanel. Sadeltaket är belagt med diagonalt lagd skiffer. Den nedre våningen har större fyrluftsfönster med högt sittande tvärpost till skillnad från övre våningens mindre fönster med spröjs. I gavelröstena finns dekorativa lunettfönster. Dörrarna utgörs av pardörrar med speglar och överljus. Över dörrarna syns skärmtak som bärs upp av kolonner av trä. Dörr- och fönsterfoder samt fönsterbågar, -karmar, de betonade hörnpartierna, kolonnerna och alla snickerier är målade i mörkare grå kulör.

I den sluttande terrängen mot öster ligger herrgårdsmiljön samt ruinerna av brukets smedjor och verkstäder, som ligger som ett pärlband utmed Teåkersälven. Här finns också den moderna trätuben (6) som leder vatten från älvens uppdämda fors till transformatorstationen (5). Ett av få bevarade hus vid de före detta smedjorna är ett litet brygghus (9), en timrad byggnad med stengrund, stående, faluröd lockpanel och ett sadeltak belagt med enkupigt tegel. Byggnaden har plankdörrar med horisontell, mörkbrun panel och småspröjsade, vitmålade tvåluftsfönster.

På en höjd öster om bruksgatan ligger herrgården och den så kallade engelska byggnaden placerade på var sida om en öppen gårdsplan. Herrgården (10) är en stor timrad byggnad som, på grund av terrängen, delvis står

på en hög stensockel. Stommen är klädd med stående, gulmålad locklistpanel med betonade, vita hörnpartier av slätpanel. Vid entrén på sydsidan finns en balkong som bärs upp av dubbelställda kolonner. Sadeltaket är belagt med horisontellt lagd skiffer och har små takkupper på varje sida. Huset har genomgående sidohängda tvåluftsfönster med spröjs och små runda, dekorativa fönster med korsspröjs i gavelpetsarna. Fönsterbågar, -karmar och -foder är vitmålade.

Engelska byggnaden (11) har fått sitt namn av att de engelska smederna som införde Lancashiremetoden bodde här. Även denna byggnad står på en kraftig källargrund på grund av den sluttande terrängen. Liksom de andra arbetarbostäderna är denna uppförd i timmer och har stående, rödfärgad lockpanel men med tydliga knutlådor. Takfallen är belagda med horisontellt lagt skiffer. Fönstren är sidohängda, småspröjsade tvåluftsfönster i vitt. I de något förhöjda väggliven finns också mindre överhängda småspröjsade fönster på var sida om entrén. Liksom herrgården har *Engelska byggnaden* små, dekorativa runda fönster med korsspröjs i gavelpetsarna. Entrédörren utgörs av ockragula pardörrar med diagonalt ställd panel.

I västra delen av bruksmiljön dominerar industribyggnaderna. De mycket större, moderna industribyggnaderna (17) söder om bruksgatan började uppföras runt 1965 och har gett bruket nya volymer, material och utföranden. Byggnaderna som i huvudsak är plåtbeklädda och har karaktäristiskt sågtandade tak bidrar till en uppblandad, levande miljö samt till platsens kontinuitet och fortlevnad som industrimiljö. Här finns också spår av platsens äldre verksamheter genom den bevarade panncentralen (16). Denna byggnad har en murad stomme som är putsad och vitfärgad. Sadeltaket har mycket kort takfot och är belagt med horisontellt lagd skiffer. På taket finns en plåtklädd skorsten med stege och inspektionsplattform. Runt fönsterpartierna är fasadens puts helt slät för att skapa ett foder åt de mörka fönsterbågarna.

Invid tillfartsvägen i väst ligger den före detta mekaniska verkstaden (1) som idag fungerar som bryggeri. Denna relativt stora, rektangulära byggnad uppfördes år 1889. Den putsade fasaden är delvis vit, delvis omålad. Sadeltaket har kort takfot och är belagt med korugerad plåt. I huvudsak har byggnaden stora, välvda fönstersnickerier med tre lufter och små spröjs som avfärgats i mörkbrunt. I gavlarna finns stora, välvda portar med glasade överdelar och snedställd panel. I västra gavelpetsen finns ett stort lunettfönster.

Kulturhistoriskt värde

Bruket är upphovet till samhället Bäckefors. Den gamla bruksmiljön omfattar även de kringliggande skogsmarkerna med bland annat dagsverkestorp och platser där kolning skett. Bruksmiljön är en genuin, välbevarad och levande plats och ett mycket bra exempel på hur en kulturmiljö kan användas som tillgång för samhället och fortsätta utvecklas. Bebyggelsen är genomgående välhållen och representativ för 1800-talets bruksmiljöer, och det kulturhistoriska värdet är mycket högt.

Den äldre bruksmiljön är skyddad i detaljplan på grund av sina kulturhistoriska värden.

Bäckefors bruk ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården [P 8] med följande motivering: *En av de bäst bevarade bruksmiljöerna i Dalsland, på 1800-talet en av landets största och första tillverkare av stångjärn efter den så kallade lancashiresmetoden.*

Bäckefors bruksgata, sedd västerifrån.

Arbetarbostäderna på rad (2 och 3) västerifrån

Engelska byggnaden (11) sedd från nordväst.

Gamla skolan (8) sedd söderifrån.

Herrgården (10) sedd från sydväst

Före detta förmansbostaden

Dörrparti vid en av arbetarbostäderna (13).

Brukskontoret (14) med de nyare fabriksbyggnaderna (17) i bakgrunden.

Den gamla mekaniska verkstaden (1) fungerar idag som bryggeri.

Vättungen 1:398 österifrån

Stiltypiskt utförande med tydliga knutar, grovt huggen sten och fornnordiska influenser i formspråket.

Torpet Björkes timrade ladugård

Torpet med uthus.

Vättungen 1:398

Bostadshus i nationalromantisk stil, troligtvis uppfört 1900/1910. Fastigheten är belägen intill Dalslands sjukhus.

Huset är uppfört på en hög stensockel, i lätt slutande terräng. Själva huskroppen har oklädd timmerfasad som stilenligt är mörkt tjärstruken. På kortsidorna finns öppna farstukvistar med snickarglädje som hör stilen till. Fönstren, som har vitmålade snickerier och smårutiga glas, flankeras av blå fönsterluckor. Sadeltaket, med loftgång och farstukvistar, är belagt med röd tegelimiterande plåt.

Det kulturhistoriska värdet ligger i byggnadens ursprunglighet och höga bevarandegrad. Trots en del förändringar av den södra fasaden är byggnaden i sin helhet välbevarad. De nationalromantiska influenserna är tydligt avläsbara i bland annat loftgången, takryttaren och snickarglädjen. Huset är ett av mycket få i sin stil i Bengtsfors kommun.

Vättungen 1:403 Björke

Torpet Björke omtalas i skrift redan under tidigt 1700-tal. De nuvarande byggnaderna är dock uppförda under 1800-talet och ganska kraftigt renoverade. Det som däremot är relativt intakt är ladugårdslängan – en timrad och brädbeklädd långa bestående av fähus, lada och loge. Fasadens solblekta träpanel bär rester av falurött. Uptill kröns byggnaden av ett relativt brant sadeltak som klätts med eternitplattor.

Det kulturhistoriska värdet ligger främst i att ladugården bevarats väl och att den genomgått få förändringar genom åren. Tack vare det slitstarka takmaterialet står ladugården kvar (även om den skulle behöva repareras för att överleva längre). Den här typen av byggnader är mycket viktiga för att kunna avläsa människors användning av landskapet genom tiderna. I det här sammanhanget kan byggnaden också berätta om torparens förutsättningar, och är på så vis en viktig lokalhistorisk resurs. Dessutom har torpet som helhet ett viktigt miljöskapande värde.

Bostadshuset på fastigheten Ödebyn 1:60.

Ödebyn 1:60

Gårdsanläggning belägen i Ödebyn söder om Bäckefors samhälle. I gårdsenheten ingår bostadshus, ladugård samt ett uthus.

Bostadshuset i ett och ett halvt plan härstammar från 1900-talets början. Det står på en betongputsad sten grund och har en stomme av timmer som klätts med rödfärgad, stående locklistpanel. Sadeltaket har korta takfötter och är täckt av korrugerad plåt. Åt söder finns en småspröjsad glasveranda och ovan den en frontespis med mansardtak. Fönstren, som är helt i original, är av jugendmodell med mindre spröjs i de övre lufterna.

Ladugårdens fähusdel har väggar av murad konststen, resterande delar av byggnaden är uppförd av regelverk med släta, rödfärgade paneler. Det höga sadeltaket täcks av korrugerad plåt. Byggnaden är delvis nedrasad i östra delen. Även uthuslängan är av regelverkskonstruktion med fasad av locklistpanel och ett tak belagt med tegelpannor.

Gårdens kulturhistoriska värde ligger främst i bostadshusets ursprunglighet, ett av de bäst bevarade från denna epok i hela inventeringsområdet. Som bruksenhet har gården ett högt miljöskapande värde.

Bostadshuset på gården Svängen.

Ödebyn 2:1 Svängen

Gården Svängen ligger i Ödebyn, söder om Bäckefors. Gårdsbebyggelsen ligger samlad kring en gräsbevuxen gårdsplan i ett hävdad odlingslandskap.

Bostadshuset om ett och ett halvt plan bär spår från flera epoker. Några av fönstren och taktassarna berättar att huset i sina äldsta delar bör härstamma från tidigt 1900-tal. Det nuvarande utseendet präglas huvudsakligen av mer sentida tillägg i form av eternitklädda fasader och den markerade huvudentrén med pelarburen balkong över. Sadeltaket är belagt med tvåkupiga tegelpannor och åt söder finns en stor takkupa. Smäckra smidesstaket omger balkong, farstukvist och trappor.

Uthuset/garaget har höga väggliv och flertalet portar. En del av byggnaden har murade och vitputsade väggar medan resten har väggar av regelverk som klätts med stående, rödfärgad locklistpanel. De många portarna och dörrarna har, med några undantag, en grön kulör men fönstersnickerier, hörnbrädor och vindskivor är avfärgade i vitt. Detta ger fasaden en uppbruten karaktär. Huset kröns av ett sadeltak belagt med korrugerad plåt.

Ladugården är troligtvis tillbyggd/renoverad i omgångar då den har lite olika uttryck. Fähusdelen är murad och putsad men resterande delar, framför allt högdalarna, är byggda i regelkonstruktion som klätts med

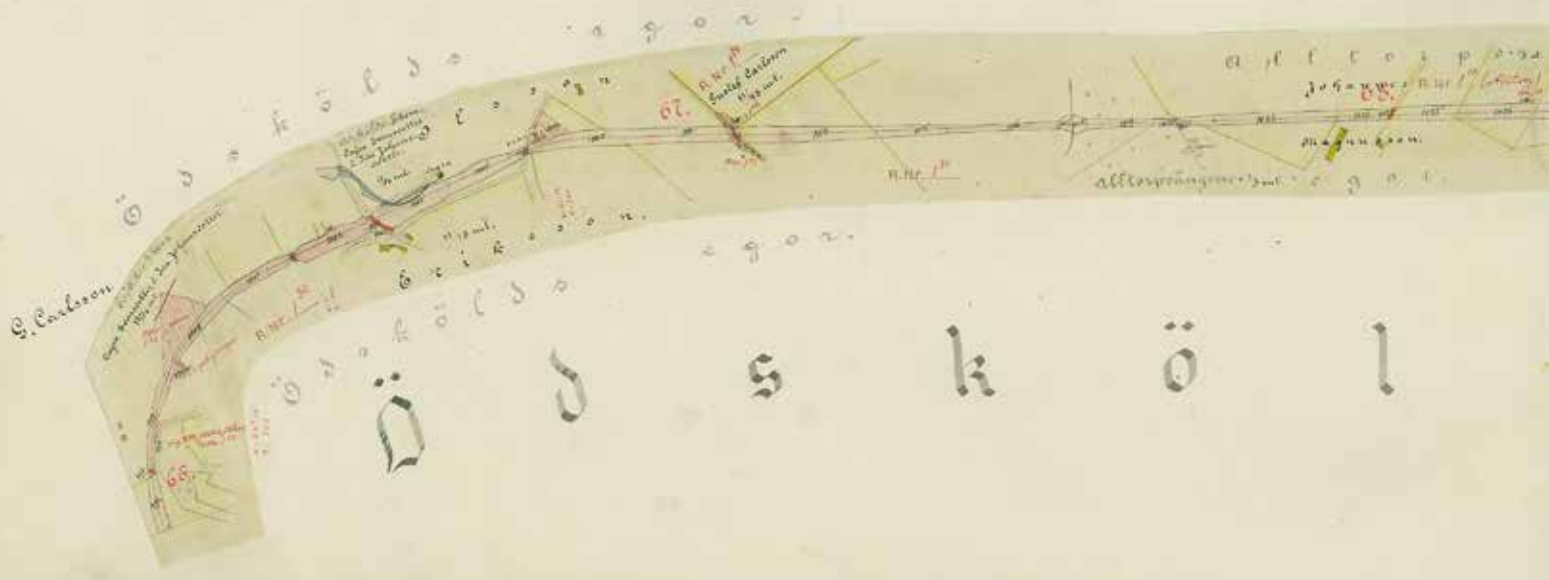
Ladugården på gården Svängen.

panel. Byggnaden är täckt av ett högt sadeltak belagt med korrugerad plåt. Åt väster är byggnaden försedd med en snedtäcka.

Bostadshuset omges av gräsmattor med grusgångar/grusytor mellan entréerna och körytorna. På tomten finns flera nytto- och prydnadsträd. Ett slankt brädstaket på stålrör omger delar av fastigheten.

Gårdens kulturhistoriska värde ligger i dess välbevarade helhet och avläsbarhet. Att byta till eternitplattor

på äldre hus blev populärt i mitten av 1900-talet, det ansågs praktiskt och modernt. Boningshuset har genomgått en sådan tidstypisk renovering. Idag är dessa hus mer ovanliga varför detta är värdefullt. Under mitten av och den andra hälften av 1900-talet blev jordbruksfastigheterna mer avskalade. Moderniseringen och mekaniseringen av hemmen och jordbruket krävde inte lika många små, specialiserade hus, vilket speglas tydligt i den här gården.

Ödskölts socken

Ödskölts socken är belägen i norra Dalslands skogs- och bruksbygder. Centralbygden ligger söder om sjön Iväg, här finns ett äldre odlingslandskap med förgreningar ut i den omgivande bygden. Socknen domineras annars av skogbevuxen bergsterräng och sandmoar samt spridd dal- och höjdbeyggelse.

Socknen har medeltida ursprung och har sedan reformationen varit annexförsamling till Steneby. Den första kyrkan byggdes troligtvis under 1100-talet och var uppförd på den höjd där dagens kyrka är belägen. Efter att den äldre kyrkan rivits kunde den timmerkyrka vi kan se idag invigas i slutet av 1720-talet.

Nedanför höjden där kyrkan står växte byn som gett upphov till hela socknen fram; Ödskölts by. Namnet Ödskölt har haft flera stavningar genom historien. Etymologiskt kan namnet troligen förklaras som en kombination av Ask och hult, det vill säga en liten skog/dunge av ask. I framför allt det förkristna Norden var asken ett viktigt träslag men ordet hade även andra betydelser.

Mellersta delarna av Ödskölts socken domineras av de så kallade Ödskölts moar, en del av ett ändmoränstråk som sträcker sig genom Dalsland. Ödskölts moar är idag skogbevuxet men tidigare har landskapet varit trädöst. Den obevuxna moränen användes i slutet av 1700-talet som exercisplats och fungerade så till en bit in på 1800-talet. Tidigare hade moarna använts som tingsplats för Vedbo härad.

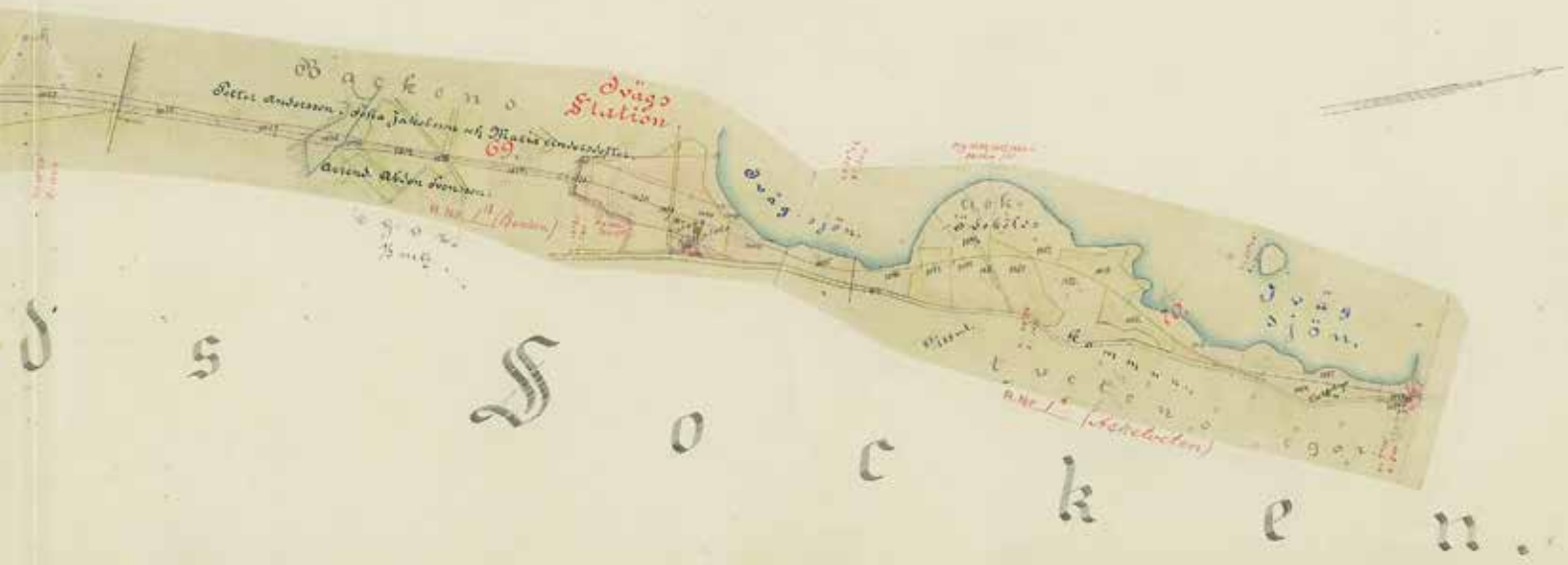
Tingsplatsen flyttades i slutet av 1600-talet till det närbelägna Alltorp där det första tingshuset uppfördes 1693–1694. Det nuvarande tingshuset är från 1740-talet. Alltorp var Vedbo härads tingsplats fram till 1941 då tingshuset flyttades till Bengtsfors. Tingshuset är idag byggnadsminne och museum men har bland annat fungerat som kommunhus för dåvarande Ödskölts landskommun.

Under 1800-talet skiftades både in- och utmarker i socknens olika byar. De flesta av dem splittrades och det var i och med denna process som dagens jordbrukslandskap med många ensamgårdar kom till. Några av byarna kunde trots skiftena behålla sin tätare struktur och sammanhängande bebyggelse. Exempel på sådana byar är bland andra Berg och Kroken.

Vid kommunreformen 1862 övertog den nybildade Ödskölts landskommun mycket av socknens administration från kyrkan. Landskommunen uppgick 1952 i Bäckefors landskommun, som 1971 uppgick i det som idag är Bengtsfors kommun.

Småorten Ödskölt började växa upp vid sjön Ivägs södra strand i samband med att Lelångenbanan (Uddevalla–Lelångens Jernvägsaktiebolag) drogs mellan Uddevalla och Bengtsfors. Sockencentrumet försköts då från området vid kyrkan mot den nya stationen. Under de 65 år som Ödskölt var järnvägsstopp expanderade bebyggelsen kring stationen. Vid mitten av 1900-talet hade Ödskölt flera butiker, pensionat och sågverk vid sjökanten.

Järnvägen invigdes sommaren 1895 av kung Oscar II. I Ödskölt anlades stationen på gården Backens ägor och fick först namnet Iväg. Namnet ändrades 1913 på begäran av Postverket till Ödskölt eftersom mycket av posten av misstag hamnade i Sveg. Hållplatser utmed Lelångenbanan fanns också i Alltorp och Berg/Bön. Väntkuren vid hållplatsen i Alltorp är idag flyttad och finns bevarad vid tingshuset. På grund av dålig lönsamhet började Lelångenbanan läggas ned från 1958. Vid Ödskölt stannade det sista persontåget 1960.

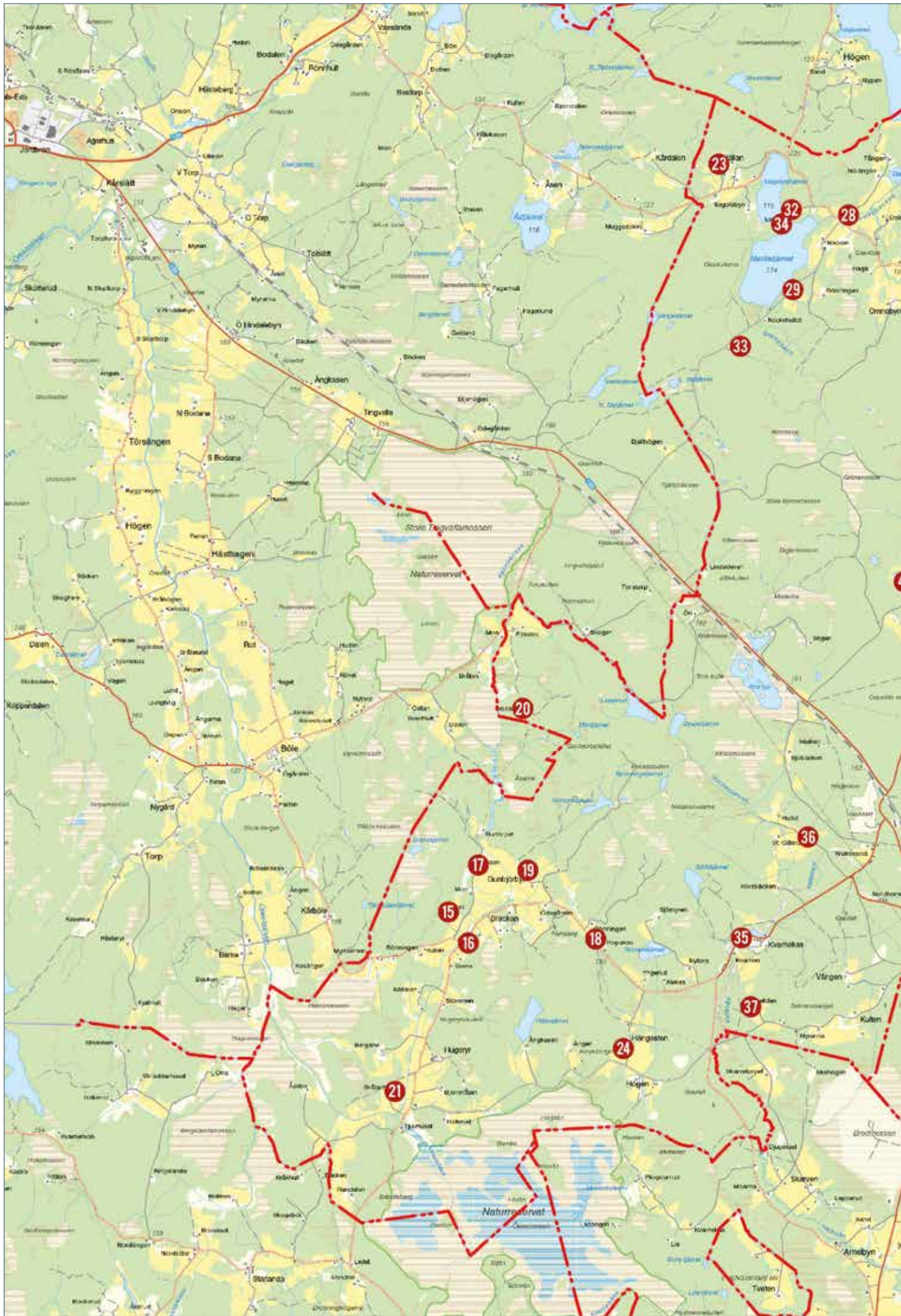

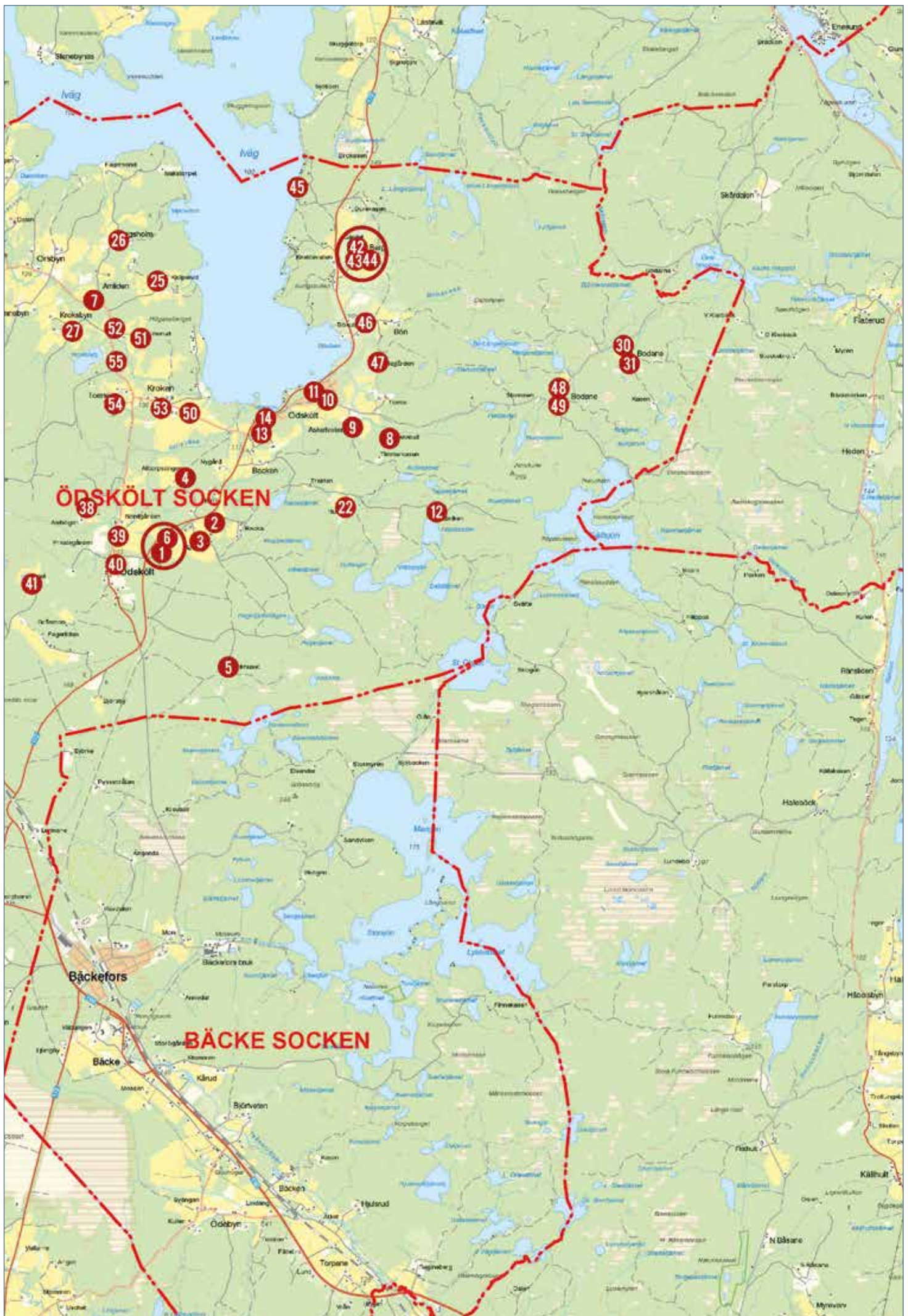
Bilder, detta uppslag:

Överst: Expropriationskarta som togs fram i samband med att Lelängenbanan skulle dras fram. 1893. Lantmäteriets arkiv.

Mitten: Del av Ödskölts socken, karta från 1890-talet. Lantmäteriets arkiv.

Nederst, till höger: Flygfoto över Ödsköln från sydväst, 1935. Vänersborgs museum.

Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter – Ödskölts socken

1. Alltorp 1:9 *Alltorps tingshus m.fl.*
2. Alltorp 1:28 *Gillevi idrottsplats*
3. Alltorp 1:30
4. Alltorp 1:37 *Alltorpsängen*
5. Alltorp 1:37 *Funkhuset*
7. Amliden 1:3
8. Asketveten 1:7 *Jyskerud*
9. Asketveten 1:7 *Stora Asketveten*
10. Asketveten 1:23
11. Asketveten 1:32
12. Backen 1:11 *Fabriken*
13. Backen 1:12 *Iväggården*
14. Backen 1:32 *f.d. Ödskölts järnvägsstation*
15. Brene 1:11 *Lund*
16. Brene 1:33 *Lilla Bräckan*
17. Brene 1:34 *Heden*
18. Bräckan 1:13
19. Gunbjörbyn 1:8
20. Gunbjörbyn 1:16 *Bodane*
21. Hugeryr 1:49 *Bråtarne*
22. Hultet 1:1
23. Hällan 1:4
24. Hängesten 1:4 *Stora Hängesten*
25. Ivägsholm 1:5 *Stora Kjulperud*
26. Ivägsholm 1:9 *Ivägsholms säteri*
27. Kroksbyn 1:15
28. Nacken 1:2
29. Nacken 1:5 *Västra Rönningen*
30. Stora Bodane 1:3
31. Stora Bodane 1:4
32. Uleviken 1:13
33. Uleviken 1:18 *Jättenhem*
34. Uleviken 1:20
35. Vången 1:30 m.fl. *Vångens såg*
36. Vången 1:50 *Stora Gillerud*
37. Vången 1:81 *Ekeliden*
38. Ödskölt 1:39 *Lilla Ödskölt*
39. Ödskölt 1:63 *Ödskölts gård*
40. Ödskölt 2:1 och 1:55 *Ödskölts kyrka*
41. Ödskölts-Stom 1:6 *Lund*
42. Ödskölts-Berg 1:21
43. Ödskölts-Berg 1:37
44. Ödskölts-Berg 1:52
45. Ödskölts-Berg 1:71
46. Ödskölts-Bön 1:6 *Bökullen*
47. Ödskölts-Bön 1:6 *Ödegården*
48. Ödskölts-Bön 1:8 *Lilla Bodane*
49. Ödskölts-Bön 1:9 *Lilla Bodane*
50. Ödskölts-Kroken 1:3 *Sand*

51. Ödskölts-Kroken 1:7 *Holmerud*
52. Ödskölts-Kroken 1:16 *Blåbandslokalen*
53. Ödskölts-Kroken 1:19 *Brandstationen*
54. Ödskölts-Kroken 1:31
55. Ödskölts-Kroken 1:37

Bebyggelsemiljön vid Alltorp

I äldre tider hölls ting för Vedbo härad vanligtvis vid Ödskölts moar men i slutet av 1600-talet beslutades att ett tingshus skulle uppföras. Detta gjordes 1693–1694 vid Alltorp som ligger i norra utkanten av Ödskölts moar. Från de åren hölls ting vid Alltorp fyra gånger per år fram till 1941 då tingsförhandlingarna flyttade till Bengtsfors. Alltorp hade då varit tingsställe i 248 år.

Tingshusmiljön ligger i ett delvis öppet, flackt landskap med skog åt väster. Länsväg 172 går nuförtiden i en båge nordväst om Alltorp men den gamla landsvägen är fortfarande tillfartsväg till både tingshuset och omkringliggande fastigheter.

Kulturhistoriskt särskilt värdefulla fastigheter inom Alltorp

A. Alltorp 1:9 *Alltorps tingshus med flera*

Alltorp blev tingsställe för Vedbo härad under sent 1600-tal sedan tingsförhandlingarna flyttat hit från Ödskölts moar. Tingshusbyggnaden, som inte är den första på platsen utan är uppförd på 1740-talet, är av timmer i två våningar med rödfärgad locklistpanel och har ett skiffertäckt sadeltak. Huset har sexdelad plan. Bottenvåningen inrymde gästgiveri samt häradshövdingens bostad, medan tingslokalerna var förlagda till byggnadens andra våning. Såväl häradshövdingens rum som tingsalen har bevarats oförändrade sedan sista tinget hölls 1941.

Parallellt med tingshuset, på andra sidan länsvägen, ligger en uthusbyggnad från 1880-talet med häradshäkte. Uthusbyggnaden/häktet är av timmer i en våning. Över ena gaveln finns ett kloktorn samt den klocka med vilken man ringde samman till ting. Förutom arrest innehöll byggnaden stall samt övernattningsrum för tingsbesökare.

En jordkällare ligger i slutningen söder om tingshuset och sydväst om häktet står en hitflyttad väntkur för järnväghållplatsen Alltorp. Intill uthusbyggnadens nordöstra gavel står ett garage. Bakom uthusets nordöstra hörn står en urinoar i form av en liten kvadratisk byggnad.

Det före detta tingshuset och häktet förklarades som byggnadsminne år 1977. Det utgör Bengtsfors kommuns hittills enda byggnadsminne. Miljön kring Alltorps tingshus lyftes även fram i Bengtsfors kommuns Kulturmiljöprogram 1993. Där skrev man följande som motiv för bevarande:

»Alltorps tingshus med den intilliggande gästgivargården var i äldre tid en mycket betydelsefull plats i bygden. Denna miljö har på ett enastående sätt bevarats in i vår tid och kan därmed spegla gången tids levnadsförhållanden och byggnadsskick«.

För mer information om byggnadsminnen samt aktuell lagstiftning, se sidan 9 i denna rapport.

Läs mer om Alltorps tingshus i Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister (www.bebyggelseregistret.raa.se)

B. Alltorp 1:37 *Gästgiveriet*

Granne med Alltorps tingshus ligger denna jordbruksfastighet som har fungerat som gästgiveri och skjutsstation. Närheten till tingsplatsen resulterade i ett tidvis stort behov av logi varför denna gård haft många olika

Alltorps tingshus.

Uthuslängan/häradshäktet.

Gästgivargården.

funktioner genom historien. Mangårdsbyggnaden, ett timrat ett- och ett halvtplanshus med sexdelad plan, har dendrokronologiskt daterats till 1735. Huset är idag täckt av stående, faluröd locklistpanel och dess sadeltak är belagt med betongpannor. Entrén domineras av en öppen veranda med snickarglädje.

Sydost om huvudbyggnaden finns ett timrat uthus/magasin med sin timrade stomme delvis synlig och delvis täckt av faluröd slät- respektive lockpanel. Takkonstruktionen är ålderdomlig, en åskonstruktion där teglet bärs av stockar som vilar på de timrade gavelröstena, vilket alltså innebär att takstolar saknas. De tvåkupiga lertegelpannorna är be vuxna av mossor. Byggnadens enda fönster är försett med ett smitt galler.

Till gården hör också en ladugård och två uthus/vagnbodav olika ålder. Ladugården är delvis timrad, i övrigt är byggnaderna uppförda på regelverk som täckts med slät- och/eller locklistpaneler som är rödfärgade. Sadeltaken är täckta med tvåkupiga tegelpannor eller sinuskorrugerad plåt.

Gårdens kulturhistoriska värde ligger i dess ursprunglighet och funktion. Närheten till Alltorps tingshus och den funktion som gästgiveri och skjutshåll som gården haft bidrar till det höga kulturvärdet. Huvudbyggnaden är uppförd redan 1735, vilket gör den ungefär samtida med tingshuset (1741). Det är också en påtagligt stor byggnad som, trots att den genomgått en del förändringar, har kvar mycket av sin ursprunglighet och struktur. Det gäller även det ovanliga uthuset/magasinet från 1830-talet med sitt byggnadstekniskt intressanta åstak. Gården har också ett stort miljöskapande värde i sig och i sitt sammanhang.

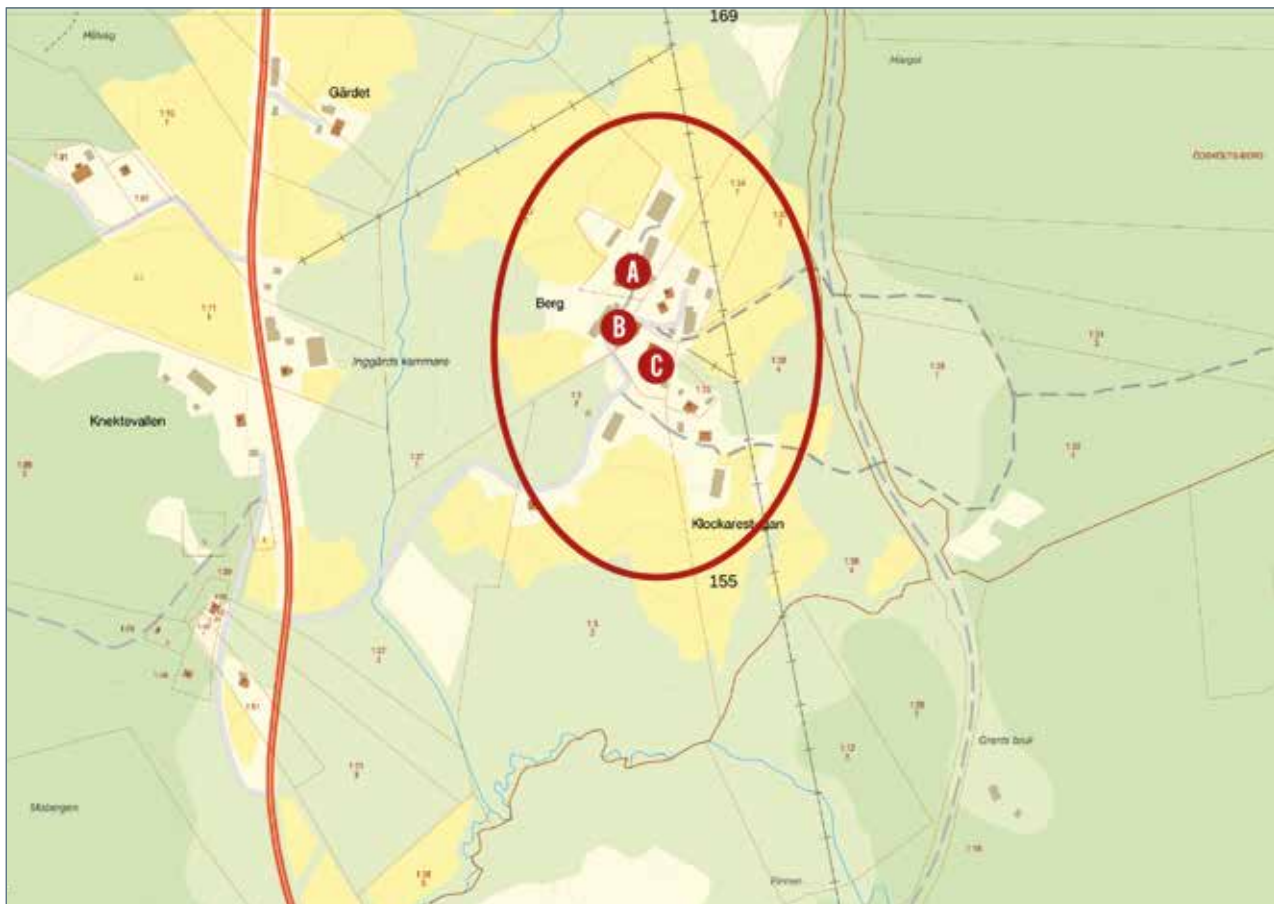
Sammantaget utgör gården en viktig och värdefull del av tingshusmiljön vid Alltorp.

Ovan: Magasinet...

....med timrad stomme och tak som vilar på åsar (nedan).

Bebyggelsemiljön vid Bergs by

Bergs by ligger på östra sidan av sjön Iväg, inte långt från länsväg 172. Byn ligger på en höjd som omges av hävdade marker. Den har en närmast oskiftad karaktär med en tät struktur, bostadshusen ligger närmare kullens topp och ekonomibyggnaderna något längre ned.

Berg omnämns i skrift första gången i äldsta jordeboken från 1500-talet. Byn har med största sannolikhet åtminstone medeltida anor, och med hänsyn till de omkringliggande fornlämningarna från järnåldern kan den vara ännu äldre.

Byn växte kontinuerligt och hade åtta delägare vid laga skifte år 1848. I samband med skiftet flyttades ett antal gårdar ut från den gamla bykärnan som trots det

präglas av sin täthet i kontrast till de öppna markerna runt kullen där byn ligger.

Trots att de flesta av byggnaderna har genomgått en del förändringar har byn kvar mycket av sin ålderdomliga karaktär, något som idag är relativt ovanligt sett ur ett större perspektiv. Bland boningshusen är de flesta uppförda som dalslandsstugor, det vill säga enkelstugor i två våningar. Berg 1:21 är ett bra exempel på den typen av hus som dessutom är välbevarat exteriört. Viktigt för den här miljön är den relativt stora mängden ekonomibyggnader, vilket bidrar starkt till den täthet som karaktäriserar byn, exempelvis magasinerna på Berg 1:37 och Berg 1:52.

Bostadshuset vid Ödskölts-Berg 1:21, en välbevarad dalslandsstuga.

Gårdsmiljön vid Ödskölts-Berg 1:21.

Bostadshuset vid Ödskölts-Berg 1:37.

Magasinet, som tros vara uppfört någon gång under perioden 1850–1870.

Kulturhistoriskt särskilt värdefulla fastigheter inom Bergs by

A. Ödskölts-Berg 1:21

Gårdsanläggning i norra delen av Bergs by. Bostadshuset, som troligen härstammar från tidigt 1800-tal, har dalslandsstugans traditionella planlösning. Det står på en stengrund med en stomme av timmer som klätts med stående, faluröd locklistpanel. Sadeltaket är täckt av korrugerad plåt. Vid entrén finns en glasad farstuvist med snickarglädje.

Ekonomibyggnaderna är av varierande ålder och fungerar som årsringar kring det ursprungliga gårdstunet. Viktiga att nämna är dock magasinet/boden (daterad till 1800-talets andra hälft) strax norr om bostadshuset, i grunden en timmerbyggnad som blivit tillbyggd i omgångar. Ladugården från 1933 är en god representant för sin tids ladugårdar.

Det kulturhistoriska värdet ligger i gårdens välhållna byggnader och struktur samt sammanhanget med Bergs by. Många av bostadshusen i Bergs by har dalslandsstugans struktur och är välbevarade, detta är en av dem. I anläggningen finns också flera byggnader som bildar gårdens årsringar. Dessa berättar om hur jordbruket utvecklats och vilka förutsättningar lantbrukarna haft genom tiderna.

B. Ödskölts-Berg 1:37

I sydvästra delen av Bergs by ligger denna gård med högt läge. Byggnaderna ligger på var sida av tillfartsvägen. Bostadshuset, troligen härstammande från perioden 1850–1870, är en dalslandsstuga som är tillbyggd och förändrad för att fungera som modern bostad. Det står på en stengrund med en stomme av timmer som klätts med stående, rödfärgad locklistpanel. Sadeltaket är täckt av korrugerad plåt. Vid entrén finns en glasad, inbyggd veranda och huset är tillbyggt på sydsidan.

Ladugården, som ligger på andra sidan vägen, härstammar från 1930-talet. Fåhusdelen är murad och högdelarna av regelverk är klädda med släta stående träpanel. Dess höga sadeltak är belagt med eternitplattor.

På gården finns också ett magasin i två våningar av timmer som vilar på höga, murade upplag av gråsten i slutningen mot söder. Byggnaden, som tros vara samtida med boningshuset, har en grånade timmerstomme som tidigare varit panelbeklädd. Dess sadeltak, som är av åskonstruktion, är belagt med enkupigt tegel.

Det kulturhistoriska värdet ligger framför allt i gårdens struktur, sammanhang med övriga kringliggande gårdar och det ålderdomliga magasinet. Gården är en

god representant för gårdarna i Bergs by med byggnader av olika ålder och med en tät struktur. Dalslandsstugan har trots förändringarna ett kulturhistoriskt värde, ladugården är en viktig årsring som korrelerar med de andra gårdarna och magasinet är ett gott exempel på sin byggnadstyp.

C. Ödskölts-Berg 1:52

Gårdsanläggning i södra delen av Bergs by. Bostadshuset är i grunden en dalslandsstuga som moderniserats under 1900-talet. Huset står på en stengrund med en stomme av timmer som tilläggsisolerats och klätts med stående, rödfärgad locklistpanel. Sadeltaket är täckt av korrugerad plåt. Vid entrén finns en glasad veranda med småspröjsade fönster och ovanför, en balkong.

Det välbevarade magasinet är en timmerbyggnad på stengrund, klädd med grov, omålad lockpanel. Det flacka sadeltaket har karaktäristiskt kort takfot och är belagt med tvåkupigt lertegel. Byggnaden är av typen parbod med två bodutrymmen intill varandra. På klassiskt vis har magasinet en placering nära boningshuset.

Det kulturhistoriska värdet ligger i gårdens struktur, sammanhang och det ålderdomliga magasinet. Husen är viktiga delar i den täta byn och framför allt magasinet är ett välbevarat exempel på sin byggnadstyp. Fastigheten har också ett högt miljöskapande värde.

Alltorp 1:28 Gillevi idrottsplats

Strax söder om Ödskölts tätort ligger idrottsplatsen Gillevi, väl synlig från länsväg 172. Gillevi fungerade som hemmaplan för nu nedlagda Ödskölts IF (1936–1987). Vid sidan av fotbollsplanen ligger omklädningsrum och en barack.

Omklädningsrummen är inrymda i en avlång byggnad på betongsöckel med panelklädda fasader och ett flackt sadeltak täckt av korrugerad plåt. På långsidorna syns texten »Gillevi«.

Baracken, som troligtvis använts för domare och/eller som klubblokal, är av flyttbar, enklare typ. De grönmålade fasaderna består av tunn spontpanel. Det mycket flacka sadeltaket täcks av plåt.

Gillevi är en idrotts- och lokalhistoriskt intressant plats med kulturhistoriskt värde. Idrottsplatser av den här typen har ofta varit viktiga för ortsbefolkningen som samlingsplats, ur både sportsliga och sociala synvinklar. Förutom fotbollen som sport har även platsen fungerat som en enande kraft för orten. Gillevi används inte i samma utsträckning idag men är fortfarande en slags

Bostadshuset vid Ödskölts-Berg 1:52.

Magasinet ligger intill bostadshuset.

Omklädningsrummen vid idrottsplatsen Gillevi.

Ödskölts IF, 1936–1987.

symbol för Ödskölt, ortens befolkning och det engagemang som fotbollen gav upphov till.

Alltorp 1:30

Denna jord- och skogsbruksfastighet ligger söder om Ödskölts tätort, inom synhåll från Alltorps tingshusmiljö. Gården har gamla anor och består av ett flertal byggnader, men det är de två nedannämnda byggnaderna som är aktuella i den här inventeringen.

Bostadshuset är en klassisk dalslandsstuga som tros härstamma från 1850-talet. Tvåvåningshuset reser sig på en stengrund, har en panelklädd timmerstomme med bevarade, inklädda knutar. Sadeltaget är relativt flackt och har indragna takfötter samt grova vindskivor, vilket är typiskt för boningshus av denna typ och ålder. På taket ligger ett relativt nytt betongtegeltak. Hela byggnaden är rödfärgad, med undantag för fönsteromfattningar och vindskivor som är vita. Vit är även panelen kring dubbeldörren, som har ett nätt överljus. Vid entrén finns en öppen farstukvist som är delvis raserad. Samtliga fönster är av mindre enkelfönstermodell om två lufter med spröjs av varierande ålder.

Magasinsbyggnaden är en delvis panelklädd timmerbyggnad med entré från kortsidan. Precis som huvudbyggnaden har den mycket korta takfötter och relativt kraftiga vindskivor på typiskt manér. Det flacka sadeltaket täcks av enkupigt taktegel, delvis bevuxet med mossa. Byggnaden tros vara samtida med bostadshuset.

Det kulturhistoriska värdet ligger främst i byggnadernas ursprunglighet och miljöskapande värden. De är goda och välbevarade exempel på sina respektive hustyper. Vidare ligger de högt och synligt i landskapet och har därför också ett högt miljöskapande värde.

Alltorp 1:37 Alltorpsängen

Mellan Alltorp och Ödskölt ligger Alltorpsängen, ett stycke in från väg 172. Precis norr om bostadshuset finns den gamla banvallen efter Lelängenbanan kvar. Anläggningen, som i sin helhet bedöms härstamma från perioden 1850–1870, består av bostadshus, magasin/garage och en ladugård, glest placerade.

Boningshuset, en timrad dalslandsstuga, ligger längst i norr. Huset står på en stengrund, har locklistpanelklädda fasader och ett, för att vara en dalslandsstuga relativt brant, takfall som är belagt med tvåkupigt tegel. Vid entrén på sydsidan finns en öppen farstukvist med vitmålad vägghpanel som skiljer sig från husets i övrigt röda panel. I gavelröstena sitter små lunettfön-

Dalslandsstugan på fastigheten Alltorp 1:30.

Magasinet.

Alltorpsängen, bostadshuset.

Gårdsmiljön vid Alltorpsängen.

Funkhusets läge, i skogsbrynet vid ett öppet fält.

Funkhuset från norrsidan.

Till höger: Enkla pardörrar av plank leder in i stugan.

ter, men i övrigt har huset genomgående sidohängda tvåluftsfönster med lite varierande antal spröjs.

Ekonomibyggnaderna består av ett magasin/garage samt ladugård och ligger ett stycke från varandra. Tidigare har det funnits ett svinhus bakom magasinet/garaget. Gårdsytan mellan husen är gräsbevuxen, här finns resterna av en allé. Magasinet är en timrad byggnad med två tydliga delar, en äldre magasinsdel med högt sittande gluggar i fasaden samt en senare tillkommen garagedel. Byggnaden är klädd i stående locklistpaneler med ofärgade knutlådor. Sadeltaket täcks av eternit.

Den stora panelklädda ladugården ligger längst västerut på gården. Byggnaden har en timrad fähusdel längst i söder. Högdellarna baseras på en regelkonstruktion. Fähusdelen har tvåluftsfönster med tvärspröjs. Det ganska höga takfallet är täckt av korrugerad plåt.

Gårdens kulturhistoriska värde ligger i byggnadernas ursprunglighet och välbevarade utformning. Gårdens glesa struktur, som sammanlänkas av trädraden som korsar den öppna gårdsplanen, är ovanlig.

Alltorp 1:37 Funkhuset

Funkhuset är ett av flera torp som tillhört Alltorps gård och ligger i skogsbygderna mellan Ödskölt och Bäcke. Stugan ligger i skogsbrynet vid ett öppet fält som omges av blandskog och har preliminärt daterats till 1800-talets andra hälft.

Huset är en timrad enkelstuga med rödmålad panel, utanpåliggande knutar och vitmålade hörn. Den står på en stengrund som är svår att se då växtligheten är hög. Sadeltaket som täcker huset är lagt med tvåkupigt tegel och har väldigt kort takfot, vilket är typiskt för böningshus av denna typ och ålder. Fönstersnickerierna och delar av vindskivorna är vitmålade. Fönstren är av traditionell tvåluftstyp med spröjs. Den grönmålade dubbeldörren är av ett ålderdomligt, enkelt slag som sällan bevarats till våra dagar.

Sedan 1981 års inventering har ett uthus och en jordkällare uppslukats av växtligheten runt omkring.

Byggnaden är mycket välbevarad i sin helhet och har en ålderdomlig karaktär. Det kulturhistoriska värdet ligger i torpets ursprunglighet.

Amliden 1:3

Amliden ligger i jordbrukslandskapet väster om sjön Iväg med byggnaderna grupperade i en lätt sluttning utmed vägen. Huvudbyggnaden är en dalslandsstuga som preliminärt daterats till 1800-talets andra hälft. Den har byggnadstypens karaktäristiska drag; en timrad, panelklädd tvåvåningsbyggnad på stengrund och synliga knutlådor. Sadeltaket, som på klassiskt manér har mycket kort takfot och är relativt flackt, är klätt med tvåkupiga betongpannor. Vid entrén finns en veranda med småspröjsade fönster och snickarglädje. Hela huset är rödfärgat, med vita fönsterkarmar, bågar och foder samt vindskivor. Fönstren är traditionella enkel-fönster med två lufter och spröjs.

Väster om mangårdsbyggnaden finns ytterligare ett timrat bostadshus som möjligen kan ha fungerat som undantag längre tillbaka i tiden. Huset, som tros vara byggt under tidigt 1900-tal, står på en stengrund med källare och är i övrigt en panelklädd byggnad om 1½ plan med sadeltak täckt med tvåkupigt tegel.

Till anläggningen hör också ett magasin med vidbyggt garage och ett avträde, belägna ett stycke norr om huvudbyggnaden. Det timrade, ålderdomliga magasinet är panelklätt och har en låg dörr på ena gaveln och flackt sadeltak, täckt av korrugerad plåt. Förmodligen är denna byggnad samtida med dalslandsstugan. Avträdet är en enklare regelkonstruktion med sadeltak täckt av tegel.

Ett stycke längre västerut ligger den panelklädda ladugården med timrad fähusdel. Det stora sadeltaket är belagt med sinuskorrugerad plåt.

De välbevarade byggnaderna skapar tillsammans en sammanhållen gårdsmiljö med kulturhistoriskt värde.

Bostadshuset på fastigheten Amliden 1:3.

Avträde och magasin med vidbyggt garage på norrsidan av trädgården.

Huvudbyggnaden är ett fint exempel på en välbevarad dalslandsstuga. I sin helhet har gården även ett högt miljöskapande värde.

Asketveten 1:7 Jyskerud

Öster om Ödskölts tätort ligger Jyskerud, en liten torpmiljö som ursprungligen legat under gården Stora Asketveten. Här finns en välbevarad, timrad liten enkelstuga som tillbyggt åt öster. Stugan, som tros härstamma från 1800-talets mitt, är låg och står på en gråstensgrund. Fasaderna består av bred, stående lockpanel som är rödfärgad. Små enkelglasfönster om två lufter med spröjs och lösa innerbågar sitter i alla väggar utom mot öst. En grönmålad dörr med snedställd stockpanel bildar ingång i södra fasaden. Dörr- och fönsterfoder samt knutar och vindskivor är vitmålade. Stugan täcks av ett sadeltak med åskonstruktion, täckt med enkupiga tegelpannor.

På tomten finns även ett par mindre, enkla byggnader, bland annat ett senare tillkommet utedass med förrådsdel – en enkel träbyggnad med stående locklistpaneler och pulpettak av plåt. Färgsättningen är likadan som stugans.

Det kulturhistoriska värdet ligger i byggnadernas ursprunglighet och sammanhang. Stugan är av enkelstugetypp, en äldre, småskalig husmodell som numera ses allt mer sällan. Detta exempel är dessutom i mycket gott skick och en bra representant för den torpbebyggelse som präglat dessa skogsbygder, och vittnar om hur människors tillvaro kunde se ut i gångna tider. Torparna utgjorde en viktig arbetskraft på de större gårdar till vilka de hörde. Stugan med omgivning har ett stort miljöskapande värde.

Enkelstugan vid Jyskerud.

Bostadshuset vid Stora Asketveten.

Asketveten 1:7 Stora Asketveten

Gården Asketveten har lång historia och omnämns i den första jordeboken från 1560. Under 1700-talet fanns två torp under Asketveten, vilket säger något om gårdens storlek. Siste ägaren till gården var Anders Andreasson som vid sin död 1878 testamenterade gården till »de fattigas vård och underhåll« och därmed upprättades Asketvetens donation som idag förvaltas av Bengtsfors kommun.

Den timrade huvudbyggnaden tros härstamma från 1800-talets andra hälft. Det är ett stort hus om två plan som renoverats i omgångar. Huset står på en putsad stengrund, fasaden består av stående locklistpanel och huset kröns av ett ganska brant sadeltak som, i fin dalslandstradition belagts med skiffer. Husets framsida, som vetter mot norr, domineras av de fem fönsteraxlarna samt en mittställd entré med öppen veranda och balkong på träpelare. På östra sidan finns en liten snedtäcka med köksingång. Huset är rödfärgat med vita hörnbrädor, fönsterfoder, vindskivor och snickerier. Med få undantag har huset genomgående tvåluftsfönster med olika spröjs.

Norr om bostadshuset står ladugården från sent 1960-tal. Den föregående ladugården brann ned. Ladugården har en murad och vitputsad fähusdel med överbyggnad och högdelar i rödmålad, panelklädd regelkonstruktion. Takfallet är belagt med korrugerad plåt. Parallellt med ladugården ligger en vagnbod som klätts med stående locklistpaneler och som har ett sadeltak täckt med korrugerad plåt.

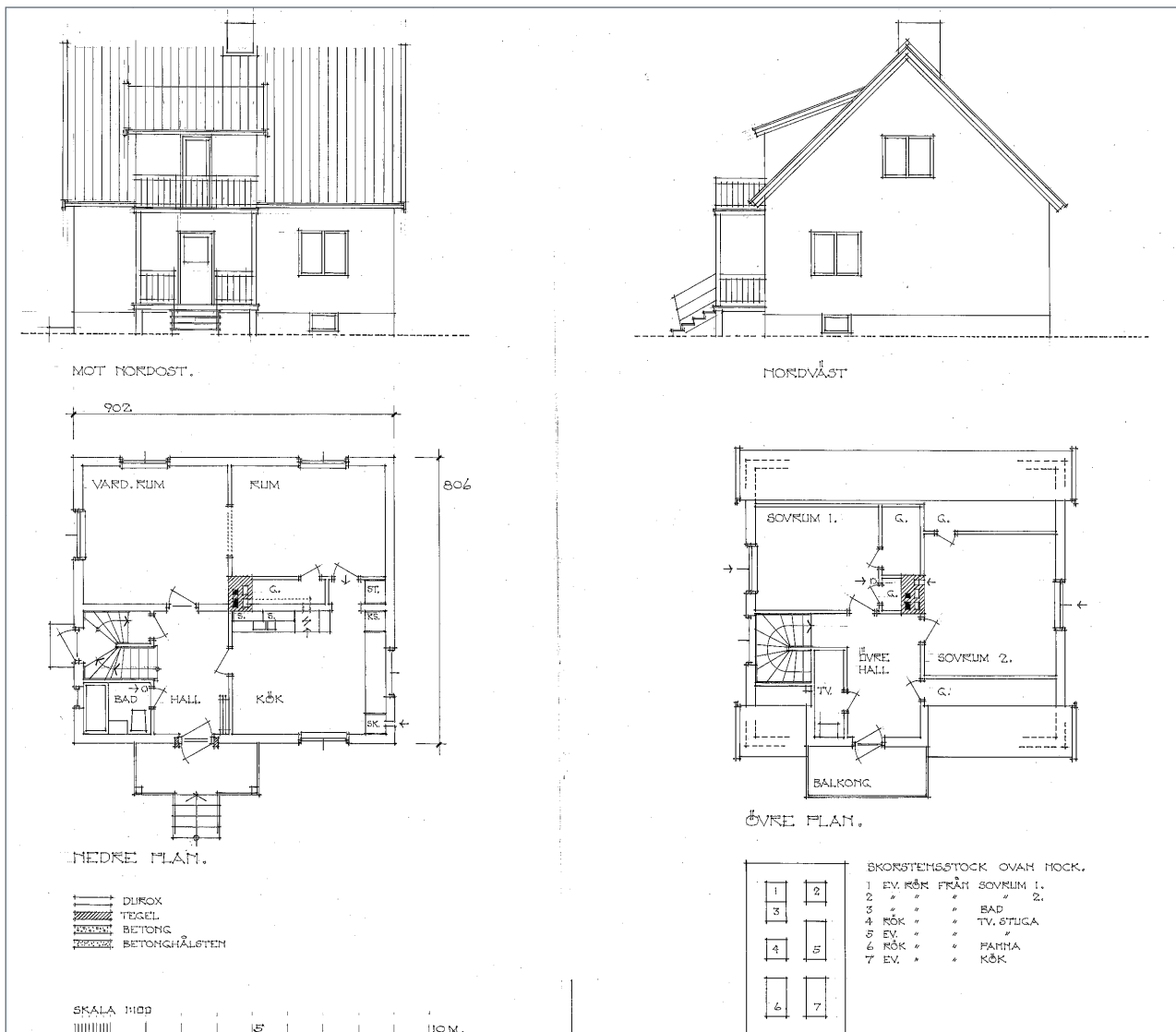
På östra sidan om huvudbyggnaden finns en källarvind samt ett magasin, båda tros härstamma från tidigt 1900-tal. Den stensatta källaren har en liten överbyggnad av trä med ett sadeltak belagt med tegelimiterande plåt. Magasinet står på betongförstärkta stenplintar och har panelklädda väggar. Sadeltaket är belagt med korrugerad plåt.

Stora Asketveten har ett kulturhistoriskt värde av flera skäl. Huvudbyggnaden är ovanligt stor och är relativt välbevarad med fina och viktiga detaljer, så som skiffertaket. Att många av de äldre ekonomibyggnaderna finns kvar förstärker det kulturhistoriska värdet. Gården har en lång historia och är även av visst personhistoriskt intresse. Anders Andreasson, som donerade gården, var en framstående man inom det som då var Ödskölts kommun och donationen bidrog till att bättra förutsättningarna för mindre bemedlade inom kommunen. Idag fungerar den som arrendegård.

Asketveten 1:23

Bostadshus från 1973–1974, beläget i västra utkanten av Ödskölts tätort. Trots byggåret har huset närmast en 1960-talskaraktär med ljusa tegelfasader och ett ganska brant takfall.

Huset är om ett och ett halvt plan och står på en murad och putsad grund, i en stor trädgård. Den rektangulära byggnaden är klädd med räfflat, ljusgult tegel och sadeltaket är belagt med tvåkupigt betongtegel. På västra sidan, vid huvudentrén, finns en öppen farstuvist som bär en balkong vilken nås genom en glasad

Ritningsmaterial från bygglovhandlingar, Bengtsfors kommun – bygglovsarkivet.

balkongdörr i takkupan ovanför. I sydfasaden finns en köksingång i markplan med ett litet skärmtak över. Fönstren är sidohängda tvåluftsfönster som är ganska djupt liggande i fasaden. Ytterdörrarna är klädda med så kallad karosseripanel med glas i övre delen. På norra sidan finns ett garage byggt i suterräng, med garageportar med samma panel som dörrarna, och där taket fungerar som altan. På altanen finns resterna av räcke med stolpar av samma tegel.

Det kulturhistoriska värdet ligger i byggnadens välbevarade skick och goda representativitet för sin tids bostadsbyggande. Huset är ett gott exempel på villabebyggelse från 1900-talets andra hälft och är dessutom i stort sett bevarad intakt. Vidare är huset också en del av den yttersta årsringen av Ödskölts tätort vilket gör den till en viktig del av ortens helhet.

Asketveten 1:23, lätt skymd.

Bostadshus på fastigheten Asketveten 1:32.

Asketveten 1:32

Boningshus i ett plan med källare, beläget på Källevägen. Det står på en källargrund av betongsten och bakom den röda tegelfasaden döljs en regelstomme. Vid entrén, åt norr, är fasaden indragen för att skapa ett vindfång och en liten uteplats. Här är också fasaden annorlunda och består av liggande spontpanel i vitt. Huset har ett sadeltak belagt med betongtegel. Fönstren är genomgående relativt stora enlufts-fönster med karm och båge i vitt. På karaktäristiskt vis är vardagsrummets fönster placerade i band. Upp till entrédörren leder en betongtrappa med smäckra smidesräcken. Dörrpartiet består av en fanerdörr med sidoljus av ornamentglas.

Intill står garaget som står på betongsockel och som har väggar klädda med brunbetsad, liggande fjällpanel. Husets mycket flacka sadeltak är belagt med korrugerad plåt. På norrsidan finns ett par slagportar i samma kulör som fasaden. I den västra fasaden finns en dörr samt byggnadens enda fönster, ett högt sittande tvålufts-fönster i vitt utan foder.

Villan är i princip bevarad i original, och det kulturhistoriska värdet ligger i husets ursprunglighet. Byggnaden utgör ett tidstypiskt exempel på 1960- och 70-talens omfattande villabyggande. Huset ligger omgivet av bebyggelse från ungefär samma tid och hela området representerar en årsring i Ödskölts tätort. Denna fastighet är en viktig del av den årsringen.

Backen 1:11 *Fabriken*

Torpet Fabriken ligger ett stycke in i skogen på norra sidan av Vrångsjön. Gläntan som omger stugan ger lite sikt nedåt sjön och omgärdas av barrskog.

Denna timrade enkelstuga står på en grund av gråsten, och fasaden är klädd med stående, omålad locklistpanel med tydliga knutlådor. Byggnaden är med största sannolikhet uppförd under 1800-talet. Sadeltaket är belagt med enkupigt tegel. In i stugan leder en brungul plankdörr. De små fönstren är genomgående av tvåluftstyp med spröjs och majoriteten är flankerade av fönsterluckor. Fönsterbågar och -karmar är vitmålade.

Det kulturhistoriska värdet ligger i byggnadens välbevarade, ålderdomliga karaktär. Placeringen är typisk för de bostadsmiljöer som klassas som torp – lite avsidat i kuperade marker, en bit från jordbruken och de öppna odlingslandskapen. I många fall har torp med ödsliga lägen som detta övergetts och förfallit, renoverats hårt eller flyttats. Fabriken är ett fint exempel på en välbevarad enkelstuga i ursprungligt läge. Det har

också ett viktigt miljöskapande värde och egna berättelser om torparna som levt sina liv här.

Backen 1:12 *Iväsgården*

I slutet av 1800-talet byggdes järnväg och järnvägsstation i Ödskölt, något som kom att bli upphovet till det samhälle som sen uppstod här.

Mittemot stationshuset avstyckades några år senare denna fastighet av trävaruhandlare August Jonasson. Mellan 1904 och 1905 uppförde han detta bostadshus åt sig och sin familj på den lätt sluttande tomten med utsikt mot sjön Iväg. Huset kom senare att bli mer känt som Iväsgårdens pensionat och kom också att inrymma Ödskölts telefonväxel. Pensionatverksamheten pågick fram till 1977 då det blev privatbostad igen.

Detta timrade ett och ett halvtplanshus är uppfört med sexdelad plan på en grund av kvadersten. Fasaden är klädd med gulmålad stående locklistpanel. Tidigt försågs huset med en tillbyggnad mot sydväst. Huset kröns av ett sadeltak med stor frontespis på långsidan, mot nordväst. Taket är täckt med röd tegelimiterande plåt. Nedanför frontespisen finns en relativt stor veranda som bär en balkong. Ursprungligen var verandans trappa centralt placerad, idag är den belägen ett steg åt höger, rakt framför ytterdörren. Dessa delar av huset var vid uppförandet dekorerade med lövsågerier i schweizerstil.

Genomgående har huset tvåluftsfönster med högt sittande tvärpost. I det förhöjda vägglivet i övre våningen sitter låga enluftsfönster med central spröjs. Fönsterbågar, -karmar och -foder är vitmålade. Fönsterfodrens överliggare är också försedda med dekorativt sågade konsoler.

På tomten finns också några mindre hus som haft olika funktioner genom åren men som idag är kraftigt förändrade och därför inte omfattas av den kulturhistoriska värderingen.

Iväsgårdens kulturhistoriska värde ligger främst i dess relativt välbevarade skick samt det historiska sammanhanget i Ödskölts tätort. Huset är ett bra exempel på det tidiga 1900-talets bostadshus där större och påkostade villor som den här också började bli mer vanliga. Detta sker också som en följd av den industrialisering som sker vid den här tiden, med framdragnings av järnväg samt sågverk vid sjökanterna som följd. I det lilla stationssamhället Ödskölt blev den här byggnaden en viktig plats då den förutom telefonväxel och pensionat även tidvis huserade en lanthandel.

Iväsgården.

Dekorativt murad skorsten.

Iväsgården, flygfoto från 1955. Del av bild. Vänersborgs museum.

Backen 1:32 f.d. Ödskölts järnvägsstation

Ödskölts före detta järnvägsstation anlades samtidigt som Lelångenbanan drogs genom västra Dalsland i slutet av 1800-talet. Invigningen skedde 1895 och stationen, som anlades nära sjön på gården Backens marker, fick namnet Iväg. Namnet byttes 1913 till Ödskölt. Fram till 1930-talet var Ödskölts station en viktig omlastningsplats för timmer och massaved. Järnvägen lades ned i början på 1960-talet och spåret revs upp. Stationshuset blev då sålt som privatbostad.

De flesta stationshusen utmed Lelångenbanan byggdes enligt samma ritning, vilket var det vanliga för stationshus. Längs denna bana blev stationerna rektangulära enplansbyggnader med kraftigt utskjutande sadeltak över entré och perrong. Efter att Ödskölts station lagts ned och sålts har byggnaden omdanats kraftigt. Byggnadens rektangulära bas finns fortfarande kvar men perrongen åt norr har helt byggts in. På taket har det tillkommit en större takkupa med balkong. Huset är klätt med vit locklistpanel med grå detaljer och sadeltaket är belagt med svart tvåkupigt betongtegel.

Samtidigt som stationen uppfördes byggdes också en rektangulär byggnad i närheten, ett uthus med avträde för stationens besökare. Huset står på en stengrund och har fasader av rödfärgad stående locklistpanel och täcks av ett pyramidformat tak med en ventilationshuv på toppen. Fyra plankdörrar, placerade vid hörnen leder in i byggnaden. Smala, högt placerade enluftsfinster med spröjs släpper in ljus i byggnaden.

På tomten finns också ett mindre hus för järnvägspersonalen; en byggnad med panelklädd, reglad stomme och ett pulpettak belagt med korrugerad plåt.

Det kulturhistoriska värdet ligger främst i fastighetens historia som järnvägsstation. Tätorten har växt fram kring stationen som därför varit helt avgörande för ortens utveckling. Stationen har också fungerat som en viktig mötesplats i bygden. Stationshuset är mycket förändrat men har ändå ett viktigt symbolvärde, vilket stärks av de andra två bevarade uthusbyggnaderna. För att kunna förstå Ödskölts historia också i framtiden är det därför viktigt att vårda och bevara dessa byggnader.

Brene 1:11 Lund

Gården Lund ligger i socknens sydvästra del, i Örekilsälvens uppodlade dalgång. Bostadshuset, om ett och ett halvt plan, ligger uppfört på en betongstensgrund. Dess timrade stomme är klädd med stående, gulmålade pärlspontpaneler. På västra sidan av huset finns en liten tillbyggnad med köksingång. Vid huvudentrén finns en

Före detta järnvägsstationen i Ödskölt, nu privatbostad.

Före detta avträdet med sitt karaktäristiska pyramidformade tak och ventilationshuv.

Ödskölts stationshus, år 1926. Vänersborgs museum.

Bostadshuset på gården Lund.

öppen veranda. Huset täcks av ett sadeltak belagt med tvåkupigt tegel. Ovanför verandan finns en frontespis med mansardtak. Fönstren i original, med korspost och småspröjs i de översta lufterna, är typiska för jugendstilen och var vanliga ungefär kring 1910–1920-talet.

Norr om bostadshuset står en ekonomibyggnad som troligtvis haft lite olika funktioner. Förmodligen har det ursprungligen fungerat som magasin, av de dubbla ingångarna att döma. Byggnaden är delvis uppfört på plintar av sten men med gjutna delar. Fasaderna består av rödfärgade, stående locklistpaneler och huset kröns av ett sadeltak av korrugerad plåt. Svarta plankdörrar leder in i huset som har vita fönsterbågar, -foder och vindskivor.

Utmed tillfartsvägen ligger ladugården. På andra sidan vägen låg förr fler ekonomibyggnader, men dessa ligger idag i ruiner. Ladugården är en omålad, panelklädd byggnad med timrad fähusdel. Över ladugården ligger ett korrugerat plåttak.

Då byggnaderna är förhållandevis välbevarade besitter gården som helhet ett kulturhistoriskt värde. Gården har också ett stort miljöskapande värde för sin omgivning.

Bostadshuset vid Lilla Bräckan.

Brene 1:33 Lilla Bräckan

Gården Lilla Bräckan ligger i socknens sydvästra del, i Örekilsälvens uppodlade dalgång. Gården ligger nära landsvägen och är tydligt uppdelad i mangård och fågård på traditionellt vis.

Bostadshuset, om ett och ett halvt plan, är uppfört på en grund av kvadersten med fint huggna trappsteg. Husets timrade stomme är i huvudsak klädd med stående, grå, spontad panel med väningsmarkerande lister. På norra sidan av huset finns en tillbyggd köksingång. Vid huvudentrén finns glasade verandapartier i två plan som skjuter ut från byggnadskroppen mot väst. I verandans gavelrösten är panelerna diagonalt ställda för att skapa mönster och liv i fasaden. Fönstren har antingen två lugter eller korspost, med fyra lugter. I de förhöjda väggiven sitter låga enluftsfönster med enkel spröjs. Huset täcks av ett sadeltak belagt med korrugerad plåt.

Norr om bostadshuset står en överbyggd källare, uppförd i en slänt. Förutom den huggna stenen i källardelen består fasaderna av rödfärgade, stående locklistpaneler och huset kröns av ett sadeltak.

Ladugården och stallet är panelklädda, rödmålade byggnader, belägna ett stycke norrut. Ladugårdens fähusdel är byggd av i betongsten. Över ladugården ligger ett korrugerat plåttak. Över stallet ligger tvåkupigt tegel.

Tillsammans utgör byggnaderna en förhållandevis välbevarad gårdsenhet, vilket betingar ett kulturhistoriskt värde. Byggnaderna visar exempel på den byggnadstradition som dominerade under tiden närmast efter sekelskiftet 1900.

Bostadshuset på fastigheten Brene 1:34.

Fina snickerier och ursprungliga fönster.

Brene 1:34 Heden

Bostadshus beläget i socknens sydvästra del, i Örekilsälvens uppodlade dalgång. Fastigheten består av en gräsbevuxen trädgårdstomt med större träd och buskage ut mot vägen.

Bostadshuset om ett och ett halvt plan, är uppfört i vinkel med en glasad veranda i vinkeln. Huset är uppfört på en putsad stengrund med källare och är klätt med liggande, gulmålad spontpanel. På västra sidan av huset finns en liten farstukvist med köksingång. Glasverandan utgör huvudentré och täcks av ett valmat papptak med en liten frontespis över de småspröjsade pardörrarna. Huset täcks i övrigt av ett sadeltak belagt med tvåkupigt tegel.

Ovanför verandan finns en takkupa med plåtklätt mansardtak. Takkupan och verandans frontespis har dekorativ panel med solfjädersmönster. Fönstren har generellt mellan två och tre lufter, är spröjsade och i lite olika modeller och åldrar. Verandans fönster är, precis som dess dörrar, småspröjsade. Huset karaktäriseras av tydliga jugendinflenser (veranda, snickerier, takvinklar, fönster) och följer en lokalt sett ganska populär stil som går att hitta på fler platser runt om i trakten (se till exempel Brene 1:11). Troligtvis uppfördes det alldeles i början av 1900-talet av en lokal snickare som influerats av tidens trender.

Byggnaden har kvar en hel del äldre detaljer i original och är i sin helhet förhållandevis välbevarad. Den utgör ett fint exempel på sin tids byggnadstraditioner och besitter därmed ett kulturhistoriskt värde.

Bräckan 1:13

I Ödskölts sockens sydvästra del ligger detta bostadshus, byggt i sutteräng på en sluttande trädgårdstomt med en grusplan framför. På tomten finns också en enklare förvaringsbyggnad/vedbod.

Byggnaden är klädd med rött fasadtegel med synliga delar nedtill av den putsade betongstensgrunden. På framsidan av huset (sydväst) är fasaden indragen ett stycke i mitten för att skapa ett vindfång vid entrén med balkong över. Den indragna delen av fasaden är klädd med mörkbetsad stående spontpanel. Huset

täcks av ett flackt, valmat sadeltak, belagt med tvåkupigt betongtegel.

Genomgående har huset mörkbetsade enluftsfönster med pivåupphängning. Dörrarna har tidsenlig karaktär med anspråkslösa paneler och längs entrédörren finns sidoljus med mönstrat glas. Balkongen över entrén har ett sirligt, svartlackat smidesräcke i geometriska former. På nordvästra sidan finns en senare tillkommen altan av trä.

Det kulturhistoriska värdet ligger i husets välbevarade arkitektur. Byggnaden utgör ett fint och oförändrat exempel på 1970-talets villabebyggelse, influerat av tidens ganska strama funktionalistiska och praktiska sätt att bygga men inte utan dekorationer (fönsterglas, armaturer, balkongräcke).

Gunbjörbyn 1:8

Gårdsanläggning i Ödskölts sockens sydvästra del, i den del som kallas Brene. Mangården är uppförd i sluttande terräng, vilken därför är delvis terrasserad för att skapa en trädgårdsyta. Numera har ladugården, som ligger ett stenkast från resten av byggnaderna, styckats av.

Bostadshuset i två plan är en dalslandsstuga som moderniserats och byggts till i mitten av 1900-talet. På nordvästra sidan finns en tillbyggnad i ett plan med källare. Byggnaden har en putsad stengrund och hela huset är klätt i rödfärgad, stående locklistpanel, med undantag för den inbyggda farstuvisten som har ljusa paneler. Huset täcks av ett sadeltak med tvåkupigt tegel.

Intill bostadshuset finns ett litet uthus med bland annat dass – en enkel panelklädd regelbyggnad som täcks av ett plåttak. Söder om bostadshuset står ett ålderdomligt timrat magasin i två våningar med ingång på gaveln. Stommen är klädd med stående lockpanel som tidigare varit rödfärgad. På norrsidan har magasinet en handfull små gluggar och det täcks av ett sadeltak med korrugerad plåt.

Gårdens kulturhistoriska värde gäller till viss del bostadshuset men framför allt det ålderdomliga magasinet som på det stora hela är oförändrat sedan 1800-talet, om man bortser från taktäckningen (som tidigare kan ha utgjorts av det skiffer som förvaras undertill). Tillammans bildar byggnaderna en förhållandevis välbevarad gårdsenhet som besitter ett kulturhistoriskt värde. Dalslandsstugan har moderniserats ganska kraftigt men är fortfarande relativt representativ för sin typ av byggnader.

Karaktäristiskt sidoljus med dekorglas och paneldörr i mörka färger.

Bostadshuset vid Gunbjörbyn 1:8.

Magasinet.

Gunbjörbyn 1:16 Bodane

Gården Bodane ligger i de västra delarna av Ödskölts sockens, söder om Passbo. Mangården ligger på en liten höjd omgiven av en gräsmatta med buskage och solitärträd. De hus som återstår av fågårdens ligger ett stycke åt nordväst. Merparten av gårdens byggnader är preliminärt daterade till perioden 1850–70.

Det timrade bostadshuset om två plan är en dalslandsstuga som moderniserats men behållit stugtypens karaktär. Den står på en stengrund och har väggar klädda med en rödfärgad, stående locklistpanel med vita, tydliga knutlådor. Mot väst finns en glasad veranda med pardörrar med överljus. Stugans sadeltak är klätt med skiffer, samma gäller för verandataket.

Husets fönster är genomgående av en- och tvåluftstyp med spröjs. Dörrarna och fönsterbågarna är ockrafärgade. På södra sidan av huset har en relativt stor altan tillkommit.

Intill bostadshuset finns ett litet panelklätt uthus med bland annat dass. Huset täcks av ett sadeltak med tvåkupigt tegel. Dasset utgörs av en liten så kallad snedtäcka på norrsidan.

Nordväst om bostadshuset finns ruinen efter ett fåhus men som nu bara är timrade väggar med delar av panelen kvar. Längst i norr står en ekonomibyggnad om två plan och lutar sig mot berghällen. Den har samma konstruktion som uthuset vid mangården men täcks av ett sadeltak belagt med korrugerad plåt.

Det kulturhistoriska värdet ligger i byggnadernas ålder och stil samt bostadshusets välbevarade karaktär. Det sistnämnda har moderniserats men är trots detta en god representant för sin typ av byggnader. Bostadshuset har, med stöd av tillhörande byggnader, ett stort miljöskapande värde.

Hugeryr 1:49 Bråtarne

Bråtarne ligger i Ödskölts sockens sydvästra del, i Örekilsälvens uppodlade dalgång. Gården ligger i lätt sluttning mot öppna marker i söder och med skog i norr. På gården finns en mångfald av byggnader av varierande ålder.

Bostadshuset om ett och ett halvt plan uppfördes under 1940-talet och har funkisstilens enkla arkitektoniska uttryck. Huset står på en källargrund av putsad betongsten med källartrappa på sydsidan. Själva huset har rödfärgad, stående locklistpanel och kröns av ett tegeltäckt sadeltak med kort takutsprång. På östra sidan finns en liten inbyggd farstuvist. Huset har ge-

Dalslandsstugan på Bodane.

Uthus med dass, på norrsidan.

Bostadshuset på Bråtarne.

Vy över uppfarten till Bråtarnes gårdsplan.

nomgående tvåluftsfinster och tidsenliga dörrar med smalpanel och små fönster.

I anslutning till bostadshuset ligger en relativt stor jordkällare som mestadels ligger över mark. Den består av en rektangulär byggnad uppförd i betongsten med ett plåttäckt sadeltak över. Den enda ingången är en plankdörr i den södra fasaden.

Mitt emot bostadshuset ligger ladugårdslängan som är en tidstypisk högladugård från tiden kring 1950. Den södra delen utgörs av ett murat fähus med överbyggnad som bildar helhet med ladugårdens övriga högdelar. Dessa delar är uppförda i regelkonstruktion och klädda med korrugerad plåt i grönt. Mot gårdsplanen i väst finns tre stora svartmålade portar av plank. Hela byggnaden täcks av ett sadeltak belagt med korrugerad plåt.

Strax norr om ladugården ligger två ekonomibyggnader med olika funktioner. Det äldre av dem är en rödfärgad träbyggnad med garageport och dörr mot söder. Över huset ligger ett sadeltak klätt med tvåkupigt tegel. I vinkel med det ligger ett mindre hus av vitkalkad betongsten som har ett plåtbelagt pulpettak och gavelpartier i röd slätpanel.

I gårdsplanens norra utkant ligger en maskinförvarings-/vedbodlänga. Det rör sig om en relativt stor, rödfärgad byggnad uppförd med regelkonstruktion med fasader och tak klädda med plåt. Samtliga portar och dörrar återfinns i den östra fasaden.

Det kulturhistoriska värdet ligger i gårdens historiska kontinuitet, årsringar och representativitet. Som gårdsmiljö har platsen en mycket längre historia än det befintliga byggnadsbeståndet, som är av varierande ålder med tyngdpunkt på mitten av och senare delen av 1900-talet. Anläggningen kan sägas berätta om de förbättrade ekonomiska förutsättningar för lantbruket som rådde under mitten av 1900-talet. Gården har också ett högt miljöskapande värde.

Bostadshuset på gården Hultet.

Hultet 1:1

Gården Hultet ligger öster om Ödskölts tätort. Gården har anor sedan 1600-talet och omskrivs som skattehemman i jordeboken 1640. Hultet ligger vid skogsbrynet på sydsidan av ett betat landskap. Gårdstunet ligger i lätt sluttning.

Bostadshuset, som är om ett och ett halvt plan, är förmodligen uppfört under 1920-talet. Det står på en putsad stengrund och har en stomme av timmer som är klädd med röd, stående locklistpanel med ett väningsmarkerande listverk. Huset kröns av ett sadeltak belagt med svart tegelimiterande plåt. På norrsidan,

Magasin/verkstad som ligger mitt emot bostadshuset.

Stallet, med åstakskontraktion och undertak av halm.

Hultet då bostadshuset var nytt och fortfarande inte panelklätt, år 1924. Privat samling.

vid entrén, finns en veranda med småspröjsade fönster och dörrar. Ovan denna en frontespis som täcks av ett brutet sadeltak. På östra sidan av huset har en tillbyggnad av modernare snitt tillkommit.

Husets fönster är genomgående original, enkelfönster med lösa innerbågar, med tidstypiska mindre lufter i den övre delen. Typen återkommer också i de mindre fönstren i det förhöjda vägglivet. I tillbyggnaden har liknande fönster begagnats, förutom de större fönsterpartier som omger dörren. Samtliga fönsterpartier, bågar, karmar och foder, hörnbräddor, vindskivor med mera är vitmålade, med undantag för det gröna verandadörrspartiet.

Magasinet/verkstaden kan vara något äldre än bostadshuset, men har troligtvis byggts om och till senare eftersom det har ett formspråk som liknar bostadshusets. Det är en förhållandevis hög, timrad byggnad om ett och ett halvt plan som står på plintar med panelklädda väggar. Sadeltaket har försetts med två vindskupor åt söder och är belagt med svart tegelimiterande plåt. Första planet har mindre och enklare fönster än det övre planet, där bostadshusets fönster efterliknas.

Ekonomibyggnaderna utgörs av uthus, vedbod och ladugård. Uthuset, som är av större modell, har haft flera olika funktioner. Det står på en stengrund och är uppfört i regelverk med väggar klädd av stående släta träpaneler. Sadeltaket har en åskonstruktion och är ursprungligen belagt med halm som finns kvar under det nuvarande plåttaket. Tidigare kan taket ha varit belagt med spån. Den lilla vedboden med avträde är en enklare byggnad av resvirke med ett sadeltak som täcks av enkupiga tegelpannor. Ladugården har en fähusdel av timmer men är i övrigt uppförd av regelverk som klätts med slät- och locklistpanel. Sadeltaken är täckta av korrugerad plåt och ladugården har ett äldre undertak av stickspån.

Hultets kulturhistoriska värde ligger i dess välbevarade och intressanta byggnader samt dess långa historia som bruksenhet. Gården har också ett stort miljöskapande värde. Bostadshuset med sina jugendinflenser är ett av de bäst bevarade i socknen. Speciellt viktigt att bevara i det här sammanhanget är byggnadsdetaljerna i original som fönster- och dörrsnickerier, listverk, äldre paneler med mera. Ekonomibyggnaderna är viktiga i sin helhet men speciellt kulturhistoriskt intressant är uthuset med sitt åstak och undertak av halm.

Hällan 1:4 Hällan

Gården Hällan ligger i den nordvästra utkanten av Ödskölts socken och är omskrivet som skattehemman i jordeboken 1640. Gården har ett högt läge intill ett öppet beteslandskap som sträcker mot söder.

Bostadshuset står på en stengrund och har en stomme av timmer som är klädd med röda, stående locklistpaneler. Huset kröns av ett sadeltak belagt med tvåkugigt tegel. På sydsidan, vid entrén, finns en öppen farstukvist med en frontespis ovanför. En tillbyggnad har gjorts på östra sidan av huset i senare tid. Huset har genomgående stora fönster om två eller tre lufter med högt sittande tvärpost och mindre, spröjsade enlufts-fönster under takfoten. Samtliga bågar, karmar och foder, hörnbrädor, vindskivor med mera är vitmålade. Väggspanelen vid farstukvisten och det småspröjsade dörrparet är målade i en gråaktig kulör.

Magasinet är gårdens äldsta byggnad. Eventuellt har byggnaden från början varit en kvarn som flyttats upp till gården. Magasinet har timrad stomme som delvis är klädd med träpaneler av varierande ålder. Västra sidan har fått helt ny rödfärgad lockpanel och den lilla dörren har fått ny tjära. I övrigt är timmerstommen synlig genom de äldre panelerna som har varit rödfärgade. Magasinet täcks av ett korrugerat plåttak. Det gör också tillbyggda garaget på norrsidan.

Till gården hör också en ladugård med murat och putsat fähus samt loge och högdelar av regelverk och släta träpaneler eller plåt. Ladugårdens höga sadeltak är belagt med eternitplattor. Vid ladugården ligger en omålad ekonomibyggnad, sannolikt uppförd under 1900-talet.

Hällans kulturhistoriska värde ligger i dess välbevarade och intressanta byggnader samt dess långa historia som bruksenhet. Boningshuset är ett gott exempel på det tidiga 1900-talets bostadsbyggande. Ekonomibyggnaderna är viktiga inslag i gårdsmiljön. Särskilt intressant är magasinet som har kvar mycket av sin ålderdomliga karaktär. De högväxta vårdträden är viktiga inslag i gårdsmiljön och bidrar till gårdsmiljöns kulturhistoriska värde.

Bostadshuset på gården Hällan

Magasinet sett från söder.

Hängesten 1:4 *Stora Hängesten*

Hängesten ligger i södra delen av Ödskölts socken, i höjd med Bäckefors. Gården, eller egentligen gårdarna, är omskrivna redan under 1600-talet. Stora Hängesten är ett moderniserat lantbruk. Som på en del andra platser har de äldre byggnaderna här ersatts av nya under mitten av 1900-talet.

Bostadshuset, en tvåvåningsbyggnad med källare, är byggt i funktionalistisk stil. Det har en regelstomme som är klädd med enkel, ljus locklistpanel. Fasaden mot söder har tilläggsisolerats och klätts med vit plåt. Det flacka sadeltaket har belagts med korrugerad plåt. Till källaren leder en betongtrappa som är överbyggd med trappan upp till avsatsen vid köksingången. Huvudentréns trappa är väl tilltagen och tillsammans med balkongen ovan dominerar den husets symmetriska framsida. Över köksingången finns ett litet skärmtak. Vid balkongen och trapporna finns smäckra, svarta smidesräcken. Majoriteten av de enkla tvåluftsfönstren är ursprungliga.

En bit nedför vägen ligger ladugården som är av mer traditionellt snitt med en timrad fåhusdel och högdelar i regelverk, alltihop klätt med lockpanel. Det höga sadeltaket är belagt med korrugerad plåt.

Stora Hängestens kulturhistoriska värde ligger i dess relativt välbevarade byggnader samt dess långa historia som bruksenhet. Bostadshuset är stilmässigt ett exempel på arkitektur i brytpunkten mellan det tidiga 1900-talets byggnadstraditioner och funktionalism. Det berättar också om de förbättrade ekonomiska förutsättningar för lantbruket under den här perioden. Gården har också ett stort miljöskapande värde.

Ivågsholm 1:5 *Stora Kjulperud*

Stora Kjulperud är en större jordbruksfastighet belägen väster om sjön Iväg. Gården är tydligt uppdelad i två delar på traditionellt vis – en fågård med ekonomibyggnader och en mangård bestående av bostadshus och magasin.

Bostadshuset, som har salsbyggnadens sexdelade plan, är uppfört 1856 i ett och ett halvt plan. Gråstensgrunden bär upp en byggnad med timmerstomme, klädd med gulmålad locklistpanel. Fasaden delas upp av de synliga knutlådorna som målats vita. Husets sadeltak är belagt med enkupigt tegel. Vid entrén på västsidan finns en öppen veranda med snickarglädje. Förutom de klassiska tvåluftsfönstren med spröjs har huset luttfnöster i de förhöjda väggiven. Huset är tillbyggt på norrsidan.

Bostadshuset vid Stora Hängesten

Stora Kjulperuds bostadshus och magasin.

Vy över landskapet ned mot sjön Iväg.

Boningshuset på Ivägsholms säteri.

Magasinet och avträdet.

Ladugården och parlogen.

I vinkel med bostadshuset ligger det timrade spannmålsmagasinet från 1850-talet. Dess väggar är klädda med röd lockpanel och sadeltaket täcks av grå betongpannor. På taket sitter en vällingklocka. Någon gång under 1900-talet har magasinet byggts till med ett garage.

Vid fågården ligger före detta ladugården som bara har sin högdels kvar. Byggnaden, som förmodligen uppfördes under 1910-talet, har en regelkonstruktion täckt med stående slätpaneler. Det höga sadeltaket är belagt med tvåkupigt tegel och under det döljer sig det tidigare halmtaket. På västsidan har byggnaden förlängts med en maskinhall med plåtklädda fasader och takfall. I anslutning till ladugården ligger en mindre ekonomibyggnad från 1910-talet med vedbod och vidbyggt avträde. Även detta är en regelverksbyggnad med slät- respektive locklistpanel och tak belagda med tvåkupigt tegel.

På gården, som omges av öppna marker med siktlinjer ned mot sjön Iväg, finns flera stora vårdträd.

Stora Kjulperud är en välbevarad gårdsanläggning med ett högt kulturhistoriskt värde. Gården ingår som en viktig del i en kulturmiljö vid sjön Iväg som omnämns i Bengtsfors kommuns kulturmiljöprogram. Det värdefulla, kuperade odlingslandskapet bevaras tack vare aktiva bruksenheter som Stora Kjulperud. Gårdens traditionella uppdelning, magasinet med sina bevarade detaljer och de bibehållna äldre ekonomibyggnadernas bidrar till helheten och är värdefulla i sig.

Ivægsholm 1:9 Ivægsholms säteri

Det kuperade landskapet på västra sidan av sjön Iväg har varit bebott sedan förhistorisk tid. Ivægsholms säteri omskrivs första gången som frälsehemman i mitten av 1500-talet. År 1687 fick platsen sitt nuvarande namn efter att tidigare ha kallats Vageln som kan härledas till det fornnordiska »vaghle« som betyder »bjälke«, ett ortsnamn som brukats om högt belägna platser. Ivægsholm ligger mycket riktigt på en höjd, som åt öster sluttar ned med Iväg.

Gården består av mangård och fågård, som är klart avskilda från varandra. Huvudbyggnaden från början av 1800-talet har sexdelad plan och är uppförd i två våningar. Den övre våningen byggdes på kring 1850. Källargrunden utgörs av gråsten och är lite högre i norra sidan. Sadeltaket är belagt med betongtegel. Timmerstommen förseddes under hösten 2018 med ny, stående locklistpanel. På södra sidan har huset byggts till med en stor glasad veranda. Vid huvudentrén, som vetter mot väster, finns en inglasad farstuvist med snickarglädje. Huset har genomgående tvåluftsfönster. Nedre

våningens fönster är rektangulära och har spröjs, medan de i den övre våningen är större och har en högt sittande tvärpost och spröjs. Så väl panelen som fönstersnickerierna är vitmålade. Huvudentrén utgörs av tunga par-dörrar med panel i diagonalt mönster i en gul kulör.

Magasinet, som ligger intill boningshuset, är en timrad loftbod om två våningar med två rum och inbyggd svalgång. Stommen är klädd med stående, röd locklistpanel med tydliga knutlådor i vitt. Taket har mycket kort takfot och är belagt med svart betongtegel. På norra gaveln sitter en liten vällingklocka. Huset har mindre, rektangulära fönster i gavlar och endast små gluggar i den östra fasaden. De låga dörrarna är gjorda av plank. Vid sidan om magasinet finns en byggnad, som sägs härstamma från 1810-talet, med en förvaringsbod samt avträde med flera hål. Huset är timrat och har ett sadeltak med mångåskonstruktion. Fasaden är klädd med stående, faluröd lockpanel och har vita knutar. De två dörrarna är av plank och klädda med panel i ett diagonalt ruttmönster och har överljusfönster.

Ladugården är från 1920-talet och uppförd med en murad fähusdel mot öster. Högdellarna är uppförda med regelkonstruktion och klädda med stående, faluröd slätpanel. Sadel-taket är belagt med tvåkupigt tegel. Söder om ladugården finns en timrad parloge som i sina äldsta delar sägs härstamma från 1850-talet. Stommen är klädd med stående, faluröd stående locklistpanel och sadeltaket är belagt med tvåkupigt tegel. Parlogarna var förr en vanlig företeelse i Dalsland men idag är de sällsynta.

Vid fågården finns också en vagnsbod/garage uppförd i regelkonstruktion med röd, stående locklistpanel och ett sadeltak belagt med korrugerad plåt. I hagen, väster om vägen, finns två mindre hus; ett fähus och ett före detta brygghus. Fähuset är en del av en äldre ladugård.

Ivågsholms säteri har en lång kontinuitet på platsen och innehåller en mångfald av byggnader från olika tider. Anläggningen utgör en mycket viktig del av kulturlandskapet väster om sjön Iväg. Huvudbyggnaden är påtagligt stor och uppförd på ett traditionellt sätt och dessutom påbyggd vilket berättar om gårdens ekonomi under 1800-talet. Magasinet storlek och för området ovanliga utformning gör det både historiskt och byggnadstekniskt intressant. Parlogen hör till en byggnadskategori som blivit allt mer ovanlig och är därför av särskilt intresse. Tillsammans bildar byggnaderna en

anläggning med höga kulturhistoriska värden, där varje av de ovan nämnda byggnaderna är viktiga att bevara.

Boningshuset på Ivågsholms säteri härstammar i sina äldsta delar från tidigt 1800-tal.

Kroksbyn 1:15

Kroksbyn ligger väster om sjön Iväg i ett småbrutet jordbrukslandskap. Området har en mycket lång hävd som jordbruksbygd. På gården finns flera kulturhistoriskt mycket intressanta byggnader med olika åldrar och konstruktioner. Anläggningens kulturvärden gäller framför allt ekonomibyggnaderna.

Den stora ladugården från ca 1900 står på en grund av huggen sten och har timrad fähusdel samt högdellar av regelverk. Hela byggnaden är klädd med slät, solblekt, faluröd träpanel. Det höga takfallet var från början täckt med halm (bevarade tappar) men är idag täckt av eternit och plåt.

På andra sidan vägen ligger ett litet timrat svin-/fårhus från 1850-talet med två rum med separata ingångar. Den branta taklutningen har sin förklaring i att taket tidigare var täckt med halm. Idag är det belagt med plåt. Det höga gavelpartiet och delar av väggarna är klädda med omålade, släta träpaneler. I gavelpartiet finns en dörr över vilken det sitter ett lunettfönster.

Längst söderut på gården finns en timrad parloge som sannolikt är samtida med svin-/fårhuset. En sten-satt ramp leder upp mot mittporten. Det höga takfallet är belagt med plåt. I anslutning till dessa byggnader finns också ett locklistbeklätt timrat magasin med ett flackt tak belagt med skiffer.

Sammantaget bildar byggnaderna en gårdsenhet av stort kulturhistoriskt intresse. Ekonomibyggnaderna är mycket välbevarade och utgör fina exempel på den bebyggelse som var vanlig på 1800-talet men som numera blivit allt mer sällsynt. Svin-/fårhuset har med sitt höga takfall en konstruktion som sällan ses i våra dagar och bör liksom parlogen vårdas särskilt väl för sina höga kulturhistoriska värden. Ladugården är ett bra exempel på det tidiga 1900-talets förändrade behov när det kommer till ladugårdar med integrerat fähus och större förvaringsutrymmen. Även magasinet är välbevarat och utgör en viktig del i anläggningen.

Miljöbild från Kroksbyn med ladugården och svin-färhuset.

Får- och svinhuset med sitt höga takfall.

Parlogen.

Transformatorstationen vid väggkanten, sedd österifrån.

Nacken 1:2

Ungefär hundra meter från väggkorsningen vid Nackens gård i norra delarna av Ödskölts socken återfinns denna transformatorstation. Den står ensam i väggkanten vid vägen mot Nolängen och Tången, omgiven av träd.

Byggnaden är med största sannolikhet uppförd under 1920- till 1940-talet. Det har väggar av stående rödmålade paneler och taket är täckt av papp. Den enda ingången är en grön plankdörr, med TILLTRÄDE FÖRBJUDET-skylt, på västra sidan av huset. I den södra gaveln sitter porslinsisolatorerna kvar utan trådar.

Det kulturhistoriska värdet ligger främst i den tekniska utveckling som stationen representerar samt den karaktäristiska arkitektur som dessa byggnader kom att få. Den här typen av stationer går ofta under namnet kyrktransformatorstation eftersom de liknar höga kyrktorn. Höjden fick de av praktiska och tekniska skäl och de dök upp på många platser i landskapet i samband med landsbygdens elektrifierande. Stationer som denna fungerar som minnesmärken över landsbygdens elektrifiering. De var vanliga inslag i landskapet förr, men idag är de allt mer sällsynta.

Det nyare bostadshuset.

Nacken 1:5 Västra Rönningen

Västra Rönningen ligger vid den lilla sjön Nacketjärnet i nordvästra hörnet av Ödskölts socken. På gården finns två bostadshus, en ladugård och två mindre ekonomibyggnader. Det nyare bostadshuset är en villa från mitten av 1900-talet med fasader av tegel i gult och rött. På västra sidan är fasaden indragen för att skapa vindfång vid huvudentrén samt en liten uteplats under tak. Här är väggarna klädda med en liggande, rundpanel i rödbrun kulör. Husets gavelrösten är klädda med liggande, brun fjällpanel och sadeltaket är belagt med glaserat betongtegel. Huset har källare med garage. Garageportarna är av slagportsmodell med fönster. Fönstersnickerierna är vitmålade och genomgående av enluftstyp. Ytterdörren i original är av ädelträ med dekorglas i övre delen och karosspanel nedtill.

Söder om villan ligger ett äldre, timrat bostadshus om ett och ett halvt plan. Det står på stengrund och har väggar klädda med stående, faluröd lockpanel. Byggnaden har vid något tillfälle försetts med en tillbyggnad i 1½ plan på sydsidan. Sadeltaket är täckt med korrugerad plåt. Entrén består av en paneldörr i den utskjutande byggnadsdelen, åt öster. Fönstren är genomgående av tvåluftstyp, de flesta med spröjs och innanfönster.

Längst i sydöst ligger ladugården, som är uppförd på sten och betongplint. Den har ett timrat fåhus i södra

Det äldre bostadshuset.

delen av längan. Högdellarna är uppförda med regelkonstruktion och hela byggnaden är klädd med stående, faluröd slätpanel. Sadeltaket är belagt med eternitplattor. På västra kortändan finns en så kallad snedtäcka. Vita enluftsfönster med spröjs finns vid fähuset. Portar och dörrar utgörs av plank i samma kulör som fasaden.

Norr om ladugården står två mindre byggnader; det ena är ett ganska högt uthus på källargrund av betong. Huset har en regelstomme, klädd med stående, faluröd locklistpanel och ett sadeltak klätt med eternitplattor. Den andra byggnaden är betydligt äldre och står delvis rakt på berget. Den har en regelverksstomme som delvis är klädd med stående slätpanel och delvis med liggande panel som påminner om skiftesverk. Väggarna är rödfärgade och sadeltaket är belagt med eternitplattor.

Gårdens byggnader är välbevarade och tillsammans bildar de en anläggning med kulturhistoriskt värde. Byggnaderna härstammar från olika tider och fungerar som årsringar i gårdens historia. Bostadshuset från mitten på 1900-talet är ett välbevarat exempel på sin hustyp med fina detaljer.

Gårdsmiljön vid Stora Bodane 1:3

Bostadshuset från nordväst.

Stora Bodane 1:3

På rullstensåsen som skiljer Ödskölt från Tisselskog ligger gården Stora Bodane, som omnämns första gången i jordeboken under mitten av 1500-talet. Gården, som omfattar ett boningshus och flera ekonomibygnader, ligger i en lätt sluttning vid en gräsbevuxen gårdsplan.

Bostadshuset om ett och ett halvt plan härstammar från tidigt 1900-tal. Det står på en stadig grund av huggen sten med stomme av timmer som klätts med rödfärgad locklistpanel. Husets sadeltak är belagt med korugerad plåt. Vid entrén på framsidan finns en farstukvist med nätta snickerier och ett tak täckt av pannplåt. Fasaden vid farstukvisten består av stående pärlspont. Genomgående har husets fönster, som förefaller vara original sedan byggnadstiden, fyra respektive sex lufter med högt placerad tvärpost och diskret snickarglädje vid fodren. Sannolikt är även entréns smäckra spegeldörrar med småspröjsade glaspartier i original. På västsidan finns en liten så kallad snedtäcka för köksentrén.

Intill bostadshuset står ett litet timrat magasin med vidbyggt uthus (avträde/vedbod). Magasinet, som sannolikt är gårdens äldsta byggnad, vilar på stora stenar och har faluröda, panelklädda väggar och ett sadeltak klätt med plåt. Framför magasinets dörr, som är klädd med liggande spontpanel, ligger en kraftig sten som fungerar som trappsteg. Uthusdelen är senare tillkommen och

har en enklare regelkonstruktion och släta träpaneler samt enkla plankdörrar. Pulpettaket är klätt med plåt.

I anslutning till infarten finns en vagnbod/garage. Byggnaden är uppförd i regelkonstruktion och klädd med rödfärgade paneler och täcks av ett sadeltak med korrugerad plåt. Ett stycke från gårdsplanen ligger den panelklädda ladugården med en timrad fähusdel samt högdelar i regelkonstruktion. Takfallet är täckt med korrugerad plåt.

Tillsammans med de hävdade omgivningarna bildar gårdens byggnader en välbevarad anläggning med kulturhistoriskt värde. Byggnaderna har genomgått få förändringar vilket gör att de ger en genuin bild av hur en gård kunde se ut under tidigt 1900-tal. Gården är organiserad på typiskt vis med magasinet placerat i vinkel till och i närheten av boningshuset. Det sistnämnda är ett fint exempel på bostadsbebyggelse från sin tid med bevarade äldre snickerier.

Stora Bodane 1:4

På rullstensåsen som skiljer Ödskölt från Tisselskog ligger Stora Bodane som omnämns första gången i jordboken under mitten av 1500-talet. Gården ligger på en liten höjd med fägård och mangård avskilda från varandra på traditionellt vis.

Bostadshuset, som är en parstuga från 1800-talet i två plan, ligger på en kallmurad stengrund, med delvis utgrävd källare. Stommen är timrad, vilket framgår både av hustypen och de synliga knutlådorna. Det flacka taket med grova vindskivor täcks av tvåkupigt tegel. Vid entrén på framsidan finns en farstukvist med snickerier. Genomgående har huset småpröjsade fönster av nyare modell. Dubbeldörrarna är smäckra spegeldörrar med glas i översta spegeln.

I närheten av bostadshuset står ett litet magasin, en panelklädd timmerbyggnad uppförd i lätt sluttning, på stora stenar. Magasinets plankdörr är klädd med lig-gande spontpanel och det finns små fönster i östra fasaden samt i västra gavelpartiet. Sadeltaket täcks med enkupiga tegelpannor.

På andra sidan uppfartsvägen ligger den panelklädda ladugården med timrad fähusdel och högdelar i regelkonstruktion. Takfallet är täckt med korrugerad plåt. Ladugården har byggts till med en stor så kallad sned-täcka åt norr.

Gårdens kulturhistoriska värde ligger i dess långa historia och välbevarade byggnader. Bostadshuset är ett av relativt få bevarade parstugor i området, en byggnadstyp av ålderdomligt slag. Trots de moderniseringar som

den genomgått är den ett fint exempel på byggnader av sitt slag. Tillsammans med de hävdade omgivningarna utgör gården ett gott och kulturhistoriskt värdefullt exempel på en gårdsmiljö i bruten skogsmiljö.

Parstugan på Stora Bodane.

Magasinet intill bostadshuset.

Uleviken 1:13

Uleviken 1:13

Ulevikens gård, en före detta länsmansgård, är belägen vid den smala landtungan mellan sjöarna Segolbutjärnet och Nacketjärnet. Anläggningen består av boningshus, magasin och ladugård, samtliga byggda i mitten på 1800-talet. Alldeles intill ligger en annan gård med kulturhistoriska värden, Uleviken 1:20.

Bostadshuset har dalslandsstugans planlösning men med en sidokammare intill förstugan. Den står på en stengrund med källare. Själva stommen är av timmer och klädd med rödfärgad locklistpanel. Hörnbrädor och vindskivor är vitmålade. Sadeltaket är täckt med svartmålad tegelimiterande plåt. Av stor betydelse för byggnadens karaktär är den glasade verandan på sydsidan med rik snickarglädje, korsspröjsade fönster och den gula, småspröjsade pardörren. Huset har genomgående sidohängda tvåluftsfönster med spröjs, med gula eller vita bågar.

Det timrade magasinet står i slutningen ned mot Segolbutjärnet. Huset är klätt med stående locklistpaneler och dess sadeltak belagt med tvåkupigt tegel. I fasadens sydsida finns en enkel plankdörr med två lunettfönster ovanför. De tvåluftiga gavelfönstren är försedda med smidesgaller. Byggnaden är idag förfallen och omgiven av närgående grönska.

Ladugården är timrad med rundvirke med utskjutande knutskallar. Väggarna är huvudsakligen panel-

Ulevikens två gårdar (Uleviken 1:13 och 1:20), västerifrån.

klädda, men frilagda väggar finns också. Sadeltaket är täckt med eternitplattor.

Gårdsanläggningen har i sin helhet höga kulturhistoriska värden. Samtliga byggnader är välbevarade och har en ålderdomlig karaktär. Att bostadshuset har en relativt ovanlig utformning bidrar till de höga kulturvärdena. Anläggningen har också höga miljövärden på grund av närheten till granngården på Uleviken 1:20 som också har kulturhistoriska värden.

Jättenhem.

Uleviken 1:18 Jättenhem

Jättenhem är namnet på ett torp som tidigare hört till Ulevikens gård. Förutom ett boningshus så finns här även en liten, timrad ekonomibyggnad. Anläggningen har ett lite ensligt och högt läge i nordvästra delen av Ödskölts socken.

Det timrade, panelklädda bostadshuset är en dalslandsstuga som byggdes under 1800-talets första hälft. Byggnaden har utskjutande knutlådor och det plåtbelagda sadeltaket har ett karaktäristiskt, kort takutsprång. De flesta fönstren var vid inventeringstillfället utplockade för reparation men de är till övervägande del av spröjsad tvåluftsmodell. En enkel plankdörr leder in i stugan.

Liksom boningshuset tros den intilliggande ekonomibyggnaden, som används som vedbod, vara byggd under 1800-talets första hälft. Den har en så kallad gavelsvale, åstak och väggar av frilagt rundvirke. Byggnaden täcks av ett korrugerat plåttak.

Båda byggnaderna är mycket välbevarade och har en tydligt ålderdomlig karaktär. Anläggningens kulturhistoriska värde är högt.

Uleviken 1:20 med det nya uthuset i bakgrunden.

Uleviken 1:20

Gården Uleviken omnämns redan i jordeboken från 1500-talets mitt. Beläget vid den smala landtungan mellan sjöarna Segolbutjärnet och Nacketjärnet ligger denna fastighet som ursprungligen varit en del av Ulevikens gård.

Det timrade, panelklädda bostadshuset om ett och ett halvt plan står på en gedigen stengrund. Sadeltaket är täckt med korrugerad plåt. Mot söder vetter en glasad veranda med tak av bandplåt. I den östra fasaden finns huvudentrén med smäckra pardörrar med överljus. Huset har genomgående kvar sina fönster i original – sidohängda, spröjsade tvåluftsfönster med vita bågar och foder.

I anslutning till bostadshuset finns en ekonomibyggnad med förvaringsutrymmen och gästbostad. Huset är uppfört i vinkel och är relativt nybyggt men passar väl in i miljön med sina röda träpaneler och underordnade volym.

Det kulturhistoriska värdet ligger i gårdens långa kontinuitet men framför allt bostadshusets välbevarade skick. Det utgör en fin och välvårdad representant för det sena 1800-talets bostadsbebyggelse. Uleviken 1:20 bildar tillsammans med den värdefulla bebyggelsen på grannfastigheten Uleviken 1:13 ett område med höga miljövärden, vilket stärker det kulturhistoriska värdet.

Utsikten mot Segolbutjärnet mot norr.

Vången 1:30, 1:31 och 1:32 Vångens såg

Vångens kvarn och såg ligger vid Kvarndammen i Vången väster om Bäckeфорs, i södra delen av Ödskölts socken. Det går att spåra kvarnverksamheten på platsen tillbaka till tidigt 1700-tal. Sågrättigheter för husbehov fick brukarna 1766. Sågen och kvarnen har sedan byggts om och till i omgångar under 1800- och 1900-talen. Nuvarande byggnader är i huvudsak från 1930-talet. Kvarnen revs 1953 men sågen drivs än idag, om än i begränsad omfattning. Den är eldriven och har varit så sedan 1976 då generator och turbin installerades.

Anläggningen omfattar sågverk med turbin och tub, fördämning, två boningshus samt en ekonomibyggnad. Själva sågverket kan sägas bestå av två huvudsakliga byggnadskroppar om ett- och två och ett halvt plan. De är uppförda på betongsockel med regelkonstruktion, klädd med stående locklistpanel och deras sadeltak och delvis pulpettak, i lite olika vinklar, är belagda med korrugerad plåt. Fasaderna är rödfärgade. Fönstren är i olika utföranden men alla med vita bågar, karmar och vita foder. Vatten till turbinen leds via en tub från dammen genom byggnaden. Det eldrivna sågverket återfinns på byggnadens övre plan. Bakom sågverksbyggnaden ligger en brädgård med plats för torkning och förvaring av virke. Sågen ligger vid en liten gårdsplan och där finns också ägarens bostad.

Bostadshuset är en moderniserad dalslandsstuga som är tillbyggd på norrsidan. Trots detta har proportionerna och merparten av karaktären bibehållits. Bredvid denna byggnad finns ännu ett bostadshus som inte bebos året runt. Båda husen har rödfärgade locklistpaneler med vita snickerier samt sadeltak lagda med tvåkupigt betongtegel.

Ett stenkast västerut ligger ett mindre uthus med inrasat tak. Det har tidigare fungerat bland annat som verkstad.

Sågens kulturhistoriska värde ligger främst i dess långa historia som verksamhets- och mötesplats. Kvarnar och sågar har i alla tider blivit viktiga mötesplatser för människor där egna berättelser uppstått och därför har de ofta en viktig plats i lokalsamhället. Vångens såg är ett exempel på en sådan miljö. Att sågen fortfarande drivs, om än i liten skala, stärker det kulturhistoriska värdet. Mycket av det virke som omkringliggande bebyggelse är uppfört av är sågat här. Hur den processen gått till och utvecklats ger sågverket också ett teknikhistoriskt värde. Bostadshusen och de andra byggnaderna runt sågen bidrar till platsens höga miljövärden.

Vångens såg vid Kvarndammen.

Bostadshuset vid sågen.

Vången 1:50 Stora Gillerud

Gården Stora Gillerud är belägen på en höjd i det öppna odlingslandskapet längs Djupetjärnsbäcken, nordväst om Bäckefors samhälle. Tillfartsvägen delar gården i mangård och fågård på traditionellt vis. Mangården, med bostadshus och vinkelställt magasin, omges av lövträd och fruktträd.

Bostadshuset är i grunden en dalslandsstuga från 1822 som byggdes till åt norr 1938. Huset står på stengrund, har en stomme delvis av timmer och delvis av regelverk som är klädd med stående, faluröd locklistpanel. Hörnen har vita knutlådor. Det vinklade sadeltaket är belagt med tvåkupigt tegel. Entrén finns i den tillbyggda delen åt norr och utgörs av gråfärgade pardörrar. Fönstren är genomgående av tvåluftstyp, större och med fler spröjsar i nedre våningen. Höga, småspröjsade fönster flankerar entrédörrarna. Fönsterbågar, -karmar och -foder är vitmålade.

Magasinet är en rektangulär byggnad på en kraftig källargrund av sten med en så kallad snedtäcka åt norr. Ingång till källaren finns i syd och utgörs av en plankdörr med smidda gångjärn. Troligtvis består stommen av timmer, som är klädd med stående, faluröd locklistpanel. Husets sadeltak och snedtäckans pulpettak är belagt med cementtegel. Dörrarna utgörs av plankdörrar med smidesgångjärn. Fönstren är av tvåluftstyp med varierande antal spröjs.

På norrsidan om vägen finns fågård med ladugård och andra ekonomibyggnader. Ladugårdens västra del är raserad. Byggnaden står på stengrund, har timrade fåhusdelar och högdelar i regelstomme. Fasaden är klädd med stående, faluröd slät- och locklistpanel. Sadeltaket är belagt med cementtegel. Dörrar och portar är av plank med smidesgångjärn. Fönstren är genomgående småspröjsade enkelglasfönster i vitt.

Intill ladugården finns ett före detta hönshus och en vagnsbod/garage. Hönshuset har en hög sockel i betong med en överbyggnad av trä. Fasaden består av stående, faluröd locklistpanel. Sadeltaket är belagt med cementtegel. Byggnadens dörrar är av plank och har små, vita fönster med korspröjs. Vagnsboden står på betonggrund, är uppförd i regelverk som är klädd med stående, ofärgad slätpanel. Sadeltaket är belagt med korrugerad plåt.

De nu nedgångna byggnaderna har genomgått få förändringar och besitter därför ett kulturhistoriskt värde. Stora Gillerud är representativ för hur gårdar såg ut och organiserades längre tillbaka i tiden. Den nästan 200-åriga dalslandsstugan besitter i sig ett högt byggnadshistoriskt värde. I sin helhet har gården ett miljöskapande värde för området.

Bostadshuset vid Stora Gillerud.

Gårdsmiljön vid Stora Gillerud.

Vången 1:81 Ekeliden

Ekeliden ligger i södra delen av Ödskölts socken, ett stycke från Bäckefors samhälle. Gården ligger i ett öppet landskapsavsnitt som omringas av skog och har traditionellt separerad fågård och mangård. Här på gården föddes Folke Andersson 1903, känd som »Banankungen« och för att ha grundat snacksföretaget Estrella. På gården finns två bostadshus, magasin, garage med avträde samt en ladugårdslänga.

Det ena bostadshuset är en salsbyggnad med sexdelad plan om en och en halv våning. Den står på en grund av huggen sten och har en stomme av timmer som klätts med liggande, gulmålad spontad panel. Huset täcks av ett halvvalmat sadeltak belagt med svart shingel. På västra sidan finns en mittställd hög frontespis med snickarglädje. Verandan med sina smäckra, småspröjsade fönster och dörrar betyder mycket för byggnadens karaktär. Även verandan har en liten frontespis över dörrpartiet. De vitmålade fönstersnickerierna med högt sittande tvärposter förefaller vara i original. I det förhöjda vägglivet under långsidornas takfot sitter låga fönster. Två skorstenar av tegel pryder taknocken.

Söder om bostadshuset finns ytterligare ett boningshus, en faluröd timrad byggnad om ett och ett halvt plan. Även denna byggnad står på en stengrund och har väggar klädda med stående locklistpanel. Ett sadeltak lagt med rött tvåkupigt tegel täcker huset. På framsidan finns en farstukvist med sadeltak som bärs av vita pelare med fint arbetade detaljer som går igen i dekorativa fält under farstukvistens takfot. Här finns också ett par plankdörrar med snedställda paneler i grönt. Huset har genomgående tvåluftsfönster med fyra spröjs vars bågar och foder är vita och har diskreta lövsågningar i underkant. Under takfoten finns låga, småspröjsade fönster.

På traditionellt vis ligger magasinet, en parbod med två ingångar, i direkt anslutning till mangården. Byggnaden är förmodligen gårdens äldsta byggnad, och det faktum att den byggts med två rum i två våningar vittnar om att gårdens produktion av spannmål bör ha varit stor under 1800-talet. Dess timrade stomme, som står på en gedigen stengrund, är beklädd med stående locklistpaneler och dess sadeltak är täckt med korrugerad plåt. I fasaderna finns högt sittande, små treluftsfönster i vitt. Även längst upp på gaveln finns små ljusinsläpp. Husets plankdörrar är rödmålade precis som fasaderna.

Denna mangårdssdel med trädkantad tillfartsväg och igenvuxna grusgångar avgränsas tydligt mot fågården med träd, buskage och en häck. Strax bakom dessa ligger ett garage med avträde på västsidan – en enkel regel-

Gårdsmiljön vid Ekeliden västerifrån.

Bostadshuset vid Ekeliden.

Banankungen

eller Folke Andersson som han egentligen heter, föddes på gården Ekeliden i Ödskölt år 1903. Andersson gjorde karriär som fruktgrossist i Göteborg innan han öppnade egen firma. Framgångsrikt satsade han på egna bananodlingar i Ecuador, vilket kom att ge honom smeknamnet »Banankungen«. Redan år 1946 registrerade han varumärket Estrella som år 1957 började producera snacks i Alingsås. Andersson mördades i sitt hem i Ecuador år 1968 och ligger begravd på Ödskölts kyrkogård.

byggnad i rött med stående locklistpaneler och plåttäckt sadeltak. Små överljus finns över dassens dörrar. Byggnaden är moderniserad och har en sentida garageport.

Ladugården ligger ytterligare ett stycke närmare skogsbyggnaden. Det är en lång byggnad med fåhusdel i murad konststen och småspröjsade, lätt välvda fönster med bågar i metall. Resterande delar av byggnaden är uppförda i regelkonstruktion och klädda med släta, röda paneler. Takfallet är klätt med röda tvåkupiga tegelpannor. Portar och dörrar är av varierande ålder och svarta, gröna eller omålade. Enstaka småspröjsade, vitmålade fönster finns i träfasaderna.

Byggnaderna på Ekeliden är välbevarade och besitter ett kulturhistoriskt värde. Gården har en typisk och sammanhållen struktur, som organiserats med hjälp av grönska och väg på traditionellt vis med skilda delar för djur och människor. Gårdens värde stärks av den personhistoriska kopplingen till Folke Andersson. De planterade trädraderna bidrar till att gården har höga miljöskapande värden.

Ödskölt 1:39 *Lilla Ödskölt*

Lilla Ödskölt ligger nordväst om Ödskölts kyrka, ett stycke in i skogen. Anläggningen består av en enkelstuga och en ekonomibyggnad.

Det timrade bostadshuset är klätt med stående lockpanel som är rödfärgad med undantag för slutbrädan på knutlådorna som är vitmålade. Sadeltaket har korta takutsprång, vilket är ett ålderdomligt drag. Taket är täckt med cementtegel och takpapp. Fönstren, som är utbytta, är av småspröjsad tvåluftsmodell och saknar foder och har endast över- och understycken.

Ekonomibyggningen ligger öster om bostadshuset. Det har en regelstomme som klätts med stående lockpaneler, och det täcks av ett sadeltak belagt med korrugerad plåt. Fasaderna lutar påtagligt. På kortsidan, åt norr, finns ett avträde. Plankdörrarna är klädda med liggande, rundad panel.

Byggnaderna har en välbevarad, ålderdomlig karaktär och besitter ett kulturhistoriskt värde.

Lilla Ödskölt norrifrån.

Ödskölt 1:63 *Ödskölts gård*

Ödskölts gård ligger strax norr om Ödskölts kyrka. Gården markerar den ursprungliga platsen för Ödskölts by, och platsen har varit bebodd åtminstone sedan medeltiden men sannolikt längre än så. Idag bedrivs inget jordbruk på gården längre och gårdsbebyggelsen har styckats av från de omgivande jord- och skogsbruksmarkerna. Landsvägen passerar helt nära, på östra sidan om gårdens bebyggelse.

Bostadshuset från 1900-talets början är om ett och ett halvt plan. Den timrade stommen står på en gråstensgrund som putsats. Panelerna består av gulmålade, stående locklistpanel med förhöjda väggliv. Sadeltaket har belagts med korrugerad plåt. På östra sidan finns en frontespis med utgång till en balkong över öppna verandan vid huvudentrén. Fönstren är genomgående av en för tiden vanlig modell om två lufter med högt

Bostadshuset på Ödskölts gård.

Garagelängan med undertak av halm.

Takkonstruktionen med halmtak inifrån.

Ödskölts kyrka.

sittande tvärpost. Under takfoten sitter mindre fönster. Huset har byggts till åt norr med pannrum och groventré.

Norr om bostadshuset ligger det som tidigare var vedbod/vagnshus men som idag fungerar som garage och förvaringsutrymme. Denna byggnad är äldre än bostadshuset. Stommen av regelverk står på en stengrund. Väggarna är klädda med rödfärgade, stående slätpaneler. Portarna och dörrarna har målats med svart färg. Sadeltaket täckt med tvåkupigt tegel, under detta anas ett lager av halm. I anslutning finns ett litet utedass.

Ännu en ekonomibyggnad ligger i östra delen av tomt. Även detta är uppfört i regelverk på stengrund men med lockpaneler färgade i rött. Huset täcks av ett plåtbeklätt sadeltak. Längst norrut, helt uppslukat av växtligheten, finns det som återstår av ladugård och fähus.

Gårdens kulturhistoriska värde ligger i dess långa historia och välbevarade byggnader. Den före detta vedboden/vagnshuset har en byggnadstekniskt intressant halmkonstruktion. Gården har en miljöskapande betydelse i närområdet, vilket stärker det kulturhistoriska värdet.

Ödskölt 2:1 och 1:55 Ödskölts kyrka

Ödskölts kyrka och det ursprungliga sockencentrat är beläget i norra kanten av Ödskölts moar. Själva kyrkoanläggningen innefattar kyrkan med omgivande kyrkogård. På kyrkogårdens norra del finns en fristående klockstapel och en ekonomibyggnad. Till kyrkoanläggningen hör också ett församlingshem beläget ett stycke sydost om kyrkan.

Kyrkan är uppförd i trä 1726 men dess nuvarande form är huvudsakligen ett resultat av en ombyggnad 1862, då den förlängdes åt öster, och tornets tillkomst 1894. Kyrkan består av ett enda långsmal byggnadskropp med rakt avslutade gavlar mot öster och väster. I öster finns sakristian och koret, i väster tornet med vapenhus i bottenplanet. Kyrkans stomme är av timmer förutom den 1862 mot öster förlängda delen av stolpkonstruktion. Fasaderna består av ljusgrå locklistpanel. Sadeltaket, valmat mot öster, täcks av svart glaserat tegel. Vid östra takfallet finns en takryttare med spira täckt av kopparplåt och krönt av ett kors. Torntaket är också täckt av kopparplåt och kröns av en sluten lanternin med en koppartäckt spira och kyrktupp. Tornluckorna har snedställd profilerad panel. På var långsida finns fyra stora rektangulära fönster med vita foder och ljusblå bågar. De är smårutsindelade med blyspröjs och antikglas i ytterbågarna. Ett likadant fönster finns på östra gaveln. På västgaveln finns två kvadratiska fönster till

Klockstapeln med omgivande kyrkogård.

läktaren av liknade typ och ovan dessa ett runt småspröjsat tornfönster. Även i gavlarna under tornet, på norr- och sydfasaderna, finns runda fönster. Ingångar till kyrkan finns på västgaveln, en port utformad som en pardörr, och till ett förrum vid sakristian och koret, en enkeldörr vid nordöstra hörnet. Kyrkporten i väster är kopparklädd och dörren vid sakristian är enkelt utformad med brun lockpanel.

Klockstapeln, uppförd 1959–1960, är en öppen konstruktion med bjälkar och spira klädda med svartmålat spån. Spiran kröns av ett förgyllt kors på en glob. I klockstapeln hänger tre klockor varav den ena troligen är den äldsta i bruk i Sverige. Genom klockans form och inskription har den daterats till 1100-talet. Klockorna hängde tidigare i kyrkans torn.

Kyrkogårdens äldsta del har en kvadratisk form kring kyrkans alla sidor. Den har sedan utvidgats mot öster 1911 och mot söder 1988. De båda äldre delarna har en rektangulär form och inramas av en kallmur vars äldsta delar är från 1870-talet. Längs muren växer lönnar och lindar. Kyrkogårdens yngsta del från 1988 inramas av låga häckar. Vid kyrkogårdens huvudentré mot söder finns grindar av svart smidesjärn, grindstolparna är av natursten. Mot väster utgör muren en terrassering i slänten ned mot landsvägen. Gravarna är huvudsakligen gräsbevuxna, ett fåtal grusade finns närmast kyrkan. Enstaka smidda gravkors av varierande ålder förekommer. Norr om kyrkan finns en äldre grav murad av stora hällar. På kyrkogårdens yngsta del finns spridda gravar och en minneslund inramad av en grupp björkar. I närheten står ett träkors med en metallplatta som berättar att kyrkogården invigdes 1988.

Kyrkan är skyddad enligt kulturmiljölagen.

Ödskölts-Bön 1:6 Bökullen

Strax öster om Ödskölts tätort ligger Bön som utgörs av en handfull gårdar belägna i ett småbrutet landskap. Byns historia går att spåra tillbaka till mitten av 1500-talet. Gården Bökullen ligger högt placerad och omfattar bostadshus, ladugård och vagnsbod.

Bostadshuset är en timrad byggnad som sannolikt byggts under tidigt 1900-tal och som i senare tid byggts till i samma stil mot både söder och norr. Grunden utgörs av huggen sten och betongsten och är delvis putsad. Hela byggnaden är klädd med stående, ljusgul locklistpanel. Det vinklade sadeltaket är belagt med korrugerad plåt. Genomgående har fönstren en till tre lugter med högt sittande spröjs. I de förhöjda väggiven sitter mindre fönster om en luft med spröjs. Entrétrappan av betong med slanka smidesräcken, skärmtaken över dörrarna och fönsterpartier över hörn är exempel på senare tillkomna element som fungerar som årsringar i byggnaden.

Ladugården och vagnsboden ligger vid en gräsbevuxen gårdsplan som skiljs från bostadshuset av stora buskage. Ladugårdens fähusdel är byggd av vitputsad betongsten. Loge och högdelar är uppförda med regelsomme och klädda med faluröd slätpanel. Sadeltaket är belagt med korrugerad plåt. Ladugårdens östra ände har byggts till med en lägre del med väggar av ofärgad betong, en liten loge upptill med väggar av trä och sadeltak belagt med eternitplattor.

Garaget/vagnsboden står på sten/betonggrund och har en regelstomme klädd med stående, faluröd locklistpanel. På västra sidan finns två så kallade snedtäckor med pulpettak. Samtliga takfall är belagda med eternitplattor. Portar och dörrar är gjorda av plank.

Bökullens kulturhistoriska värde ligger i dess välbevarade byggnader, byggnadshistoria och sammanhang. Gården som helhet är ett bra exempel på en gårdsmiljö från första hälften av 1900-talet, med moderniserat bostadshus och ekonomibyggnader från olika tider. Bostadshuset har byggts till och renoverats i omgångar och har därför tydliga årsringar. Bökullen utgör också en viktig del i landskapsbilden.

Ödskölts-Bön 1:6 Ödegården

Strax öster om Ödskölts tätort ligger Bön som utgörs av en handfull gårdar i ett småbrutet landskap. Byns historia går att spåra tillbaka till mitten av 1500-talet. Ödegården, som utgörs av bostadshus, magasin och lada, ligger i södra delen av Bön. Gårdens namn är vanligt förekommande på många håll i Västsverige och vittnar

Bostadshuset på Bökullen.

Dalslandsstugan på Ödegården.

om att de som bodde på denna plats sannolikt dog på 1300-talet i samband med digerdöden.

Det timrade bostadshuset är en dalslandsstuga från 1800-talet som står på stengrund. Fasaden är klädd med stående, faluröd locklistpanel med vita hörnbräddor. Vid entrén, åt väster, finns en stor, veranda med småspröjsade fönster. Sadeltaket över huset är belagt med betongtegel, verandataket är klätt med korrugerad plåt. Fönstren har två spröjsade lufter. Bågar, karmar och foder är vitmålade.

Det timrade magasinet är klätt med stående, faluröd locklistpanel och har synliga knutar. Sadeltaket, med karaktäristiskt kort takfot, är belagt med korrugerad plåt. Huset saknar på karaktäristiskt vis fönster men har gluggar och en dörr av rödfärgad plank på ena gaveln. Ett stycke uppför vägen ligger en liten lada. Den låga byggnaden står på stengrund, har fasader i faluröd lockpanel och ett sadeltak belagt med korrugerad plåt.

Ödegårdens kulturhistoriska värde ligger i dess välbevarade byggnader, byggnadshistoria och sammanhang. Bostadshuset är en fin representant för det sena 1800-talets lite större dalslandsstugor, och även magasinet är ett gott exempel på sin byggnadstyp.

Ödskölts-Bön 1:8 *Lilla Bodane*

Gårdarna vid Lilla Bodane låg ursprungligen under gårdarna vid Bön. Deras historia går att spåra tillbaka till 1600-talet. Den aktuella gården delas upp i två delar av vägen mellan Ödskölt och Mustadfors. Boningshuset, vedbod/avträde och källare/hönshus ligger väster om vägen, och ladugården och en vagnbod på östra sidan.

Bostadshuset om ett och ett halvt plan står på en stengrund och har timrad stomme som klätts med stående locklistpaneler i rött. Sadeltaket är belagt med svart plåt. På norrsidan finns en liten så kallad snedtäcka med köksingång. Entrén utgörs av en inglasad veranda med småspröjsade fönster. Dörrarna och vissa fönster är utbytta men huset har genomgående tvåluftsfönster med fyra spröjs.

Norr om boningshuset ligger ett uthus med vedbod/förvaring/avträde samt, på sydsidan, en byggnad innehållande källare/hönshus. Båda är enkla byggnader med regelstomme och stående, släta paneler som täcks av pulpettak i plåt. Ekonomibyggnaden med garage i källaren på andra sidan vägen är av samma slag.

Ladugården, enligt källa uppförd 1852, har i huvudsak en stomme av timmer. Hela byggnaden är klädd med stående släta paneler som är ljus röda. Sadeltaket är belagt med svart korrugerad plåt. Portarna i den

Bostadshuset.

Ladugården och vagnboden som skymtar till vänster.

västra fasaden är gjorda av plank. Med undantag för fönster i gavelpartiet och i stalldelen saknas ljusinsläpp. Väster om ladugården står en liten vagnbod med släta paneler och sadeltak av plåt.

Det kulturhistoriska värdet ligger i byggnadernas välbevarade skick och att de tillsammans bildar de en genuin miljö som vittnar om hur gårdar kunde se ut under 1900-talets första hälft. Ladugården är av byggnadshistoriskt intresse på grund av sin förhållandevis höga ålder. Gården är ett fint, miljöskapande inslag i landskapet längs vägen. Tillsammans med den välbevarade dalslandstugan på Ödskölts-Bön 1:9 bildas här ett kulturhistoriskt intressant sammanhang med höga miljöskapande värden.

Dalslandsstugan på Lilla Bodane med uthus.

Ödskölts-Bön 1:9 *Lilla Bodane*

Fastigheten ligger öster om Ödskölts tätort och är en del av Lilla Bodane, vars två gårdar ursprungligen tillhörde Bön. Bostadshuset är en dalslandsstuga som med största sannolikhet är uppförd under 1800-talet. Byggnaden står på stengrund och har en timmerstomme klädd med stående lockpaneler. På typiskt vis för byggnadstypen har den utskjutande knutlådor och litet takutsprång. Sadeltaket är klätt med plåt. Övervägande är fönstren av tvåluftsmodell med fyra spröjs. Dörren är utbytt i senare tid.

Strax norr om bostadshuset ligger en lillstuga av senare datum. På samma plats fanns tidigare en ekonomibyggnad med vedbod som numera är riven.

Det kulturhistoriska värdet ligger i bostadshusets välbevarade och ålderdomliga karaktär. Tillsammans med bebyggelsen på gården Ödskölts-Bön 1:8 bildas här ett kulturhistoriskt intressant sammanhang med höga miljöskapande värden. Dalslandsstugor av detta oförändrade slag börjar bli ovanliga, vilket i sig stärker det kulturhistoriska värdet.

Enkelstugan på gården Lund.

Ödskölts-Stom 1:6 *Lund*

Gården Lund ligger väster om Ödskölts kyrka och var ursprungligen en del av den så kallade stommen, den mark som ägdes av kyrkan. Gården ligger inbäddad i grönska alldeles invid en liten tjärn.

Bostadshuset utgörs av en enkelstuga som troligen härstammar från 1800-talets andra hälft. Det har timrad stomme och står på en gråstensgrund. Panelen består av bred, stående locklistpanel. Proportionerna, knutlådorna och det korta takutsprånget bidrar till den ålderdomliga karaktären. Panelen är rödfärgad medan knutarna,

Magasinet.

fönsterfodren och vindskivorna är vitmålade. Sadeltaget är belagt med korrugerad plåt. Genomgående har huset tvåluftsfönster med fyra spröjs. In i huset leder ett par grönmålade pardörrar med snedställd pärlspont.

Vid gårdsplanen sydost om bostadshuset ligger det tvåvåninga magasinet, en timrad så kallad parbod med två dörrar, som sannolikt är samtida med boningshuset. Även denna byggnad är klädd med stående panel men i lite grövre dimensioner än bostadshuset och med delvis synliga timmerknotar. Sadeltaget är belagt med tvåkupigt tegel.

Söder om magasinet ligger ladugården som är uppförd i vinkel, troligtvis i omgångar. Byggnaden är uppförd på en grund av sten och betong. Fåhuset är delvis av timmer, delvis murat. Högdelen är byggda i regelkonstruktion och klädda med stående, faluröd slät- och locklistpanel. Det höga sadeltaket är belagt med korrugerad plåt och eternitplattor. Byggnadens fönster sitter i fåhusdelen, utgörs av enluftsfönster utan spröjs med vita karmar och bågar. Dörrar och portar är av plank i framför allt rött och grönt.

Bostadshuset och magasinet är välbevarade och ålderdomliga exempel på sina respektive byggnadstyper och besitter kulturhistoriska värden. Gårdens långa historiska sammanhang med kopplingar till kyrkan längre tillbaks i tiden är också av kulturhistoriskt intresse. Anläggningen är också av miljöskapande värde i området.

Den enkla och karaktäristiska sommarstugan på Ödskölts-Berg 1:71

Ödskölts-Berg 1:71

Vid sjön Ivägs östra strand ligger en handfull små sommarstugor på smala tomter i direkt anslutning till vattnet. Fastigheten Ödskölts-Berg 1:71 ligger i norra änden av denna ansamling.

På tomten finns en liten stuga med öppen veranda mot vattnet. Stugan är uppförd på betongplint med enkel regelstomme. Den röda panelen har breda lock, knutarna och dörr- och fönstersnickerierna är vitmålade. Det flacka sadeltaket täcks av korrugerad plåt. Verandans tak är av sinuskorruerad plast.

På södra sidan om huset ligger ett litet uthus med dass i samma enkla utförande men med pulpettak.

Stugan är ett karaktäristiskt exempel på de enkla sommarstugor som började anläggas längs sjöar och hav som en direkt följd av de lagar om rätt till semester som antogs under 1900-talets första hälft. De flesta stugor har byggts om och till med åren, och den enkelhet och lilla skala som vi ser här är numera sällsynt. Stugan är tidstypisk och förhållandevis välbevarad och besitter därför ett kulturhistoriskt värde.

Ödskölts-Kroken 1:3 Sand

Gården Sand ligger i östra delarna av Kroken, ovanför sjön Ivägs sydvästra strand. Gården ligger högt i landskapet med utsikt över sjön, och omges av ett öppet odlingslandskap. Gården består av boningshus, magasin, garage/vagnsbod, ladugårdslänga och på andra sidan vägen, en lillstuga. Mangård och fågård upplevs som separerade från varandra och ligger samlade dels på trädgårdstomten och dels kring en gårdsplan.

Det timrade bostadshuset, som i sina äldsta delar tros härstamma från sent 1800-tal, står på en källargrund av sten och betong. Fasaderna består av stående, ljusgrå locklistpanel. En senare tillkommen tillbyggnad på västra gaveln har ett garage undertill och balkong på ovasidan. Vid huvudentrén på sydsidan finns en delvis glasad farstukvist. Sadeltaget är belagt med betongtegel. Fönstren är genomgående av tvåluftstyp utan spröjs. I de förhöjda väggiven finns små lunettfönster. Huset präglas idag delvis av de förändringar som genomfördes i mitten av 1900-talet. Tidens funktionalistiska och praktiska ideal speglas bland annat i husets förenklade uttryck; med fönster utan spröjs, avsaknaden av snickerier samt verandans fönster- och dörrparti med dekorglas och karosseripanel. Framför boningshuset står ett stort vårdträd, och längs med tomtgränsen står trädtrader med högväxta träd.

Intill bostadshuset ligger magasinet, en timrad byggnad som tros härstamma från mitten av 1800-talet. Det står på en gråstensgrund, och har väggar klädda med stående, faluröd slätpanel. Sadeltaget är belagt med tvåkupigt tegel. På västra sidan finns en liten så kallad snedtäcka. Som sig bör saknar det fönster, istället finns det små träluckor i rött och en plankdörr med vitmålad, horisontell spontpanel.

På andra sidan landsvägen ligger ett litet bostadshus, som också hör till gården. Med hänsyn till placeringen och husets storlek har det förmodligen utgjort gårdens undantag längre tillbaka i tiden. Detta lilla timrade hus, som är om ett och ett halvt plan, står på en stengrund och har väggar klädda med stående, faluröd locklistpanel. Sadeltaget är belagt med tvåkupigt tegel. På nora sidan finns en liten farstukvist med entrédörr med överljus och snickarglädje. De vitmålade fönstersnickerierna har två lufter och spröjs.

Ladugården och garaget/vagnsboden ligger vid en gräsbevuxen gårdsplan öster om boningshuset och magasinet. Ladugården, som enligt uppgift kan vara uppfört på 1930-talet, har fåhus av vitputsad betongsten i norr och söder. Loge och högdelar är uppförda med regelstomme och klädda med faluröd slätpanel. Sadel-

Bostadshuset på gården Sand.

Lillstugan ligger söder om boningshuset och magasinet, på andra sidan vägen.

Ladugården sedd från nordväst.

taket är belagt med korrugerad plåt och eternitplattor. Portar och dörrar är gjorda av svartmålade plank. Fönstren sitter i fähusdelarna och är genomgående av överhängd treluftstyp, målade vita och högt placerade.

Det förmodligen samtida garaget/vagnsboden är uppbyggt på liknande sätt med ett murat garage och resten med regelstomme med slät, röd panel. Sadeltaket är belagt med eternitplattor.

Gården Sands kulturhistoriska värde ligger i dess välbevarade byggnader, byggnadshistoria och sammanhang. Gården ligger väl synlig i omgivningarna och har högt miljöskapande värde. Gården som helhet är ett bra exempel på en välvårdad gårdsmiljö från första hälften av 1900-talet, med moderniserat bostadshus och nyare ekonomibygnader med välbevarad karaktär. De högväxta träden är också av kulturhistoriskt intresse och bidrar till gårdens miljöskapande värden.

Ödskölts-Kroken 1:7 *Holmerud*

Gården Holmerud ligger i lätt kuperad terräng på västra sluttningen av Höganeberget, väster om sjön Iväg. Holmerud omnämns i början av 1800-talet som torpställe och utgjorde ursprungligen en del av Kroken.

Det timrade bostadshuset från 1883 har ett och ett halvt plan och står på en putsad stengrund. Kring huset finns en trädgårdstomt med höga solitärträd. Husets väggar är klädda med stående, rödfärgad locklistpanel. På västra sidan av huset finns en inglasad veranda med ett litet skärmtak över ytterdörren. Sadeltaken som täcker huset är belagda med tvåkupigt tegel och ovanför glasverandan finns en relativt stor takkupa. Genomgående har huset tvåluftsfönster, i bottenvåningen med spröjs, i gavlarna utan spröjs. Fönstersnickerier, hörnbrädor och vindskivor är vitmålade.

Strax norr om bostadshuset finns en liten bod/lillstuga med källare och på norrsidan ett avtråde. Byggnaden tros härstamma från sent 1800-tal i sina äldsta delar. Det står på en källargrund av sten med halvliggande källardörr av plank på västsidan. Stommen i huset är av timmer som är klädd med rödfärgad, stående locklistpanel. Sadeltaket är oregelbundet och täckt med en- och tvåkupigt tegel. Huset har plankdörrar och småspröjsade fönster i vitt. Av läget och proportionerna att döma kan det möjligen ha fungerat som magasin ursprungligen.

Väster om boningshuset ligger en liten stuga som tros härstamma från sent 1800-tal. Liksom boningshuset är det en rödmålade träbyggnad med vita snickerier. Sadeltaket täcks av enkupigt betongtegel.

Bostadshuset på gården Holmerud.

Ladugården söderifrån.

Holmerud från väster.

Vid fågården i söder finns ladugård och uthus/garage. Ladugården, från 1875, är i stora delar uppförd av timmer med partier av regelverk. Hela byggnaden står på en gedigen stengrund. Den är klädd med slät, stående träpanel med tydliga knutlådor, framförallt i fähusdelen. Byggnaden är något uppbruten då den byggts till och om i omgångar. Takfallen är delade i två distinkta delar varav det västra är lagt med korrugerad plåt och det östra med tvåkupigt tegel. Genomgående är portar och dörrar av svartmålad/tjärad plank. De vita fönstren är småspröjsade, högt placerade och återfinns främst i fähusdelen.

Intill ladugården finns en garage- och uthusbyggnad som ligger i sluttning och därför har enkel våning i östra delen men två våningsplan i väster. Även denna byggnad har röda locklistpaneler och täcks av ett sadeltak med korrugerad plåt. Liksom ladugården tros den vara byggd någon gång under slutet av 1800-talet.

Gårdens byggnader har genomgått en del förändringar vid olika tillfällen, men har på det stora hela en välbevarad karaktär. Sammantaget bildar de en anläggning med kulturhistoriska värden. Ladugården är av förhållandevis hög ålder och därmed av byggnads-historiskt intresse.

Blåbandslokalen i Ödskölt.

Ödskölts-Kroken 1:16 *Blåbandslokalen*

Ödskölts-Kroken 1:16 är uppförd som samlingslokal för den lokala Blåbandsföreningen, som är en nykterhetsorganisation. Blåbandsföreningen spreds från USA., Storbritannien och Schweiz och etablerades i Sverige i början av 1880-talet. Den 7 december 1903 bildades en lokal förening i Ödskölt som till en början höll möten på olika platser i socknen. 1913 byggdes föreningens eget hus på en tomt som uppläts av ägaren till gården Holmerud. Numera är tomten friköpt.

Byggnaden är uppförd med en stomme av timmer som klätts med stående locklistpanel. Huset täcks av ett sadeltak belagt med svart tegelimiterande plåt. Syd-sidans fasad har fyra fönsteraxlar vilka skiljs åt av ett dörrpar i mitten med en farstukvist framför. Fönstren är i original och genomgående av tvåluftsmo- dell med fyra spröjs och hörnjärn. Grunden är huvudsakligen av natursten men på östsidan består den av betong, vilket vittnar om att byggnaden förlängts åt öster vid något tillfälle. På östra gaveln finns även nyare fönster i andra våningen och en sentida dörr.

På östra sidan om byggnaden finns ett enkelt uthus med röda, släta paneler och betongtegel på taket.

Det kulturhistoriska värdet ligger dels i byggnadens

mycket välbevarade karaktär, med många detaljer i original sedan byggnadstiden, och dels i byggnadens viktiga funktion som samlingslokal med lång kontinuitet. Som sådan har den ett högt samhällshistoriskt värde. Nykterhetsrörelsen var en av de folkrörelser som på flera sätt bidrog till att formad samhället runt sekelskiftet 1900. Byggnader som dessa fungerar som symboler för folkrörelsernas arbete.

Brandstationen i Ödskölt, sedd från norr.

Ödskölts-Kroken 1:19 *Brandstationen*

På en av de skogsklädda höjderna i Krokens by ligger denna brandstation, som tros vara uppförd under 1920- eller 30-talet. Utsikten från slangtornets topp lär ha varit vidsträckt då stationen var ny och kullen troligen saknade skog.

Anläggningen består av en låg garagedel med ett vidbyggt smalt torn, vilket innebär att den har lite av en kyrkliknande prägel. Garaget är uppfört på en grund av gjuten betong, dess regelkonstruktion är klädd med stående, gråfärgad locklistpanel och sadeltaket är belagt med eternitplattor. Det höga tornet har platt tak med staketförsedd utsiktsplats överst. Ett par plankportar leder in i byggnaden. Fönstren är genomgående av spröjsad enluftstyp i samma grå kulör som fasaden.

Brandstationen är kulturhistoriskt intressant då den representerar en tidig version av det moderna brandförsvaret samt de äldre metoder och förutsättningar som brandkåren hade. Här finns till exempel inga omklädningsrum utan varje man hade en krok på väggen. Tornet fungerade både som utkiksplats och plats för att hissa upp brandslangarna för torkning. Garaget innebär att det fanns en brandbil, något som under tidigt 1900-tal utvecklades till ett oerhört viktigt redskap för brandkåren. Denna typ av samhällsnyttiga verksamheter har också gett upphov till egna berättelser om både folk och bebyggelse i omgivningarna. Slutligen har brandstationerna ett stort symbolvärde då de ofta var en gemensam angelägenhet och hjälpte till att skapa trygghet bland ortsbefolkningen. Att byggnaden bevarats väl genom åren stärker det kulturhistoriska värdet.

Bostadshuset på fastigheten Ödskölts-Kroken 1:31, sett från söder.

Ödskölts-Kroken 1:31

Gårdsanläggning belägen i den västligaste delen av byn Kroken. Gården ligger på sydsidan av en kulle och omges av brukade marker med små skogspartier. Den består av boningshus och flera ekonomibyggnader av olika ålder.

Bostadshuset, som är en dalslandsstuga daterad till

1858, ligger högt på kullen omgiven av en trädgårdstomt med enstaka solitärträd. Huset står på en stengrund och har en timrad stomme. På norrsidan är det tillbyggt med två sammankopplade så kallade snedtäckor. Fasaden är klädd med stående, faluröd locklistpanel. Sadeltaket är belagt med tvåkupigt tegel. På sydsidan finns en entré med öppen veranda. De delvis glasade, blå dörrarna är av senare datum. Fönstren är genomgående av tvåluftstyp med spröjs, med båge, karm och foder målade i vitt.

Väster om boningshuset ligger ladugården som tros vara byggd under 1930- eller 1940-talet. Dess södra del utgörs av ett fåhus som murats i betongsten och målats vitt. Övriga delar är byggda i regelkonstruktion som klätts med rödmålade, släta träpaneler. På norrsidan finns en så kallad snedtäcka. Sadeltaket är belagt med grå eternitplattor. Plankdörrarna och fönsterramarna är kornblå och de enkla fönsterbågarna är vita. Laduportarna är av plank och mörkt grå/svarta.

Vid gårdsplanen finns ytterligare en ekonomibyggnad och ett garage. Garaget är en avlång byggnad med röd locklistpanel och sadeltak av korrugerad plåt. Även ekonomibyggnaden (troligtvis vedbod och avträde) är med stående, röd locklistpanel. Dess sadeltak är belagt med enkupigt tegel.

Gårdens byggnader har bevarats väl genom åren, och tillsammans bildar de en anläggning med kulturhistoriskt värde. Dalslandsstugans tillbyggnader är omsorgsfullt gjorda, och byggnadstypens karaktäristiska drag gällande volymer och utförande har påverkats minimalt.

Ödskölts-Kroken 1:37

Fritidshus från 1950- eller 1960-talet beläget på en naturtomt öster om Kroksbytjärnen, på västra sidan om sjön Iväg. Förutom fritidshus finns här även en bod.

Stugan har en rektangulär bas och står på en grund av putsad betongsten. Stommen utgörs av ett regelverk med utskjutande parti i sydöst och indraget parti i nordväst. Det indragna partiet bildar en uteplats under tak. Fasaden är klädd med liggande fjällpanel målade i gult. Sadeltaket som täcker huset är belagt med betongtegel. Stugans vitmålade fönstersnickerier i original är sidoupphängda och karaktäristiskt kvadratiska i olika storlekar samt saknar spröjs. De mindre fönstren har gult ornamentglas, vilket är ett typiskt inslag på byggnader från denna tid. Vid uteplatsen under tak finns ett stort sammanhängande fönsterparti om fyra fönster och altandörr. Den röda ytterdörren har relativt tunna

Ladugården, sedd från sydväst.

Västkuststugan sedd österifrån.

ramar med glasad övre fyllning och nedre fyllning täckt av karosseripanel.

Boden, som står norr om stugan, står på plint av betong och har röd, stående locklistpanel. Sadeltaket är belagt med korrugerad plåt. Tvåluftsfönstren har vitmålade snickerier och saknar foder. Dörrarna är enklare plankdörrar med stående panel i grågrönt.

Det kulturhistoriska värdet ligger i miljöns mycket välbevarade karaktär. Stugan utgör ett fint, tidstypiskt exempel på sin tids enkla och vanliga fritidsbebyggelse, en modell som ibland går under benämningen Väst-kuststuga. Idag har stugor som dessa i regel förändrats och moderniserats på olika vis, men detta exemplar är sällsynt välbevarat. Den är en representant för alla de stugor som uppfördes längs med sjöar och hav som ett resultat dels av att antalet semesterdagar ökade i antal, och dels av att allt fler fick råd att investera i en stuga.

Tisselskogs socken

Tisselskogs socken är belägen i norra Dalslands skogs- och bruksbygder och domineras av bruten, sjörik och glesbebyggd skogsmark. Centralt i bygden ligger sjön Råvarpen, som utgör en del av Dalslands kanal. Vid dess norra strand finns en dalgång med sammanhängande jordbruksmark och gårdsbebyggelse, socknens centralområde där kyrkan är belägen. I övrigt finns enstaka »öar« av odlingsmark och bebyggelse i de kuperade skogarna, men tätort saknas i socknen.

Trots sitt relativt centrala läge i Dalsland har Tisselskog varit ganska isolerat av otillgängliga »fjäll«, som Brudfjället och Lianefjället. Vid Högsbyn, intill Råvarpen, finns Dalslands största och mäktigaste hällristningsområde vilket visar att trakten varit centralbygd redan under bronsåldern. Området, som består av ett trettio-tal kända berghällar med ristningar, ingår i ett område av riksintresse för kulturmiljövården.

Precis som andra delar av Dalsland har socknen fått sitt namn genom en kombination av ett lokalt vatten och den omgivande skogen, i det här fallet efter bäcken *Tisslan* och skogen runtomkring (jämför: *Ånimskog* efter sjön *Ånimmen* eller *Fröskog* efter ån *Frö* som är ett äldre namn på Knarrbyån, med omgivande skogar).

Socknen är av medeltida ursprung och har sedan reformationen varit annexförsamling till Steneby. Själva kyrkoanläggningen består av kyrkan med omgivande kyrkogård och tillhörande bårhus och ekonomibyggnad. Träkyrkan är delvis från 1720-talet men fick sitt nuvarande utförande 1877.

Under framförallt 1800-talet skiftades både in- och utmarker i socknens byar. De flesta av dem splittrades och i samband med detta skapades det jordbrukslandskap med ensamgårdar som idag karakteriserar majoriteten av socknens uppodlade delar. Några av byarna

Tisselskogs stom med kyrkan, flygbild österifrån, år 1937. Vänersborgs museum.

kunde trots skiftena behålla sin tätare struktur och sammanhängande bebyggelse. Exempel på sådana är Gullungebyn och Ramdalen.

Vid kommunreformen 1862 övertog den nybildade Tisselskogs landskommun mycket av socknens administration från kyrkan. Landskommunen uppgick 1952 i Steneby landskommun, som 1971 uppgick i det som idag är Bengtsfors kommun.

Sjön Råvarpen var länge den viktigaste förbindelse-länken och användes för att snabbt transportera både människor och varor. När Dalslands kanal invigdes 1868 underlättades transportererna ytterligare då hinder i vattenvägen mycket lättare kunde forceras och om-lastning av godset kunde undvikas. Runt sekelskiftet 1900 trafikerade ett femtiotal båtar av olika slag kanalen och många av dem var hemmahörande i Tisselskog.

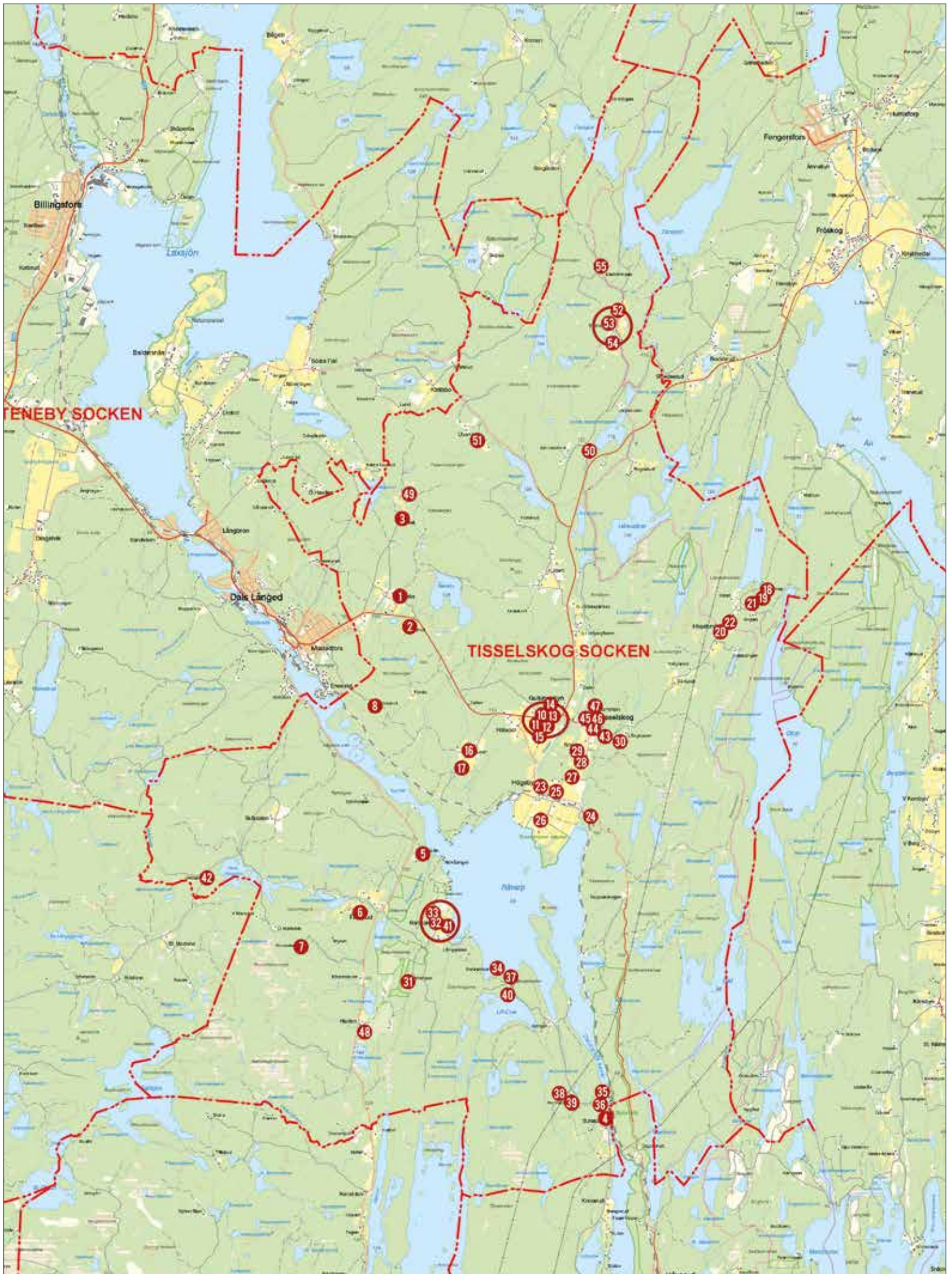

Centrala delarna av Tisselskogs socken, häradsekonomiska kartan från slutet av 1800-talet. Lantmäteriets arkiv.

En järnvägsförbindelse genom Tisselskog diskuterades redan i slutet av 1800-talet men världskrig, pengabrist och strejker kom att försena projektet. Först 1928 startade trafiken på Dal-Västra Värmlands Järnväg (DVVJ) mellan Mellerud och Arvika. I samband med detta anlades en station med namnet Tisselskog vid Högsbyn. Stationen brann ned efter ett åsknedslag 1967 och återuppbyggdes inte. Persontrafiken lades ned 1986 men återupptogs året efter av den kommunala stiftelsen *Dal Västra Värmlands Järnväg* som idag driver charter och linjetrafik under sommaren.

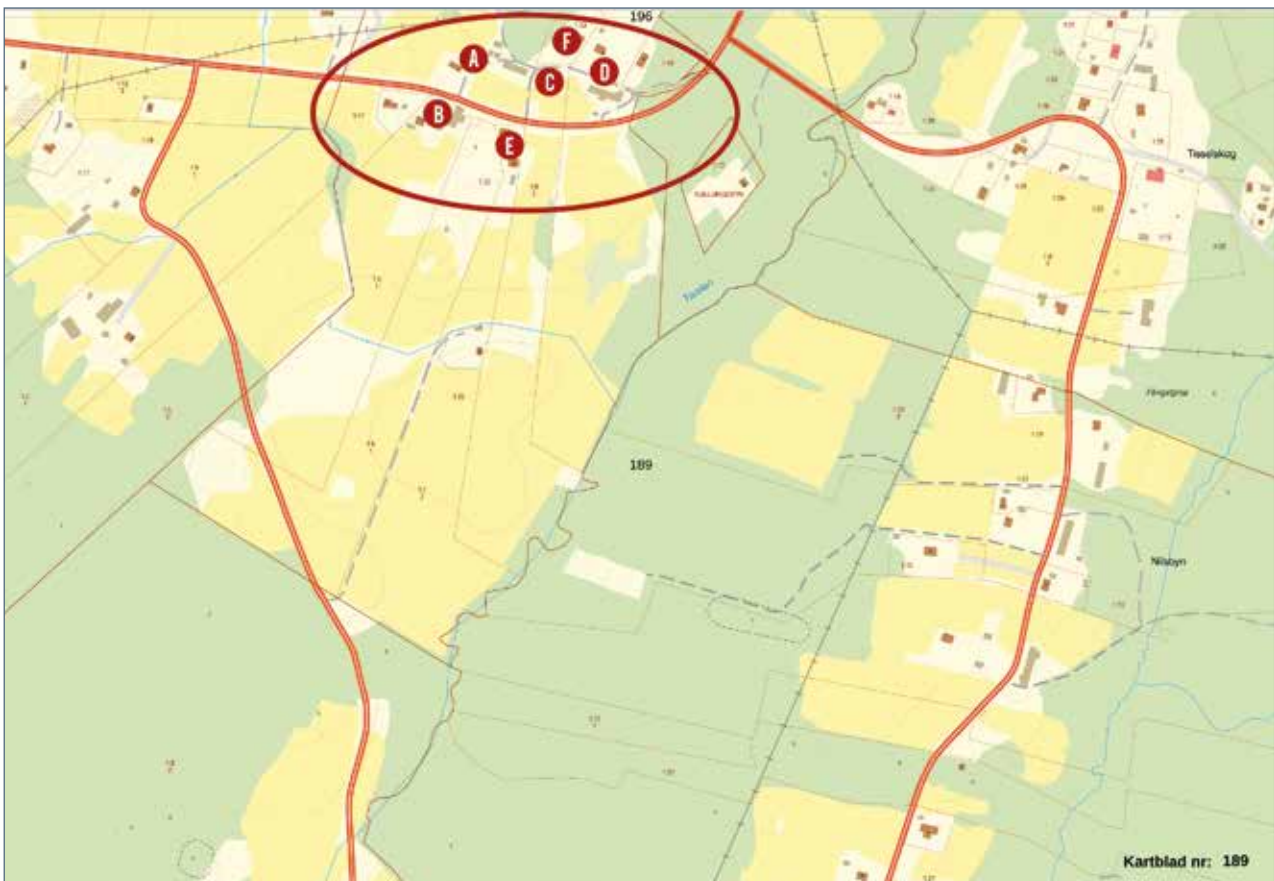
Dalslands kanal, slusstationen i Buterud, år 1915. Vänersborgs museum.

Kulturhistoriskt värdefulla fastigheter – Tisselskogs socken

1. Björke 1:4
2. Björke 1:38 *Ekerud*
3. Björke 1:39 *Hultet*
4. Buterud 1:5 *f.d. Buteruds slusstation*
5. Flaterud 1:6 *Hökån*
6. Flaterud 1:22
7. Flaterud 1:25 *Stockebro*
8. Glumserud 1:3
10. Gullungebyn 1:4
11. Gullungebyn 1:5
12. Gullungebyn 1:8
13. Gullungebyn 1:15
14. Gullungebyn 1:23
15. Gullungebyn 1:22
16. Huken 1:2
17. Huken 1:5
18. Högelund 1:9 *Norra Tomta*
20. Högelund 1:26
21. Högelund 1:31 *Märrebråten*
22. Högelund 1:37 och 1:39 *Därframme*
23. Högsbyn 1:3 *Gärdet*
24. Högsbyn 1:37 *Bräckorna*
25. Högsbyn 1:46 *Hagen*
26. Högsbyn 1:63
27. Nilsbyn 1:4
28. Nilsbyn 1:6
29. Nilsbyn 1:15 *f.d. Prästgården*
30. Nilsbyn 1:18 *Långkasen*
31. Ramdalen 1:10 *Slättängen*
32. Ramdalen 1:30 *f.d. Ramdalens skola*
33. Ramdalen 1:34
34. Ramdalen 1:43 *Hennevikens*
35. Ramdalen 1:44
36. Ramdalen 1:46 *Strömsberg*
37. Ramdalen 1:47 *Hennevikens kraftstation och såg*
38. Ramdalen 1:48 *Rönningen*
39. Ramdalen 1:49 *Runndalen*
40. Ramdalen 1:50
41. Ramdalen 1:57
42. Skårdalen 1:5 *Uddane*
43. Tisselskogs Stom 1:2
44. Tisselskogs Stom 1:10
45. Tisselskogs Stom 1:19
46. Tisselskogs Stom 1:25
47. Tisselskogs Stom 1:26
48. Tisselskogs-Heden 1:20
49. Tisselskogs-Heden 1:21 *Björkliden*
50. Tisselskogs-Liden 3:2 *Lidbäck*
51. Ulvsrud 1:15

52. Värnebo 1:3 *Nordvärnebo*
53. Värnebo 1:4 *Lerberget*
54. Värnebo 1:20 och 1:21
55. Värnebo 1:8 *Bäckehögen*

Bebyggelsemiljön i Gullungebyn

Centralbygden i Tisselskogs socken utgörs av det uppodlade, böljande landskapet mellan sjön Råvarpens södra strand och Tisselskogs stom och Gullungebyn i norr. Nordvästra delen av området utgörs av Gullungebyn som ligger på Dalskullens sydsluttningar. Bebyggelsen ligger samlad utmed den sluttande terrängen med skog åt norr och hävdade marker i söder.

Gullungebyn omnämns första gången i skriftliga källor i slutet av 1300-talet och upptas som helt skattehemman i jordeboken år 1540. I slutet av 1700-talet storskiftades byns inägor och år 1869 skiftades skogsmarkerna

genom laga skifte. Trots detta har byn behållit en tät och relativt ålderdomlig karaktär eftersom ingen av gårdarna flyttades ut. Generellt ligger bostadshusen högre upp i sluttningen med ladugårdarna, på rad, nedanför.

Gullungebyn är ett tydligt och värdefullt exempel på en äldre, bevarad bystruktur där den samlade bebyggelsen bildar en viktig helhet som bär det kulturhistoriska värdet. Delar av bebyggelsen är välbevarad och byn uppvisar olika typer av byggnader från olika tider vilket påvisar lång kontinuitet och skapar särskilt höga miljövärden.

Kulturhistoriskt särskilt värdefulla fastigheter inom Gullungebyn

A. Gullungebyn 1:4

I den kuperade terrängen i västra delen av Gullungebyn ligger denna gård, där ekonomibyggnaderna ligger samlade för sig och boningshuset ett stycke därifrån.

Bostadshuset, som är en tillbyggd dalslandsstuga, är belägen i en sluttande trädgård. De äldsta delarna härstammar med största sannolikhet från 1800-talet. Den äldre, sydöstra delen står på grund av sten i motsats till den yngre delen av huset som står på källargrund av betongsten. Stommen är en kombination av timmer- och regelväggar. Fasaden är klädd med stående, rödfärgad locklistpanel och huset kröns av ett svart sadeltak i korrugerad plåt. På sydsidan finns en delvis glasad veranda med balkong ovan. Fönstren är genomgående av typen tvåluftsfönster med småspröjs. I gavelröstena finns små lunettfönster. Hörnen utgörs av vitmålade knutlådor.

Ett stycke högre upp i slänten ligger ladugården vars långa, rödfärgade fasad bildar en enhet med grannarnas ladugårdar. Huset är uppfört med långsidan utmed slänten vilket skapar utrymmen under ladugården, mellan stenarna som bär den. Hela byggnaden är klädd med slät, stående panel som är faluröd. Även portar och dörrar av plank är faluröda eller svarta. Det höga takfallet är täckt med eternit i söder och korrugerad plåt i norr.

I anslutning till ladugården finns ett magasin på en liten höjd – en timrad byggnad på stengrund, klädd med stående, faluröd locklistpanel. Sadeltaket är belagt med tegelimiterande plåt. Byggnaden är traditionsenligt fönsterlös med undantag för de små rektangulära fönstren i gavelröstena.

Gården ingår som en viktig del i Gullungebyns samlade bebyggelse, men det kulturhistoriska värdet ligger även i de enskilda byggnadernas relativt välbevarade äldre skick och utformning. Gården bidrar till Gullungebyns tydliga karaktär med samlad bebyggelse i kraftigt kuperad terräng och hävdade marker i söder.

B. Gullungebyn 1:5

Gårdenhet belägen i den kuperade terrängen i västra delen av Gullungebyn. Byggnaderna ligger samlade kring en gårdsplan och en trädgård med fruktträd.

Bostadshuset, som att döma av utformning och storlek bör vara uppfört någon gång under 1900-talets början, är uppfört på källargrund i suterrängläge av huggen så kallad kvadersten. Ingång till källaren finns på sydsidan där sockeln är som högst. Huset har en timmerstomme klädd med gulmålade, stående lockpanel

Bostadshuset på fastigheten Gullungebyn 1:4, sett från sydväst

Ladugården, som ses mitt i bilden, är en viktig del av Gullungebyn som helhet.

Gårdsmiljön på Gullungebyn 1:5 sedd norrifrån.

Bostadshuset på fastigheten Gullungebyn 1:5.

Äldre bild på bostadshuset. Privat ägo.

Ladugården från sydsidan.

utan fönsterfoder och hörnbräddor. På norrsidan finns huvudentrén vilken är en inbyggd veranda med övervåning som kröns av en frontespis. Köksentré finns i en liten så kallad snedtäcka på östra sidan. Sadeltaket är täckt med tvåkupigt tegel. Fönstren är genomgående av fyrluftstyp med högt sittande tvärpost. I gavelröstena finns små, spetsiga fönsterbågar.

Nära bostadshuset i söder ligger det timrade magasinet, även denna på hög sockel på grund av den sluttande terrängen. Byggnaden har faluröda locklistpaneler och täcks av ett sadeltak med korrugerad plåt. Östra sidan har tillbyggt med en så kallad snedtäcka i samma utförande.

Öster om bostadshuset ligger en ekonomibyggnad som också står på en hög sockel med källare. Faluröd locklistpanel klär byggnaden och upptill finns ett sadeltak täckt med korrugerad svart plåt. Svartfärgade plankdörrar leder in i byggnaden.

Till skillnad från de andra ladugårdarna i Gullungebyn är gårdens den enda som ligger vinkelrätt mot sluttningen. Den har också en vinkelbyggnad mot öst och är sannolikt tillbyggd i omgångar. Fåhus-/stalldel finns i norra och östra delarna av byggnaden. Hela byggnaden är klädd med slät, faluröd, stående träpanel. Det höga takfallet är täckt med svart korrugerad plåt på östra sidan och eternitplattor åt väster. Portar och dörrar är generellt av plank och färgade svarta eller röda. Fönstren är genomgående av en- eller tvåluftstyp.

Gården ingår som en viktig del i Gullungebyns samlade bebyggelse, men det kulturhistoriska värdet ligger även i de enskilda byggnadernas välbevarade äldre skick och utformning. Gården bidrar till Gullungebyns tydliga karaktär och struktur med samlad, äldre bebyggelse i kraftigt kuperad terräng och hävdade marker i söder.

C. Gullungebyn 1:8

Den enda byggnaden på fastigheten Gullungebyn 1:8 är numera en äldre ladugård då bostadshuset har avstyckats (se Gullungebyn 1:23). Ladugårdsbyggnaden ligger, liksom angränsande ladugårdar, i byns sluttande terräng, parallellt med sluttningen. På sydsidan bärs ladugården upp av pelare av sten förutom fåhusdelen i väst där sockeln är gjuten betong. Byggnaden är klädd med stående, slät, faluröd träpanel. Sadeltaket är täckt med ljus, korrugerad plåt. Portar och dörrar utgörs främst av svartmålad plank med tunna, vita foder. Fönster finns främst i fåhusdelen och utgörs av småspröjsade fönster i lite olika varianter.

Denna ladugård, som är en av de bäst bevarade i

Miljöbild från Gullungebyn med ladugården på Gullungebyn 1:8 i förgrunden.

Bostadshuset på fastigheten Gullungebyn 1:15, sett från söder.

Ladugården, sedd från nordväst.

området, ingår som en viktig del i Gullungebyns samlade bebyggelse. Då byggnaden är väl synlig från landsvägen bidrar den väsentligt till Gullungebyns tydliga och välbevarade karaktär och struktur med samlad välbevarad bebyggelse i kraftigt kuperad terräng och hävdade marker i söder.

D. Gullungebyn 1:15

Gårdsenhet belägen i Gullungebyns kuperade terräng, omgiven av hävdade marker och granngårdar. Mangård och fågård separeras på traditionellt vis av den väg som passerar genom området gårdar.

Bostadshuset är högt beläget med utsikt hela vägen ned till sjön Råvarpen. Det är ett tvåplanshus på stengrund med timmerstomme och faluröd, stående locklistpanel. Vid huvudentrén på sydsidan finns en symmetriskt placerad glasveranda med gröna pardörrar. Fönstren är genomgående sidohängda tvåluftsfönster med spröjs. Fönsterfoder, hörnbrädor och snickerier är vitmålade. Sadeltaget är täckt av korrugerad plåt.

På baksidan av bostadshuset står ett magasin av timmer med delvis faluröd, slät panel, på en källargrund av sten. Byggnaden saknar fönster, däremot finns en lucka samt en mindre plankdörr.

Ladugården ligger längs byns sluttande terräng mot söder, likt granngårdarnas ladugårdar. På sydsidan bärs ladugården upp av betongpelare förutom fåhusdelen som står på en sockel av betong. Mellan pelarna finns träfasader eller portar. Byggnaden är klädd med stående, slät, delvis faluröd träpanel. På sydsidan, i höjd med fåhuset, finns en större så kallad snedtäcka. Sadeltaget är främst täckt med tvåkupigt tegel men snedtäckan och de östra delarna av byggnadens tak är klädda med svart, korrugerad plåt. Portar och dörrar utgörs främst av svartmålad plank med tunna, vita foder. Fönster finns främst i fåhusdelen och utgörs av småspröjsade fönster i lite olika varianter.

Gården ingår som en viktig del i Gullungebyns samlade bebyggelse, men det kulturhistoriska värdet ligger även i de enskilda byggnadernas välbevarade äldre skick och utformning. Gården bidrar till Gullungebyns tydliga karaktär och struktur med samlad, äldre bebyggelse i kraftigt kuperad terräng och hävdade marker i söder.

E. Gullungebyn 1:22

Ungefär mitt i Gullungebyn ligger denna fastighet med bostadshus från två olika perioder. Tomten sluttar kraftigt mot söder.

Det äldre bostadshuset är från sent 1800-tal. Huset, som är om ett och ett halvt plan, står på en sockel som är betydligt högre i söder, där en källare inrymts. Det rektangulära huset har förhöjt väggliv och är tillbyggt åt söder med en så kallad snedtäcka och öppen veranda. I sin helhet är det klätt med stående, rödfärgad locklistpanel. Sadeltaket är belagt med gråaktig, korrugerad plåt. I bottenplanet är fönstren av tvåluftstyp med spröjs. I övervåningen finns större fönster i gavelröstena och mindre i väggiven. Huvudentrén utgörs av pardörrar med speglar och dekorativt spröjsat överljus.

Ekonomibyggnaden längst söderut på tomten består, på grund av slutningen, egentligen av två mindre byggnader i olika höjder som är sammanbyggda. De står på stengrund, har faluröda locklistpaneler och täcks av sadeltak med tvåkupigt tegel respektive eternitplattor. Plankdörrar i svart och ljusgrått leder in i byggnaden som också har småspröjsade fönster.

Det nyare bostadshuset är en sommarstuga i ett plan, eventuellt från 1940-talet, och ligger i direkt anslutning till landsvägen. Stilen är typiskt funktionalistisk. En del av fasaden är indragen på sydsidan, här bildas en öppen veranda. Stugan är uppförd på en grund av betongsten. Fasaderna består av locklistpaneler i svart och vitt (verandan). Fönstren är av en-, två- och treluftstyp utan spröjs med vita bågar. Ytterdörrar, fönsterfoder, hörnbrädor och övriga snickerier är rödfärgade. Det flacka sadeltaket är täckt med korrugerad plåt. Över ingången på norrsidan finns ett smäckert skärmtak.

Gården ingår som en viktig del i Gullungebyns samlade bebyggelse, men det kulturhistoriska värdet ligger även i de enskilda byggnadernas välbevarade äldre skick och utformning. Gården bidrar till Gullungebyns tydliga karaktär och struktur med samlad, äldre bebyggelse i kraftigt kuperad terräng och hävdade marker i söder. Det yngre bostadshuset är ett udda inslag i byn och utgör ett välbevarat exempel på fritidshusbebyggelse från 1900-talets mitt.

F. Gullungebyn 1:23

Denna fastighet, bebyggd med ett bostadshus och två mindre ekonomibyggnader, har tidigare hört samman med ladugården nedanför (se Gullungebyn 1:8). Husen ligger i högt läge, omgivna av en trädgård med utsikt mot sjön Råvarpen.

Det äldre bostadshuset på Gullungebyn 1:22.

Sommarstugan på Gullungebyn 1:22.

Huset är ett så kallat västsvenskt dubbelhus, vilket innebär att det har fyra rum grupperade runt en central murstock. Denna typ av hus blev vanlig mot slutet av 1800-talet och ersatte ofta enkelstugan/dalslandsstugan på landsbygden.

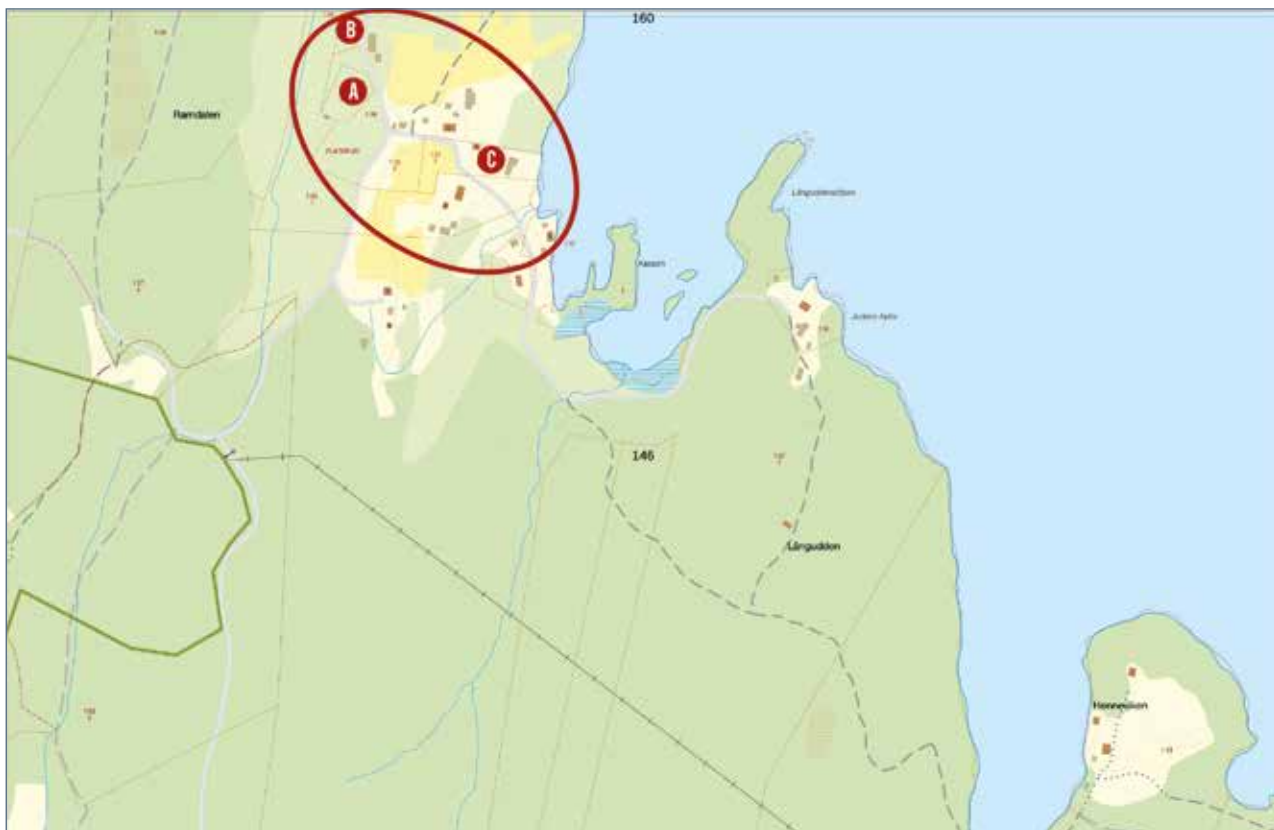
Det rektangulära huset är uppfört av timmer på en grund av natursten. På baksidan, åt norr, finns en liten så kallad snedtäcka som bildar köksingång. Stommen är klädd med stående, guldfärgad lockpanel. Fönsterfoder, hörnbrädor, vindskivor och andra snickerier är vitmålade. Vid huvudentrén på sydsidan finns en öppen veranda med snickarglädje. Sadeltaket är täckt av betongtegelpannor medan snedtäckan klätts med tegelimiterande plåt och verandan med papp.

I anslutning till huset finns två mindre ekonomibyggnader.

Bostadshuset på Gullungen 1:23.

Det kulturhistoriska värdet ligger främst i fastigheten som del av Gullungebyns samlade bebyggelse men även i bostadshusets ganska välbevarade äldre skick och utformning. Huset är en god representant för det västsvenska dubbelhuset. Det bidrar till Gullungebyns tydliga karaktär och struktur med samlad, äldre bebyggelse i kraftigt kuperad terräng och hävdade marker i söder.

Bebyggelsemiljön i Ramdalen

Sydväst om sjön Råvarpen ligger byn Ramdalen. Området karaktäriseras av ett uppbrutet landskap med skogspartier och betesmarker som sluttar lätt ned mot sjön. Möjligen har byn tillkommit under medeltiden då området i stort sett saknar fornlämningar. Ramdalen omnämns i jordeboken omkring år 1540 som ett helt skattehemman. Byn har sedan lagaskifte i mitten av 1800-talet splittrats upp men bebyggelsen är fortfarande relativt samlad, främst kring två vägsträckningar. Bland de enskilda gårdarna finns både dalslandsstugor

och dubbelradhus representerade. I byn finns också Ramdalens före detta skola med tillhörande lärarbostad.

Kulturhistoriskt sett är Ramdalen intressant då byn som helhet har en välbevarad karaktär med en samlad bebyggelse och det öppna odlingslandskap som hör till miljöer som denna. Byn uppvisar också flera olika typer av bebyggelse av olika ålder och karaktär vilket påvisar platsens långa kontinuitet. Skolmiljön är en viktig del av byn som berättar om den större befolkning som funnits här men även om de sociala och ekonomiska omständigheter som rått i Ramdalen längre tillbaka i tiden.

Kulturhistoriskt särskilt värdefulla fastigheter inom Ramdalen

A. Ramdalen 1:30 f.d. Ramdalens skola

Ramdalens skola uppfördes under 1880-talet och utgör en central del av byn. Fastigheten, omfattande skola och lärarbostad vid en gårdsplan, ligger högt i kuperad terräng i västra delen av Ramdalen med utsikt ned mot sjön. Skolverksamheten lades ned 1953.

Lärarbostaden, som är om ett och ett halvt plan, står på stensockel som på grund av terrängen är högre på östsidan. Husets stomme är timrad och klädd med stående, rödfärgad spontpanel med en våningsavskiljande list. Den rektangulära byggnaden har en utskjutande farstu och trapphus om två våningar åt öster, och en köksingång i en snedtäcka på norrsidan. Takfallen är belagda med korrugerad plåt. Huset har genomgående fönster om fyra eller sex lufter med högt sittande tvärpost och mindre, överhängda fönster i de förhöjda väggiven. Fönsterbågarna är försedda med hörnjärn och fönsterfodrens underkant är dekorativt sågade. Bågar, karmar och foder är vitmålade. Huvudentrén utgörs av pardörrar med speglar och dekorativt spröjsade fönster i övre fyllningen. Köksdörren har liggande spontad panel. Dörrarna är gråmålade.

Det rektangulära skolhuset står intill lärarbostaden. Huset har en regelstomme klädd med stående, faluröd locklistpanel och ett sadeltak belagt med skiffer. På norrsidan finns en farstu som utgör huvudentré och på den västra långsidan en öppen farstukvist. Skolhuset har genomgående fönster om två eller tre lufter med spröjs. Fönsterbågar, -karmar och -foder är målade i grått. Farstuns dörr är en blå pardörr med glasad övre fyllning. Farstukvistens dörr utgörs av en spegeldörr.

Ramdalens skola har främst byggnadshistoriska och socialhistoriska värden. Båda byggnaderna är fina exempel på omsorgsfullt utformade hus av sina respektive typer och av sin tid. Som skola har miljön utgjort en mötesplats för byns, och omgivningens, barn och vuxna och har därför både egna berättelser och identitetsvärden kopplade till sig. För Ramdalen har skolmiljön också höga miljöskapande värden.

B. Ramdalen 1:34

Fastigheten är bebyggd med ett mindre bostadshus och en uthuslänga med centralt läge i byn. Boningshuset ligger på en liten höjd delvis omgärdat av buskage. Det har en källargrund av sten och den timrade stommen med förhöjt väggliv är klädd med stående, beigegul locklistpanel. På västra sidan är huset tillbyggt med en

Lärarbostaden tillhörande Ramdalens skola, sedd från väst.

Ramdalens skola, sedd från norr.

Bostadshuset på Ramdalen 1:34.

så kallad snedtäcka. Vid entrén på östra sidan finns en glasad veranda. Takfallen är täckta av korrugerad plåt. Fönstren är genomgående av två- eller treluftstyp med högt sittande tvärpost. Fönsterbågarna är målade i rött och fönstren omgärdas av dekorativt sågade foder med konsol och överliggare. Den glasade verandan har småspröjsade fönster och dörr i samma stil.

Uthuslängan ligger i sluttande terräng och står därför på plintar av sten. Regelverket är klätt med stående, faluröd slät- och locklistpanel. Sadeltaket är belagt med korrugerad plåt. Byggnadens dörrar och fönster är av blandade typer. Fönstren är genomgående av enklare karaktär och vitmålade. Dörrarna är svarta med speglar eller med liggande panel eller faluröda och av plank. Byggnaden har dörr- och fönsteromfattningar samt vindskivor och hörnbrädor i vitt.

Fastighetens kulturhistoriska värden ligger i byggnadernas välbevarade skick och sammanhanget med den övriga bebyggelsen i Ramdalen. Bostadshuset har många detaljer i original och är en god representant för sin byggnadstyp. Uthuslängan är ett väsentligt inslag då den vittnar om en tid före det att elektricitet och vatten dragits in, en tid då en uthuslänga med avträde och vedbod var nödvändig. Fastigheten är en viktig del av kulturmiljön i Ramdalens by och har ett högt miljöskapande värde.

Bostadshuset på Ramdalen 1:57

C. Ramdalen 1:57

Gårdsanläggning som utgör en central del av byn. Mangård och fågård är skilda åt genom en kraftig sänka. Bostadshuset från 1875 är i grunden en klassisk dalslandsstuga som försetts med en tillbyggnad i två våningar. Grunden av gråsten är ganska hög åt öst på grund av den sluttande terrängen. Den timrade stommen är klädd med stående, faluröd lockpanel av trä, förutom tillbyggnaden som delvis är klädd med masonit. Husets sadeltak är belagt med gråaktig korrugerad plåt. Genomgående har huset sidohängda fönster med två luftter och spröjs med vita bågar, karmar och foder. Tillbyggnaden har i övre våningen rektangulära, småspröjsade fönster. Liknande småspröjsning återfinns i de beigefärgade pardörrarna som fungerar som huvudentré. Över dörrarna finns ett litet skärmtak.

Till mangården hör också lillstugan/uthuset som i sina äldsta delar troligen härstammar från omkring 1900. Norra delen och den så kallade snedtäckan i söder har tillkommit senare. Det står i slänten mot sänkan i öst varför byggnaden delvis har källargrund i suterräng med ingång från öster. Fasaden utgörs av rödfärgad, stående

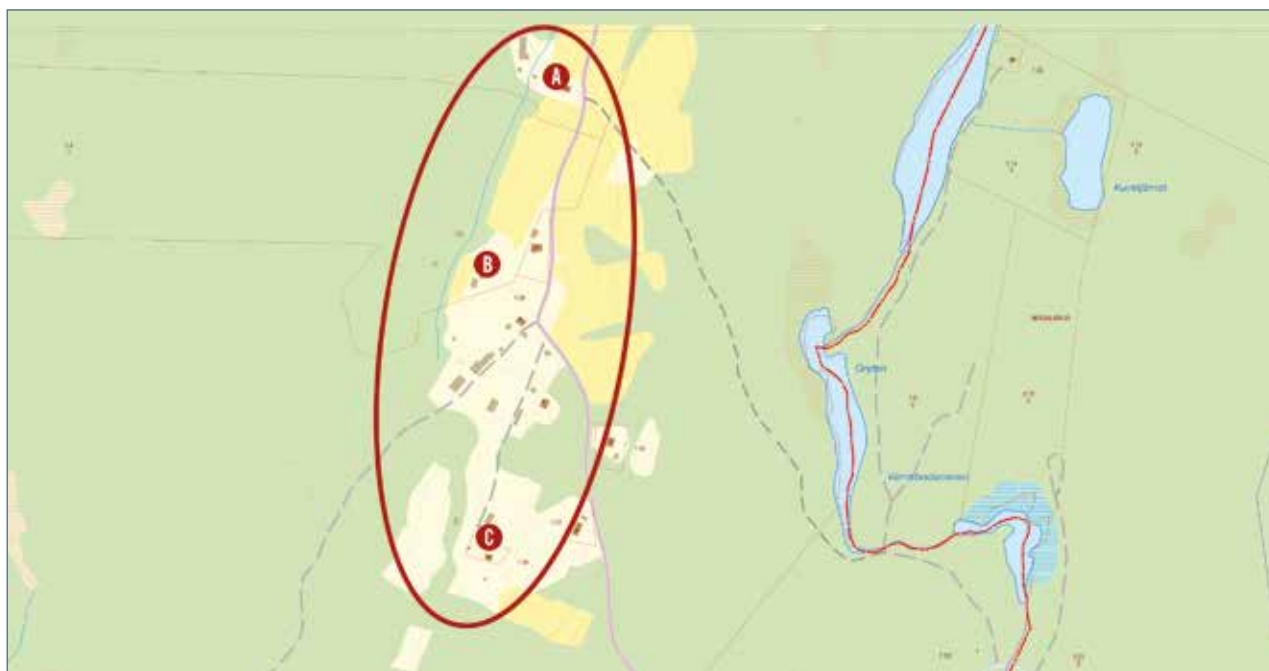
Ladugården på fastigheten Ramdalen 1:57.

locklistpanel. Båda sadeltaken och snedtäckan är belagda med svart korrugerad plåt. Byggnaden har flera olika fönstertyper och samtliga har vita bågar, karmar och foder. De enkla, gräddvita dörrarna finns på den västra fasaden.

På andra sidan sänkan ligger ladugården från 1928, längst österut på gården. På grund av den kuperade terrängen står även denna byggnad delvis på en hög sockel. På sydsidan har ett garage med pulpettak tillkommit. Fåhusdelen har stomme av timmer medan resten av byggnaden har regelstomme. Fasaden består av stående, faluröd slätpanel. Sadeltaket är belagt med tvåkupigt tegel och över fåhuset finns en ventilationshuv. Porten till högdelen är en svart plankport med smidesgångjärn. Ingången till fåhuset utgörs av en ockragul dörr med liggande spontpanel som flankeras av vita, spröjsade fönster och som omges av vita foder.

På östra sidan av sänkan finns också ett enklare garage med stående, röd slätpanel och korrugerat plåttak. Portar och dörrar är av plank, i en gråaktig kulör. Fönster i lite olika utförande med vita snickerier ger ljus åt byggnadens inre.

Gårdens kulturhistoriska värde ligger i att byggnaderna är välbevarade och att gården ingår som en del av byn Ramdalen. Dalslandsstugan är ett gott exempel på stugtypen. Gården har ett högt miljöskapande värde för Ramdalen.

Bebyggelsemiljön i Värnebo

I det kuperade landskapet i norra delen av socknen ligger byn Värnebo. Gårdarna är högt belägna med vidsträckt utsikt och de omges av ett öppet, hävdad odlingslandskap. Byn omnämns i den äldsta jordeboken från 1500-talet och avsaknaden av fornlämningar i området kan tyda på att byn möjligen har senmedeltida ursprung. I slutet av 1600-talet tillkom torpbebyggelsen runt byn, bland annat Järpestolen och Backehögen. Byns relativt avskilda läge och namnet som slutar på -bo talar för att byn troligtvis var en fåbovall från början.

Byn växte kontinuerligt och hade åtta bruksdelar vid laga skifte år 1845. I samband med skiftet splittrades den tätare byn men bebyggelsen är fortfarande relativt samlad med omgivande fält.

Bebyggelsen är, trots en del förändringar, genomgående ganska välbevarad och representerar olika perioders byggnadsskick. Dalslandsstugan på Värnebo 1:4 Lerberget är en av de bäst bevarade. De flesta gårdarna har också kvar sina många små uthus med olika funktioner.

Miljöns höga kvaliteter och de storslagna utsikterna är sedan länge uppskattade varför landskapet utöver sina kulturhistoriska värden är av stor vikt för friluftslivet.

Kulturhistoriskt särskilt värdefulla fastigheter inom Värnebo

A. Värnebo 1:3 Nordvärnebo

Gården Nordvärnebo ligger, som namnet avslöjar, i norra delen av Värnebo. Gården utgörs av bostadshus, ladugård och uthus som omges av öppna marker med skogen som fond åt väst.

Bostadshuset uppfördes 1798 men byggdes ut redan 1821 och försågs med en övervåning 1855. Huset står i lätt sluttning på en stensockel och har väggar uppförda av timmer. Stommen är klädd med stående, rödfärgad lockpanel. Vid entrén på södra sidan finns en glasad veranda med balkong ovanför. Sadeltaken är belagda med skiffer. Fönstren är genomgående kopplade, sidohängda tvåluftsfönster med spröjs. Verandan har småspröjsade fönster samt pardörrar i liknande stil. Fönsterbågar, -karmar och -foder är vitmålade.

Intill bostadshuset ligger ett magasin och ett avträde. Magasinet, som troligen byggdes under sent 1800-tal, är en i huvudsak timrad byggnad som står på plintar av sten. Stommen är klädd med stående, faluröd locklistpanel. Sadeltaket är belagt med korrugerad plåt. Fönster av tvåluftstyp med spröjs finns i gavlarna. Trappstegen upp till dörrarna utgörs av kraftiga stenblock. Dörrarna är av plank med horisontell panel i svart. Avträdet som ligger alldeles intill magasinet har väggar av röd locklistpanel och pulpettak belagt med korrugerad plåt. I närheten ligger ett litet uthus som står på betongsockel och har röd, stående locklistpanel. Sadeltaket är belagt med korrugerad plåt. En svartmålad plankdörr leder in i byggnaden.

I norra delen av fastigheten ligger ladugården som liksom bostadshuset byggts till och om. Det byggdes 1864 och försågs med fåhus 1901 och stall 1907. Byggnaden står i sluttande terräng och har därför en ganska hög stensockel på östra sidan. Delvis står den på plint av staplad sten. Majoriteten av ladugården är timrad och klädd med slät- och/eller locklistpanel som är faluröd och har tydliga knutlådor. Det vinklade sadeltaket är belagt med bandplåt och korrugerad plåt. Fönster med vita snickerier i varierande utförande finns framförallt i de tidigare fåhusen. Portar och dörrar är gjorda av svart- eller rödmålad plank.

Söder om ladugården ligger ett garage från 1900-talets mitt. Byggnaden står på sten- och betonggrund och har reglade väggar som klätts med stående, faluröd locklistpanel. Sadeltaket är belagt med korrugerad plåt. De svarta plankportarna finns på byggnadens sydsida.

På södra sidan av bostadshuset finns ett modernt växthus med svartlackad stålkonstruktion.

Bostadshuset på gården Nordvärnebo, sett söderifrån.

Magasinet och avträdet, sedda från sydöst.

Nordvärnebo är en viktig del av kulturmiljön i Värnebo och är kulturhistoriskt intressant ur flera perspektiv. De välbevarade byggnaderna och särskilt boningshuset vittnar om gårdens långa historia på samma plats. Mångfalden av byggnader vittnar om hur gårdar kunde se ut före det att de stora ladugårdarna med många funktioner i en och samma byggnad började byggas mot slutet av 1800-talet.

Dalslandsstugan på gården Lerberget, sedd från sydöst.

Bostadshuset på gården Lerberget, sett västerifrån.

B. Värnebo 1:4 Lerberget

Gården Lerberget ligger mitt i Värnebo och utgörs av en äldre dalslandsstuga, en ekonomibygnad och ett senare tillkommet bostadshus. Den är omgiven av öppna marker med skogen som fond i väst.

Dalslandsstugan står på en låg stensockel och har en stomme av timmer som klätts med stående, faluröd lockpanel med tydliga knutlådor. Vid entrén på södra sidan finns en öppen farstukvist med skifferklätt sadeltak. Stugans sadeltak har karaktäristiskt kort takfot och är belagt med shingel. Fönstren är genomgående vita, sidohängda tvåluftsfönster med spröjs av varierande ålder.

Bostadshuset uppfördes i början av 1900-talet av en hemvändande svenskamerikan. Den ursprungligen rektangulära byggnaden är tillbyggd med en så kallad snedtäcka i söder och ett utskjutande parti på en hög källargrund åt väster. Huset är klätt med stående, rödmålad locklistpanel. På framsidan åt öst finns en stor öppen farstukvist helt i vitt, även med vit vägghpanel. Farstukvisten är dekorerad med snickarglädje. Samtliga takfall är belagda med tegelimiterande plåt. Fönstren är genomgående nyare, spröjsade fönster i olika modeller. Fönsterbågar, -karmar och -foder är vitmålade. Samtliga dörrar är av modernt snitt.

Intill bostadshuset finns en ekonomibygnad. Byggnaden står i lätt sluttning på plintar av staplad sten och betong. Fasaden består av stående, faluröd slätpanel. Sadeltaket är belagt med tegelimiterande plåt. Ett småspröjsat fönster med vitmålade snickerier finns i norra gaveln. Dörrarna är gjorda av svartmålad plank.

Lerbergets kulturhistoriska värde är främst kopplat till den välbevarade dalslandsstugan, ett fint exempel på byggnadstypen. Gården har i sin helhet ett stort miljöskapande värde och den utgör en viktig del av Värnebo by.

Gårdens dalslandsstuga, sedd från norr.

Magasinet som ligger söder om bostadshuset.

C. Värnebo 1:20 och 1:21

Gårdsenhet belägen i södra delen av Värnebo, bestående av bostadshus och flera ekonomibyggnader. Gården omges av öppna marker.

Bostadshuset, som troligen byggts någon gång under 1800-talets mitt, är en dalslandsstuga som står på en låg stensockel. De timrade väggarna, som är klädda med stående, faluröd locklistpanel, är tilläggsisolerade åt norr och öster. På södra sidan finns en öppen farstukvist med balkong ovan. Stugans sadeltak har karaktäristiskt kort takfot och är belagt med betongtegel. Fönstren är genomgående vita, sidohängda tvåluftsfönster med spröjs.

Söder om bostadshuset ligger ett magasin som är timrat och klätt med stående, omålad slätpanel. Sadel-taket är belagt med tvåkupigt tegel. Magasinet saknar fönster men har gluggar i gavelspetsen. Dörren utgörs av en plankdörr med liggande, bred panel.

Ladugården ligger norr om bostadshuset. Den ursprungliga norra delen är i stora delar raserad. Den södra delen står på en hög putsad sockel och timrad fähusdel med väggar klädda av stående, omålad locklistpanel. Sadel-taket är delvis belagt med korrugerad plåt och delvis med tvåkupigt tegel. Fähusdelarna har fönster av tvåluftstyp med spröjs. Dörrar och portar är gjorda av omålad plank med smidesgångjärn.

Mellan bostadshuset och ladugården ligger ett litet garage. Byggnaden står på en sockel av betong och har en regelstomme klädd med någon typ av skivmaterial, troligtvis eternitplattor. Gavelspetsarna är klädda med stående locklistpanel. Sadel-taket är belagt med tvåkupigt tegel. Fönstren saknar foder och har bågar och spröjs målade i grönt. Även sidodörrens snedställda panel är grönmålad.

I hagen ett stycke västerut finns en delvis timrad ekonomibyggnad om ett och ett halvt plan. De timrade delarna saknar panel, övriga är klädda med stående, omålad locklistpanel. Sadel-taket, som har en liten takkupa på östra sidan, är belagt med skiffer. Dörrarna är gjorda av omålad plank med smidesgångjärn. Fönster finns i gavlarna.

Gården är kulturhistoriskt intressant ur ett byggnads-historiskt perspektiv. Dalslandsstugan är ett fint exempel på sin byggnadstyp. Gården visar hur en gårdsmiljö kunde se ut kring sekelskiftet 1900, och bidrar till byns höga miljövärden.

Björke 1:4

Björke 1:4 är belägen i ett småbrutet odlingslandskap, öster om Mustadfors samhälle. Gården består av huvudbyggnad, ladugård och uthus. Huvudbyggnaden är en tvåplansbyggnad från andra hälften av 1800-talet med fyrdelad planlösning. Huset står på en stengrund, har timrad stomme som är täckt av stående locklistpanel och kröns av ett plåttäckt sadeltak. Framför entrén mot söder finns en farstukvist med rik snickarglädje. De spröjsade fönstren med två lufter har dekorerade överstycken som är typiska för bygden.

Den vinkelbyggda ladugården har timrad fähusdel. Hela byggnaden är klädd med stående släta paneler som är rödfärgade. Sadeltaket täcks av så kallad Fengersforsplåt (se informationsruta). Vid sidan om finns ett enkelt uthus.

Gården omnämns i inventeringen från 1980-talet som mycket välbevarad och huvudbyggnadens sadeltak var då täckt av skiffer.

Gårdens höga kulturhistoriska värde ligger i byggnadernas ursprunglighet och ovanligt höga bevarandegrad. Boningshuset är, trots sitt senare plåttak, ett av kommunens bäst bevarade exempel på sin byggnadstyp. I sin helhet utgör gården ett mycket gott exempel på en anläggning från sekelskiftet 1900.

Bostadshuset på fastigheten Björke 1:4.

Del av ladugården med takfallet av Fengersforsplåt.

Björke 1:38 Ekerud

Ekerud ligger strax väster om Mustadfors, vid vägen mot Tisselskog/Högsbyn. Gården är relativt högt belägen i ett delvis öppet landskap med intilliggande skogsmarker. På fastigheten finns förutom bostadshus och ekonomibyggnader även ett sågverk. Det sistnämnda är enligt uppgift uppfört under 1970-talet men har föregåtts av tidigare sågverk på platsen. Mycket av det virke som använts till byggnader i området har sågats vid denna såg.

Sågverksbyggnaden är en högre, avlång byggnad i regelkonstruktion med slät plankpanel som är faluröd. Stora partier av fasaderna är öppna för att skapa tillgång till maskineriet och virket som sågas inne i lokalen. Pulpettaket är täckt med korrugerad plåt. Långsidornas fönster är vita enkelbågar med spröjs utan foder.

Närmare landsvägen ligger själva gården med ett nyare och ett äldre boningshus. Det nyare är en gul trävilla i ett och ett halvt plan från 1970-talet. Det äldre bostadshuset med eternitklädda väggar är en dalslandsstuga som genomgått ett flertal förändringar under 1900-talet.

Ladugården, som ligger i sluttningen åt öster, är del-

Sågen på gården Ekerud, sedd söderifrån.

Dalslandsstugan på gården Ekerud, sedd norrifrån.

Ladugården med takfall av Fengersforsplåt, sedd norrifrån.

vis raserad. Den är klädd med stående, faluröd locklistpanel. Det höga takfallet är täckt av Fengersforsplåt (se mer info nedan). Till gården hör också ett par mindre uthusbyggnader, bland annat vedbod och garage.

Ekerud är en lokalhistoriskt intressant anläggning vars kulturhistoriska värde främst är kopplat till sågverket och den industriella verksamhet som pågått här. Från sågen har lokalbefolkningen kunnat skaffa material till sina hus och indirekt har gården varit en viktig mötesplats med egna berättelser. Gårdens hus av olika ålder ger en bild av hur miljön utvecklats under framför allt 1900-talet. Ladugårdens hela takfall av Fengersforsplåt är ovanlig.

Fengersforsplåt

Pappers bruket vid Fengersfors tillverkade bland annat så kallat oceanpapper – kraftigt papper i två skikt sammanlimmade med asfalt. Asfalten levererades till bruket i tunnor som återanvändes genom att botten och lock togs bort och tunnans sågades upp på sidan. Plåten bankades sedan ut till takplåt. Det som varit tunnans insida blev den nya takplåtens ovansida eftersom den redan var bestruken med asfalt. Plåtarna lades oftast på ekonomibygnader under perioden 1900–1970. Än idag kan dessa plåtar ses på taken i området runt Fengersfors.

Dalslandsstugan på gården Hultet, sedd från nordöst.

Björke 1:39 Hultet

På en öppen höjd i det annars skogbeksäddade landskapet öster om Dals Långed/Mustadfors ligger gården Hultet, omgiven av hävdade marker. Här finns två bostadshus och ett flertal ekonomibygnader från olika tider och med olika funktioner. Det äldsta boningshuset är en dalslandsstuga som i sina äldsta delar kan härstamma från sent 1700-tal. De timrade väggarna är klädda med omålad, stående lockpanel med undantag för östra fasaden där timret är frilagt. Fönstren är av typen spröjsade tvåluftsfönster. Ytterdörren är av senare datum. Huset täcks av ett lertegelklätt sadeltak med kort takfot.

Norr om boningshuset finns ett äldre uthus i enkel konstruktion med stående lockpaneler och ett sadeltak av Fengersforsplåt. Ännu ett stycke bort ligger den gamla ladugården som har en timrad fähusdel. Byggnaden är delvis klädd med stående, slät, omålad eller faluröd panel men delar av timmerkonstruktionen är synlig. Sadeltaket är täckt av svart korrugerad plåt.

Den nya ladugården är uppförd i slutningen på andra sidan vägen omkring år 1935. Slutningen medför att den delvis står på betongpelare. Byggnadskroppen är mestadels uppförd i regelkonstruktion med fähus i norra

Den delvis timrade äldre ladugården med den nya maskinhallen i bakgrunden, västerifrån.

delen. Hela huset är klätt med stående, faluröd, slät panel. Portar och dörrar är svartmålade. Taket är klätt av korrugerad plåt. Utöver de ovan nämnda byggnaderna finns flera nyare byggnader av varierande ålder – garage, bodar, maskinhall och ett bostadshus från 1940-talet.

Hultets kulturhistoriska värde ligger dels i de äldre byggnadernas välbevarade skick, och dels i mångfalden av byggnader från olika tider som fortfarande är i bruk. Tillsammans bildar de en ovanlig helhet som visar både på kontinuerligt bruk och olika tiders byggnadskonstruktioner och -material. Gården har dessutom ett stort miljöskapande värde.

Nya ladugården, sedd söderifrån.

Buterud 1:5 *Buteruds slusstation*

Dalslands kanal invigdes 1868 och består av ett 24 mil långt, segelbart sjösystem, varav cirka 12 kilometer är grävd eller sprängd. Kanalen möjliggör båttrafik mellan Väneren och delar av sjösystemet i Dalslands inre, med förgreningar in i västra Värmland. Slussen vid Buterud är den åttonde slussen i kanalen.

Upprudsälven är en del av Dalslands kanal och på grund av fallhöjden strömmar älven mellan sjöarna Råvarp och Åklång. I höjd med Buterud delas älven av en liten ö. Denna har förlängts mot norr och söder med stensatta armar som delar älvfåran i en okontrollerad del och en del som regleras med hjälp av slussen, vilket möjliggör båttrafik. Slussen består av en enda slussbassäng med tillhörande luck- och portspel samt delvis stensatta kanter. Nivåskillnaden är 0,8 meter.

Bebyggelsen som tillhör själva slussen utgörs av slussvaktarstugan med garage samt två mindre byggnader ute på ön i älvfåran, varav en är ett före detta slusskontor. Slussvaktarbostaden, som fortfarande är i bruk sommartid, är ett lågt vinkelhus om ett plan på gråstensgrund. Förmodligen uppfördes det i samband med Dalslands kanals invigning i slutet av 1860-talet. Huset har en timmerstomme som är klätt med stående rödmålade locklistpaneler med dekorativa detaljer. Dörrar och fönster samt dess omfattningar, knutar och vindskivor är vitmålade. Byggnaden kröns av ett ganska flackt sadeltak, täckt med tvåkupigt betongtegel.

Det lilla huset på andra sidan slussen (ursprungligen kontor för slussvaktaren) fungerar idag som stuga för uthyrning och är ganska kraftigt renoverat. Stugan har väggar klädda med spontade röda träpaneler och sadeltaket täcks av tvåkupigt tegel. Uthuset och garaget är av enklare typ; regelkonstruktioner med locklistpaneler och plåttak.

Buteruds slusstation har ett särskilt kulturhistoriskt

Slussvaktarbostaden sedd norrifrån.

Den delvis stensatta slussdockan.

Buteruds slusstation år 1915. Vänersborgs museum.

värde då den utgör en del av Dalslands kanal. Hela kanalsystemet, mellan Bengtsfors och Håverud, är utpekade som område av riksintresse för kulturmiljövården [P 9] och delar av kanalen är sedan 2013 byggnadsminnesförklarade (Håverud/Upperud). Dalslands kanal är av nationellt intresse ur bland annat kommunikations- och industrihistorisk synvinkel, vilket inkluderar slussen vid Buterud. Själva slussvaktarbostaden besitter i sig ett kulturhistoriskt värde då den genomgått relativt få förändringar.

Flaterud 1:6 Hökån

I de bitvis ganska branta sluttningarna längs sjön Råvarpens västra strand ligger gården Hökån. Nuvarande byggnader är från tiden kring sekelskiftet 1900, men gården har funnits längre än så.

Det större boningshuset är från 1910 men präglas delvis av 1939 års renovering då den fick ett lite mer avskalat uttryck. Tvåvåningshuset står på en källargrund, har troligtvis en timmerstomme och är klätt med faluröd, stående locklistpanel. Sadeltaket är täckt av korrugerad plåt. Fönstren är sidohängda tvåluftsfönster som saknar spröjs.

Det äldre boningshuset, som är mindre och mer välbevarat, uppfördes troligen under sent 1800-tal. Huset är om ett och ett halvt plan och står på en relativt hög kvaderstensgrund. Stommen är klädd med stående locklistpanel i falurött. På östra sidan finns en så kallad snedtäcka med entré. Taken är täckta av tvåkupigt tegel. Fönstren är genomgående av tvåluftstyp med spröjs. I det förhöjda vägglivet finns mindre fönster.

Magasinet från 1915 och ladugården från 1913 ligger norr om bostadshuset. Magasinet är en timrad byggnad klädd med stående locklistpanel som delvis målats faluröd. Småspröjsade fönster finns i väst och öst samt i gavelröstena. Sadeltaket täcks av tvåkupigt tegel. Ladugården har en timrad fåhusdel i mitten som omges av högdelar. Hela byggnaden är klädd med stående, slät, faluröd panel. Det höga sadeltaket täcks av sinus-korrugerad plåt.

Tillsammans bildar byggnaderna en väl sammanhållen och relativt välbevarad gårdsanläggning med kulturhistoriskt värde. Det yngre bostadshusets mer funktionalistiska prägel blir en årsring i miljön som annars är ett tydligt exempel på en typisk gårdsmiljö från sekelskiftet 1900. Det mindre bostadshuset är ett välbevarat exempel på det sena 1800-talets arkitektur.

Det större boningshuset på gården Hökån.

Det mindre bostadshuset.

Flaterud 1:22

I skogsmarkerna på västra sidan av sjön Råvarpen ligger Flaterud. Gårdarna med omgivande uppodlade marker ligger på höjderna mellan Flaterudstjärnet och Ånäsetjärnet. Byn går att spåra i skriftliga källor tillbaka till mitten av 1500-talet. Flaterud storskiftades runt 1840.

Gården har ett högt läge med utsikt över Flaterudstjärnet. Gårdstunet, som domineras av en stor lönn, kantas av två bostadshus, magasin, ladugård och uthus.

Det större bostadshuset tros härstamma från 1800-talets mitt. Det är uppfört i två plan, står på en låg stensockel och har en stomme av timmer. Fasaden är klädd med stående, gulmålad lockpanel. Åt väster finns en så kallad snedtäcka samt en uteplats. På sydsidan finns en glasad veranda. Samtliga takfall är belagda med skiffer. Huset har genomgående fönster om två lufter med spröjs. Verandan har småspröjsade fönster med pardörar i samma stil. Bågar, karmar och foder är vitmålade.

Intill finns ett mindre bostadshus som troligen byggdes i slutet av 1800-talet. Det står på en hög stensockel med källare. Huset har byggts till vid östra gaveln. Stommen består av timmer och regelverk som klätts med stående, rödfärgad locklistpanel. Husets sadeltak är belagt med takpapp och tillbyggnadens tak med korrugerad plåt. Genomgående har fönstren två lufter och spröjs. I de förhöjda väggiven finns enluftsfönster med kryssspröjs. Gavelröstena har både avfasade fönster och små lunettfönster under takfoten. Fönsterfodren är dekorativt sågade med markanta över- och underliggare samt konsoler. Fönsterbågar, -karmar och -foder är vitmålade.

Det timrade magasinet tros härstamma från 1800-talets mitt. Det står på plintar av staplad sten och dess väggar är klädda med stående, rödfärgad locklistpanel. På södra sidan är magasinet tillbyggt med ett avträde. Sadeltaket är belagt med skiffer och på östra takåsen finns en vällingklocka. Huset saknar fönster med undantag för överljuset över den svartmålade plankdörren till dasset. Magasinsdörren är klädd med horisontell spontpanel och över dörren finns en kraftig, rödfärgad överliggare med konsol.

Längst i söder ligger den välbevarade och ålderdomliga ladugården som även den tros härstamma från 1800-talets mitt. Byggnaden är timrad med undantag för det reglade garaget som byggts till på östsidan. Gavelpartierna är delvis klädda med stående, omålad slätpanel, i övrigt är timret frilagt och timmerknutarna är synliga. Den västra delen av ladugården har varit fähus. Sadeltaket är belagt med tvåkupigt tegel. Portar

Gården Flaterud är högt belägen.

Bostadshuset söderifrån.

Magasinet med dass på norrsidan och vällingklocka på taket.

Den timrade ladugården, sedd från nordöst.

och dörrar i den äldre delen av byggnaden är gjorda av omålat plank.

Intill ladugården finns två uthus som står på plint av staplad sten. De har fasader av stående, faluröd slätpanel och sadeltak belagda med tvåkupigt tegel. De saknar i huvudsak fönster och har svarta plankdörrar.

Tillsammans bildar de välbevarade byggnaderna en innehållsrik anläggning med högt kulturhistoriskt värde och lång historia. Att döma av storskifteskartan från 1834 har gården inte skiftats ut vilket vittnar om lång historisk kontinuitet på samma plats. Mångfalden av byggnader med separata funktioner bidrar med både pedagogiska och upplevelsemässiga värden. De har tillkommit vid olika tider och fungerar som gårdens årsringar. Var och en av byggnaderna förefaller vara mycket välbevarade, inte minst då de i stor utsträckning har bevarade skiffer- och lertegeltak. Det är förhållandevis ovanligt med välbevarade ladugårdar från 1800-talets mitt, vilket i sig stärker gårdens höga värden.

Dalslandsstugan på gården Stockebro.

Magasinsbyggnaden, med bro in till förvaringsutrymmena, och bostadshuset i bakgrunden.

Flaterud 1:25 Stockebro

På en höjd i skogsmarkerna väster om sjön Råvarpen ligger gården Stockebro. Gården utgörs av bostadshus och garage med skogen inpå knuten.

Bostadshuset, som är en dalslandsstuga, tros härstamma från 1800-talets senare del. Det står på en stengrund och har timrad stomme samt tydliga knutlådor. Väggarna är klädda med stående, omålad locklistpanel. Sadeltaket är belagt med eternit. Fönstren är genomgående tvåluftsfönster med fyra eller fler spröjs. Bågar och karmar är vitmålade. Stugans dörr utgörs av en ålderdomlig plankdörr klädd med snedställd spontpanel.

Vid en slänt intill bostadshuset finns ett magasin som förmodligen är samtida med den förstnämnda byggnaden. Det har en bottenvåning som förmodligen fungerat som vagnslider/garage. Hela byggnaden är timrad och delvis klädd med stående, omålad slätpanel. Sadeltaket är belagt med skiffer. En bit av slutningen är terrasserad för att skapa fäste för den träbro som leder över till magasinets ingång. Dörren är gjord av plank och klädd med liggande spontpanel. Byggnaden saknar fönster men har ett par små gluggar i fasaden.

På baksidan av magasinet/garaget finns ett enkelt utedass.

Gården Stockebros kulturhistoriska värde ligger i dess ålderdomliga byggnader som förefaller vara oförändrade sedan långt tillbaka i tiden. Stockebro har ett högt miljöskapande värde.

Det äldre bostadshuset på gården Glumserud.

Miljöbild från Glumserud.

Det yngre bostadshuset, sett från sydöst.

Magasinet.

Glumserud 1:3

Sydöst om Mustadfors ligger Glumserud som består av två närbelägna granngårdar som ligger på en och samma fastighet. Anläggningen ligger högt i landskapet och omges av skog med öppna ägor i direkt anslutning till bebyggelsen. Här finns två bostadshus, två ladugårdar och ett flertal mindre byggnader med olika funktioner.

Det mest sydligt belägna bostadshuset är välbevarat och härstammar sannolikt från tiden kring sekelskiftet 1900. Det är uppfört i ett och ett halvt plan och står på en stengrund. Stommen är timrad och klädd med omålad locklistpanel. Sadeltaket är täckt av skiffer. På norrsidan finns en öppen veranda med valmat plåttak, geometriska snickerier och pardörrar med speglar som delvis är glasade. Huset har genomgående tvåluftsfönster med spröjs och innerfönster. I det förhöjda vägglivet sitter mindre tvåluftsfönster. På södra sidan har huset byggts till med en så kallad snedtäcka med plåttak.

Sydost om boningshuset ligger en ladugård som troligen härstammar från sent 1800-tal. Det har en timrad fähusdel och är klädd med stående, omålad slätpanel. Det höga takfallet är täckt med korrugerad plåt. Intill ligger ett magasin som förmodligen byggts under sent 1800-tal – en hög, timrad byggnad på stengrund och som är klädd med stående, omålad panel. Upptill finns ett sadeltak belagt med skiffer. En liten plankdörr leder in i byggnaden.

Det andra bostadshuset är något större och har två plan. Dess ospröjsade tvåluftsfönster och eternitklädda väggar ger framför allt en prägel av 1950/60-tal, men att döma av bland annat proportionerna och vindsfönstren är byggnaden äldre än så. Utöver detta berättar laga skifteskartan att det legat en byggnad på exakt denna plats åtminstone sedan 1830-talet. Sadeltaket är täckt med tvåkupigt tegel. Vid huvudentrén, åt öster, finns en öppen veranda likt den på det andra bostadshuset men här är den färgsatt i beige och rött. Över verandan ligger ett flackt sadeltak klätt med korrugerad plåt. På västra sidan av huset finns en köksingång med skärmtak. Fönstren är genomgående sidohängda tvåluftsfönster utan spröjs.

Ladugården ligger väster om det nyss nämnda boningshuset. Liksom den andra ladugården tros den härstamma från sent 1800-tal och har ett liknande utseende.

I anläggningen ingår även en smedja från omkring 1900 - en regelverksbyggnad med stående omålad locklistpanel med en så kallad snedtäcka i väster. Taken är klädda med korrugerad plåt och en skorsten med kraftig bas sticker upp över takåsen.

Glumseruds kulturhistoriska värde ligger i mångfalden

av välbevarade byggnader med olika funktioner. Merparten av byggnaderna har kvar mycket av sina originaldetaljer, och det norra boningshusets sentida prägel bidrar med en intressant årsring.

Huken 1:2

Huken i västra delen av Tisselskogs socken utgörs av gårdsbebyggelse i ett uppbrutet odlingslandskap vid sjön Råvarpen. Gårdsbebyggelsen på fastigheten Huken 1:2 ligger högt i landskapet och har traditionellt placerade byggnader med mangård och fågård som är avskilda från varandra.

Bostadshuset är en dalslandsstuga som är uppförd i sluttande terräng. Den tros härstamma från 1800-talets mitt. Grunden har en delvis utgrävd källare. Stommen är av timmer som klätts med stående, gulmålad locklistpanel. Knutlådorna är tydliga. På norrsidan finns en tillbyggd så kallad snedtäcka. På sydsidan finns en fästukvist som är rikt dekorerad med snickarglädje. Det karaktäristiska sadeltaket med kort takfot är belagt med betongtegel. Fönstren är genomgående av tvåluftstyp med spröjs, fönsterfoder saknas. I gavelpetsarna finns små dekorativa lunettfönster. Fönsterbågar och -karmar är vitmålade.

Magasinet är sannolikt samtida med boningshuset. Det står på plintar av sten och har en stomme av timmer som klätts med stående, faluröd slätpanel. Det flacka sadeltaket är belagt med skiffer. I gavelpartierna finns tvåluftsfönster, och pardörrar av plank leder in i byggnaden.

Ladugården består av en timrad parloge (troligen från 1800-talets mitt) med ett senare tillkommet fåhus av betongsten mot söder med en överbyggnad av trä. Intill fåhuset finns ett vidbyggt garage med liknande konstruktion. Parlogen har delvis frilagda timmerväggar och är förmodligen samtida med magasinet och boningshuset. Takfallen är belagda med korrugerad plåt. Fåhuset har små, vita fönster med korspröjs samt en vit dörr av plank. Portarna i logen är gjorda av omålad plank. Invid ladugården ligger en liten närmast kvadratisk byggnad med frilagd timmerstomme och lertegelklätt sadeltak. Sannolikt har det ursprungligen tjänat som fåhus.

Norr om de ovan nämnda ekonomibygnaderna ligger ännu en ladugård. Fåhusdelen i söder är timrad, fasaden består av stående, faluröd slätpanel. Byggnaden har en så kallad snedtäcka åt norr. Takfallen är belagda med eternitplattor. Fönster finns endast i södra gaveln där också ingången till det före detta fåhuset finns.

Dalslandsstugan på fastigheten Huken 1:2, västerifrån.

Ladugården med delar av parlogen till vänster i bild.

Gårdens timrade smedja som ligger ett stycke nedför vägen.

Fönstren är av tvåluftstyp, i vitt med spröjs. Dörr och portar in i byggnaden är gjorda av plank.

Intill bostadshuset finns en lillstuga som också tros härstamma från 1800-talet. Den står på stengrund och har timrad stomme klädd med stående, faluröd lockpanel. På östra sidan av huset finns en öppen farstukvist i vitt med papptak. Stugans sadeltak är belagt med skiffer. Fönstren utgörs av tvåluftsfönster med spröjs som saknar foder.

Ett stycke utmed vägen västerut finns en liten smedja som tillhör gården. Denna låga, rektangulära byggnad står på en grund av gråsten och har frilagd, faluröd timmerstomme med vitmålade brädklädda knutar. Sadeltaket är belagt med skiffer. På långsidorna finns små, vita fönster med korspröjs. En plankdörr leder in i byggnaden.

Vid infarten till gården ligger ett garage. Byggnaden har stående, faluröd slätpanel och ett sadeltak belagt med korrugerad plåt. Dörr och portar är gjorda av plank och svartmålade.

I sin helhet visas här hur en innehållsrik gårdsmiljö kunde se ut i slutet av 1800-talet, med några enstaka tillkomna årsringar från 1900-talet. Det kulturhistoriska värdet är knutet dels till byggnadernas välbevarade skick, dels till att så många av gårdens byggnader finns kvar, något som numera är ovanligt. Parlogar finns sällan kvar och är numera att betrakta som en byggnads-historisk raritet. Gården är viktig för miljön i Huken och har ett högt miljöskapande värde.

Huken 1:5 norrifrån, högt belägen i landskapet.

Huken 1:5

Huken i västra delen av Tisselskogs socken utgörs av gårdsbebyggelse i ett uppbrutet odlingslandskap vid sjön Råvarpen. Bebyggelsen på fastigheten Huken 1:5 ligger längst söderut i byn med mangården i högläge.

Bostadshuset är ett så kallat västsvenskt dubbelhus, vilket innebär att det har fyra rum grupperade runt en central murstock. Denna typ av hus blev vanlig mot slutet av 1800-talet och ersatte ofta de traditionella bostadstyperna på landsbygden.

Det rektangulära huset är uppfört 1892/-93 av timmer på en grund av natursten. På baksidan mot sydöst finns en tillbyggd snedtäcka som bildar köksingång. Stommen är klädd med stående pärlspont- respektive lockpanel som är vitmålad. I nordväst finns en öppen veranda i rött med vitmålad snickarglädje. Fönstren i bottenvåningen är av fyrluftstyp med högt sittande tvärpost. Övervåningens gavlar har fönster av samma typ men med sex lugter, som flankeras av mindre fön-

Bostadshuset på fastigheten Huken 1:5.

ter med spetsig avslutning upptill. I de förhöjda vägg-liven sitter överhängda enlufts-fönster med enkel spröjs. Fönsterbågarna är röda med poster och foder i grått. Husets sadeltak är täckt av korrugerad plåt.

I anslutning till huset finns en lillstuga eller verkstad med rödmålade plankväggar, plåttäckt sadeltak och spröjsade fönster. Här finns även en enkel, rödmålade uthuslänga med eternitklätt sadeltak. Ett stycke söderut från mangården ligger fägård med ladugård och uthus.

Det kulturhistoriska värdet ligger främst i det välbevarade bostadshuset men även gården som en karaktäriserande del av jordbrukslandskapet i Huken. I sin helhet har fastigheten ett högt miljöskapande värde. Bostadshuset är en fin representant för det västsvenska dubbelhuset.

Dalslandsstugan på gården Norra Tomta, sedd från sydväst.

Högelund 1:9 Norra Tomta

Längst österut i Tisselskogs socken ligger Högelund. I en glänta vid Furesjön, inte långt från gränsen till Åmåls kommun, ligger gården Norra Tomta.

Gården utgörs av en äldre del med dalslandsstuga och vagnbod samt en yngre del med bostadshus och uthus uppförda i slutet av 1900-talet. Den äldre delen av gården är kulturhistoriskt intressant. Dalslandstugan är flyttad till Norra Tomta omkring 1840 men byggåret är oklart. Stugan, som har två våningar, står på en låg sten-grund och har en timrad stomme med tydliga knutar. Stommen är klädd med stående, rödfärgad locklistpanel med knutlådor. På sydsidan finns en liten tillbyggnad i liknande utförande samt entrédörr. Sadeltaket, med karaktäristiskt kort takfot, är täckt med tegelimiterande plåt. Fönstersnickerierna har småspröjsad utformning och är vitmålade liksom fodren.

Vagnboden som ligger strax intill härstammar enligt uppgift från 1920-talet. Den har en delvis timrad stomme och är klädd med stående locklistpanel i falurött. Huset täcks av ett sadeltak lagt med svart, korrugerad plåt. Port och dörr är gjorda av plank med gångjärn i smide. Fönstren är av enklare modell och saknar foder.

Dalslandsstugan och vagnboden besitter kulturhistoriska värden då de har kvar mycket av sin ursprungliga karaktär.

Högelund 1:26

Längst österut i Tisselskogs socken ligger Högelund, en by som omskrevs på 1500-talet som Lunden. Byn skiftades under första hälften av 1800-talet. Gården i fråga ligger strax söder om den ursprungliga bytomten.

Gården utgörs av ett halvdussin byggnader där ladugården, stallet och magasinet är av särskilt kulturhistoriskt intresse.

De centrala delarna av ladugården utgörs av en timrad parloge som förmodligen härstammar från 1800-talets mitt. På typiskt vis har den tröskgolv i mitten och lador på var sida. I början av 1900-talet försågs den med två fåhus, ett vid varje gavel. Det södra fungerar idag som garage. På gårdssidan (mot öster) har också en större snedtäcka byggts till. Ladugårdens väggar består delvis av frilagt timmer, och delvis av faluröd, stående lockpanel. Sadeltaket är täckt med korrugerad plåt.

Intill ladugården ligger stallet från tidigt 1900-tal som delvis är timrat. Nästan hela byggnaden är klädd med stående, slät, omålad panel. Sadeltaket är täckt med korrugerad plåt. Portar och dörrar är gjorda av omålad plank.

Norr om bostadshuset ligger en ekonomibyggnad som möjligen kan ha tjänat som magasin ursprungligen. Byggnaden är klädd med stående, faluröd locklistpanel. Sadeltaket är belagt med skiffer. På norrsidan finns en snedtäcka (dass) med tegeltak. Även här är dörrar och port av plank.

Söder om ekonomibyggnaderna ligger bostadshuset som är sammanbyggda. Det södra är en dalslandsstuga.

Gårdens kulturhistoriska värde ligger främst i de många relativt välbevarade ekonomibyggnaderna. Ladugårdens ålderdomliga, timrade parloge med tröskgolv var typisk för Dalsland men är allt mer ovanlig idag. Äldre jordbruksmiljöer karaktäriseras ofta av sina många byggnader med separerad funktion vilket går att se här. Gården ger en bild av hur en jordbruksenhet runt sekelskiftet 1900 kunde se ut. Därför har gården höga pedagogiska och byggnadstekniska värden och dessutom ett högt miljöskapande värde i Högelund.

Högelund 1:31 Märrebråten

Längst österut i Tisselskogs socken ligger området Högelund. Strax söder om Furusjön ligger Märrebråten som ursprungligen var ett torpställe. Landsbygdsskildraren Lars Madsén flyttade hit flera olika byggnader under mitten av 1900-talet.

Bostadshuset – en enkelstuga – syns tydligt från grinden in till fastigheten. Det är en låg stuga i timmer med väggar som delvis är klädda med slät, stående panel. Med undantag för de blå och vita fönsterbågarna och -fodren är stugan omålad. Under sommaren 2018, när fotografierna togs, renoverades det ursprungliga torvtaket och var endast täckt med takpapp.

Del av ladugården; den äldre, timrade parlogen i mitten.

Detalj av ladugården; parlogens tröskgolv sticker ut mellan stockarna i nedre delen av väggen.

Märrebråten ligger i en glänta en bit in i skogen.

Intill ligger ett mindre hus av timmer med oklädd stomme. Byggnaden har portar i norr, en plankdörr i söder och fönster på östra väggen. Sadeltaket är täckt med skiffer.

Gården har också ett magasin med frilagda, rödmålade timmerväggar. I västra gaveln finns en låg, omålad plankdörr. Senare tillkomna småspröjsade fönster i olika storlek finns i västra och södra väggarna. Över huset ligger ett sadeltak med röd tegelimiterande plåt.

Längst i söder finns ännu en eknomibyggnad, troligtvis en smedja. Delar av huset är timrat och saknar panel men den norra delen är klädd med stående lockpanel. Huset är omålat. Liggande sexlufts-fönster i blått och vitt finns i den östra fasaden och entrédörr i den norra. Huset täcks av ett sadeltak med enkupigt tegel med en hög skorsten i liv med östra väggen.

Märrebråtens kulturhistoriska värde ligger i den personhistoriska kopplingen till Lars Madsén som kom att skildra Dalsland både genom konst och media. Gårdens hitflyttade byggnader representerar gårdsbebyggelse från tiden kring det sena 1800-talet och är därför av byggnadshistoriskt och pedagogiskt värde.

Högelund 1:37 och 1:39 *Därframme*

Längst österut i Tisselskogs socken ligger Högelund. Byn kan följas tillbaka i skrifterna till 1500-talet, då under namnet Lunden. Under 1800-talets första hälft skiftades byn i omgångar och gårdarna flyttades isär. Kvar på bytomten blev denna gård som kom att kallas Därframme (på byn).

Bostadshuset är ett västsvenskt dubbelhus som enligt uppgift byggdes 1907. Det i huvudsak timrade huset har stående, röd locklistpanel. Åt väster har en så kallad snedtäcka tillbyggt, troligtvis då huset renoverades på 1940-talet. På framsidan mot väster finns en öppen, vitmålad veranda, rikt dekorerad med lövsågerier. Huset har genomgående sidohängda fyrluftsfönster av trä med högt placerad tvärpost. Norra gavelröset har nyare fönster men även bevarade, små fönster med spetsig avslutning upptill. I långsidornas förhöjda väggiv finns små treluftsfönster. Fönstrens bågar och foder är vitmålade. Sadeltaket är belagt med korrugerad plåt.

På granntomten (Högelund 1:39) ligger ett magasin som flyttats till gården 1909, innan den delades i två fastigheter. Magasinet är en timrad byggnad med flackt sadeltak, belagt med skiffer. Östra och västra fasaden är klädd med stående, omålad locklistpanel. Entrédörr finns i norr och utgörs av en panelklädd, svart plankdörr på smidda gångjärn med ett skärmtak över.

Lars Madsén (1904–1974)

var författare, regissör och reporter i radio och TV. Han blev en känd folklivsskildrare genom sina många intervjuer ute i Sveriges bygder. Han ägnade sig också åt konst med motiv främst från Dalsland och Norrland där han återgav människors vardag på landsbygden. Madsén var en av initiativtagarna till Dalslands konstförening och deltog i ett stort antal utställningar.

Bostadshuset på fastigheten Högelund 1:37.

Magasinet på fastigheten Högelund 1:39.

Småspröjsade fönster med vita bågar finns i östra gavelröset samt i den södra fasaden.

På Högelund 1:37 finns även en byggnad kallad magasinet som idag fungerar som vedbod, förvaringsutrymme och extrabostad. Huset har faluröd, stående locklistpanel, täcks av ett sadeltak som är belagt med tvåkupigt tegel. I norr har en liten så kallad snedtäckta byggts till.

Därframmes kulturhistoriska värde ligger i de välbevarade byggnader som återstår av den jordbruksfastighet det en gång var. Gårdsnamnet Därframme är en intressant spegling av hur Högelunds befolkning fortsatte att betrakta den forna bytomten som en central plats även efter skiftena. Bostadshuset är ett välbevarat västsvenskt dubbelhus som exemplifierar de byggnadstraditioner som var nya vid sekelskiftet 1900.

Bostadshuset på gården Gärdet, sett norrifrån.

Högsbyn 1:3 *Gärdet*

Högsbyn är en by som ligger i ett öppet jordbrukslandskap alldeles norr om sjön Råvarpen. Byn ingår i socknens centralbygd, nära kyrkan och det gamla sockencentrat. Byn går att datera tillbaka till 1500-talet och är efter 1800-talets skiften splittrad i ett dussin gårdar. Utmed landsvägen i västra delen av Högsbyn ligger gården Gärdet. Gården delas i mangård och fågård av vägen och ligger i ett flackt, öppet jordbrukslandskap.

Mangården utgörs av bostadshus, lillstuga och magasin belägna på en trädgårdstomt med högväxta träd. Framför boningshuset finns en klassisk, gräsbeväxt rundel med flaggstång. Det timrade bostadshuset, som tros härstamma från 1850-talet, har två våningar och står på en låg stengrund. Fasaden består av stående, rödfärgad locklistpanel. Sadeltaket har en kort takfot och är belagt med betongtegel. På norra sidan finns en öppen veranda som bär en balkong. Huset har genomgående sidohängda tvåluftsfönster med spröjs. Fönsterbågar, -karmar och -foder samt vindskivor är vitmålade.

Lillstugan, som ligger intill bostadshuset, fungerar som verkstad. Det är en rektangulär, timrad byggnad på en låg sockel av sten. Huset är klätt med faluröd, stående locklistpanel och har ett sadeltak belagt med skiffer. På norrsidan finns ett skärmtak av plåt. Tvåluftsfönstren har vitmålade snickerier, samma gäller för tvåluftsfönstren med krysspröjs i de förhöjda väggliven. Husets entré utgörs av två enkeldörrar med speglar på smidesgångjärn.

Magasinet, som ligger sydväst om boningshuset, är troligen byggt under sent 1800-tal. Det är en timrad byggnad med stående, faluröd locklistpanel. Fönster

Lillstugan ligger väster om bostadshuset.

finns endast i gavelröstena och utgörs av tvåluftsfönster med spröjs. Pardörren med diagonal spontpanel är omålad och hänger på smidesgångjärn. Sadeltaget är belagt med korrugerad plåt.

Ladugården ligger på andra sidan vägen och har en avlång gårdsplan framför. Byggnaden är uppförd i vinkel och står i huvudsak på stensockel. Fåhusdelarna är uppförda i timmer i motsats till högdelarna som är uppförda i regelverk. Fasaden består av slät, faluröd träpanel. Sadeltaget är belagt med cementtegel. Fönster finns i fåhusdelarna och har lite olika utföranden. Portar och dörrar är genomgående av omålad plank.

Vid vägkanten finns också två garagebyggnader, en större och en mindre. Den större är uppförd av putsad betongsten och har en vindsvåning av trä med väggar av röd, stående locklistpanel. Sadeltaget är belagt med eternitplattor. Tvåluftsfönster med vitmålade snickerier finns i gavelröstena. Portarna är klädda med grönmålade träfiberskivor. Det mindre garaget är en enklare byggnad med röd, stående locklistpanel och sadeltak med korrugerad plåt. Ett par gröna garageportar finns i södra gaveln.

Gärdet är ett bra exempel på en större gårdsmiljö från sekelskiftet 1900 med flera mindre hus och separerade gårdsfunktioner. Tillsammans bildar de en välbevarad anläggning med kulturhistoriskt värde. Gården ligger väl synlig i landskapet och har höga miljöskapande värden, vilket bidrar till det kulturhistoriska värdet. Vidare har det centrala läget både höga miljöskapande och pedagogiska värden.

Bostadshuset på gården Bräckorna.

Högsbyn 1:37 *Bräckorna*

Bräckorna ligger i östra utkanten av Högsbyns öppna jordbrukslandskap, där vägen söderut börjar ringla sig upp på Brudfjället. Gården ligger högt med utsikt över sjön Råvarpen åt söder. Bräckorna är känt som skomakarboställe. Gården anlades som torp i slutet på 1800-talet av Mårten Grönqvist, som till en början hade skomakeriet som en bisyssla.

Bostadshuset från 1896 ligger på sydsidan av landsvägen, som passerar genom gården. Huset är om ett och ett halvt plan med förhöjt väggliv och är förhållandevis litet för sin hustyp. Den timrade stommen, som står på en stengrund, är klädd med stående, vitmålad spontpanel. Huset byggdes till 1906 med en så kallad snedtäcka mot norr, där Grönqvist hade sin skomakarverkstad. Vid entrén på norrsidan finns en farstuvist dekorerad med vit snickarglädje. Huset har sadel- respektive pulpettak som är belagda med band-

plåt. Fönstren har genomgående mellan två och fyra lufter med spröjs. Övervåningen har överhängda fönster under takfoten samt kvadratiska, diagonalt ställda fönster i gavelröset. Fönsterbågar, -karmar och -foder samt hörnbrädor är gråblå.

Ekonomibyggnaden på andra sidan vägen byggdes under 1910-talet och innehåller förvaringsutrymmen. Regelstommen står på en grund av gråsten och är klädd med stående, faluröd slätpanel. En liten snedtäcka är tillbyggd på norra långsidan. Sadeltaket är belagt med cementtegel. Ett vitt, högt placerat småspröjsat fönster finns på södra långsidan, bredvid en dörr av plank med liggande panel i ljusblått. Övriga portar in i huset är av plank som är färgade i svart eller falurött.

Ladugården uppfördes i början på 1920-talet i samband med att den äldre ladugården delvis revs då järnvägen drogs fram. Ladugården står på stengrund, är huvudsakligen uppförd med regelkonstruktion och tillbyggd mot norr med ett timrat fähus samt gödselstad under tak. Fasaden består huvudsakligen av slät, faluröd träpanel. Sadeltaken är belagda med cementtegel över ladugårdens högdelar och tvåkupigt tegel över den lite lägre fähusdelen, som också har en ventilationshuv på nocken. Fönster finns i fähusdelen och utgörs av vita en- och tvåluftsfönster med spröjs. Portar och dörrar är gjorda av plank och är svarta eller faluröda.

Bräckornas kulturhistoriska värden ligger i byggnadernas välbevarade skick, gårdens sammanhang i Högsbyn samt den lokalhistoriskt intressanta berättelsen om skomakaren som uppförde husen. Gården är ett bra exempel på en gårdsmiljö från sekelskiftet 1900 med representativa byggnader. Bräckorna är en del av Högsbyns helhet och har höga miljöskapande värden.

Högsbyn 1:46 Hagen

Högsbyn är en by som ligger i ett öppet jordbrukslandskap alldeles norr om sjön Råvarpen. Byn ingår i socknens centralbygd, nära kyrkan och det gamla sockencentrat. Byn går att datera åtminstone tillbaka till 1500-talet och är efter 1800-talets skiften splittrad i ett dussin gårdar. Mitt i Högsbyn, där vägarna från Brudfjället, Mustadfors och Tisselskogs kyrka möts, ligger gården Hagen. Gården är delad i mangård och fågård och ligger i ett flackt, öppet jordbrukslandskap.

Mangården, som utgörs av bostadshus, lillstuga och vedbod/uthus, omgärdas i stort sett av en trädkrans. Bostadshuset från 1858 är ett tvåplanshus med tillbyggnad åt väster. Det står på en låg stengrund och har en stomme som i huvudsak är av timmer. Fasaden består

Ladugården på gården Bräckorna ligger precis intill vägen upp på Brudfjället.

Bostadshuset på gården Hagen.

av stående, vit locklistpanel med tydliga knutlådor. Sadeltaget är belagt med betongtegel. Tillbyggnaden åt väster är om ett plan med flackt, valmat plåttak. I anslutning till den finns också en stor, öppen veranda under tak. På sydsidan finns en farstukvist i vitt, rikt dekorerad med lövsågerier. Bottenvåningens fönster är genomgående sidohängda tvåluftsfönster med enkel spröjs. Den övre våningen har en större fönstermodell med två lufter och dubbla spröjs där den övre är kraftigare. Fönstersnickerierna är målade i en grågrön kulör, liksom fönsteromfattningarna. Att fönstren är större på andra våningen kan vittna om att den andra våningen troligen byggts på i ett senare skede.

Lillstugan, som ligger intill bostadshuset, var ursprungligen en bod som tros härstamma från 1850-talet. Det är en nästan rektangulär, timrad byggnad på en ganska hög sockel av sten. Väggarna är klädda med faluröd, stående locklistpanel med tydliga knutlådor. Byggnaden kröns av ett sadeltak med korta takutsprång, belagt med skiffer. På norrsidan finns en altan med trappor och staket av trä. Fönstren är sidohängda tvåluftsfönster med enkelspröjs i samma utförande som bostadshusets men här vitmålade. Husets entré utgörs av pardörrar med speglar och med ett litet skärmtak över.

Ekonomibyggnaden i nordväst är förmodligen från sent 1800-tal. Den är uppförd i regelkonstruktion och står på stenplintar. Fasaden, med förhöjt väggliv, är klädd med stående, faluröd locklistpanel. Sadeltaget är belagt med skiffer. Fönstren är av senare datum – vitmålade sexluftsfönster som påminner om bostadshusets fönster. Dörren är av typen enkel plankdörr.

Del av ladugården samt landsvägen som passerar utanför gården.

Ladugården från 1885 ligger på andra sidan vägen, som passerar den inpå knuten. Byggnaden är uppförd i vinkel samt tillbyggd österut med en förlängning och en så kallad snedtäcka. I huvudsak står byggnaden på stensockel. Högdellarna är uppförda i regelverk medan själva fåhuset är timrat. Hela byggnaden är klädd med faluröda träpaneler i olika utförande. Sadeltaget är täckt med korrugerad plåt och eternitplattor. Portar och dörrar utgörs huvudsakligen av svartmålade plank. Fönstren har vita snickerier och sitter högt placerade med foder som inspirerats av bostadshusets dito.

Hagens kulturhistoriska värde ligger i dess välbevarade byggnader och struktur. Tillsammans bildar de ett fint exempel på en gårdsmiljö från sent 1800-tal med flera mindre hus och separerade funktioner. Gården har ett centralt läge och höga miljöskapande och pedagogiska värden.

Bostadshuset på fastigheten Högsbyn 1:63.

Högsbyn 1:63

Högsbyn är en by som ligger i ett öppet jordbrukslandskap alldeles norr om sjön Råvarpen. Byn ingår i socknens centralbygd, nära kyrkan och det gamla sockencentrat. Högsbyn 1:63 ligger på en udde som sticker ut i sjön och i direkt anslutning till Högsbyns välkända hällristningsområde som utgör område av riksintresse för kulturmiljövården (KP 9:1 Tisselskog).

Bostadshuset är en byggnad från omkring 1900 om en och en halv våning och med sexdelad plan. Fasaderna är klädda med stående pärlspontpanel i ljusgult. Sadeltaket är belagt med gråmålad bandplåt. Vid huvudentrén i söder finns en stor öppen veranda under valmat tak med diskret snickarglädje. På östra sidan finns en snedtäcka med köksingång. Bottenvåningens fönster är av treluftstyp med högt sittande tvärpost. I den övre våningens förhöjda väggliv finns mindre fönster med en luft och i gavelröstena större sexlufts-fönster.

Boningshuset flankeras av en lillstuga och en ekonomibyggnad. Även lillstugan har ett och ett halvt plan och timrad stomme. Den står på grund av den slut-

tande terrängen på en ganska hög stensockel. Huset är klätt med stående, faluröd locklistpanel med tydliga knutlådor. Sadeltaket är täckt med skiffer. Bottenplanet har småspröjsade fönster med vita bågar och foder. Över den gröna ytterdörren finns ett litet skärmtak med skiffer. I de förhöjda väggliven sitter lunettfönster och gavelröstena har småspröjsade fönster i vitt.

Ekonomibyggnaden är belägen vid en större parkeringsplats för besökande till hällristningsområdet. Byggnaden står på stenplintar och har faluröda fasader av stående locklistpanel. Sadeltaket täcks av skiffer. Tvålufts-fönster med vita bågar, karmar och foder finns i gavelröstena, och svarta plankdörrar leder in i byggnaden.

Fastighetens kulturhistoriska värde ligger i byggnadernas välbevarade skick och miljöskapande värde. Byggnaderna utgör väl bibehållna exempel från sin tid och med lokal byggnadshistorisk förankring, bland annat genom skiffertaken. Som fondbyggnader till hällristningsområdet har de också stora miljöskapande värden och är viktiga för upplevelsen av Högsbyn.

Nilsbyn 1:4

Nilsbyn ligger mitt i det jordbrukslandskap, norr om sjön Råvarpen, som utgör centralbygden i Tisselskogs socken. Byn går att spåra tillbaka till 1500-talet och är, likt de flesta byar i området, uppsplittrad efter 1800-talets skiften. Gården skiljs åt i mangård och fågård av landsvägen som går i en kurva genom fastigheten. Stora gräsytor finns runt husen och vägen kantas av träd. Bostadshuset har fungerat som filial till Handelsbanken i Bengtsfors under delar av 1900-talet.

Bostadshuset uppfördes 1904–1905 i ett och ett halvt plan. Det står på en grund av kvadersten och har en stomme av timmer med förhöjda väggliv. Väggarna är klädda med vit, stående pärlspontpanel, sadeltaket täcks av tvåkupigt tegel. Vid huvudentrén i söder finns en öppen veranda under tak av plåt. Verandan pryds av rik snickarglädje i vitt. Delvis glasade pardörrar i grönt leder in i huset. På norrsidan av huset finns en så kallad snedtäcka med köksingång. Genomgående har huset fyr- eller sexlufts-fönster i original med högt sittande tvärpost. I övervåningens förhöjda väggliv finns liggande, spröjsade fönster och i gavelröstet spröjsade fönster med spetsig avslutning upptill. Bågar och foder är grönmålade, liksom de dekorsågade konsolburna fönsteromfattningarna.

Strax bakom bostadshuset ligger lillstugan som byggdes under 1910-talet. Även denna byggnad har en och en halv våning och är uppförd på kvaderstensgrund med en stomme av timmer. Huset är klätt med faluröd, stående locklistpanel och kröns av ett sadeltak med enkupigt tegel. På sydsidan finns en öppen farstukvist med vit väggpanel och grön dörr med fönster. Fönstren är genomgående vita, sidohängda och småspröjsade.

På andra sidan vägen ligger magasinet från 1928. Byggnaden står på stenplintar, har en stomme av timmer och fasader av faluröd, stående locklistpanel. Sadeltaket är belagt med betongtegel. Nedervåningen har små fönster med korsspröjs. Gavelpartiets fönster är större och småspröjsade. Samtliga fönster har vita bågar och vattbrädor, men saknar i övrigt foder. På östra sidan finns två enkla, sammanbyggda så kallade snedtäckor; ett avträde och ett traktorgarage. Båda har plåttak i olika utföranden.

Nedanför den gräsbevuxna gårdsplanen ligger ladugården som byggdes 1898–1899 – en stor, avlång byggnad på stengrund. Norra delen utgörs av ett timrat fåhus. Resten av byggnaden är uppförd i regelverksteknik. Hela byggnaden är klädd med stående, faluröd slätpanel. Sadeltaket är belagt med tvåkupigt tegel och har ett undertak av halm. Portarna och dörrarna av plank

Bostadshuset på fastigheten Nilsbyn 1:4 med lillstugan i bakgrunden.

Ladugården, sedd från nordväst.

är i varierande storlek och faluröda eller svarta. Byggnadens få och varierande fönster, är generellt utförda med vita bågar och foder.

Fastighetens kulturhistoriska värde ligger i dess mycket välbevarade äldre skick, ursprungliga utformning och miljöskapande värde. Gården är i sin helhet ett representativt och välvårdat exempel på byggnader från tiden kring sekelskiftet 1900, med många detaljer kvar i original. Dessutom har gården en viktig lokalhistorisk förankring i och med sin tidigare funktion som bankkontor. Ladugården har också en viktig bevarad konstruktionsdel i sitt bevarade undertak av halm. Gården är en viktig del av miljön i Nilsbyn och har miljöskapande värden.

Nilsbyn 1:6

Nilsbyn ligger mitt i det jordbrukslandskap norr om sjön Råvarpen som utgör centralbygden i Tisselskogs socken. Byn går att spåra tillbaka till 1500-talet och är, likt de flesta byar i området, uppsplittrad efter 1800-talets skiften. Gården delas av vägen. På den västra sidan av vägen ligger ett boningshus med lillstuga och en liten ekonomibygnad ställda som flyglar, och öster om vägen ligger en ladugård.

Bostadshuset, det så kallade »Amerikahuset«, uppfördes 1911–1914. Det präglas delvis av jugendstilens asymmetriska drag samtidigt som det har ovanliga volymer och proportioner som inte hör till byggnadstraditionerna i bygden. Huset, som är om ett och ett halvt plan, står på en kvaderstensgrund med källare och är uppfört i vinkel. Fasaderna består av liggande panel på förvandring i röd oljefärg medan den våningsmarkerande listen, fönster- och dörrsnickerier samt knutar och andra snickerier är målade i vitt. Sadeltaket är brutet, har stora gavelpartier och är belagt med grönmalad bandplåt.

I husets vinkel, på sydöstra sidan, finns entrén och en öppen veranda med valmat plåttak som bärs upp av ornamenterade kolonner. På sydsidan finns en köksingång under ett litet skärmtak. Bottenplanet har koppelade fyr- och sexlufts-fönster i original med högt sittande tvärposter men också några mindre spröjsade fönster. Vindsplanets fönster karaktäriseras av sin blandning av traditionella fönster likt de i bottenplanet och spröjsade fönster i friare former, anpassade efter takvinklar och utrymme. På norrsidan finns också en takkupa.

Lillstugan från 1909 har ett och ett halvt plan, står på kvaderstensgrund med källare och har en stomme av timmer. Huset är klätt med faluröd, stående lock-

»Amerikahuset«, sett söderifrån.

Ladugården ligger på östra sidan om landsvägen som passerar gården.

Amerikahuset har omsorgsfullt utförda detaljer i original. Plåttaket avvattnas av smala stuprör med dekorativt utformad vattenkupa.

Tisselskogs före detta prästgård, sedd från sydöst.

listpanel och kröns av ett sadeltak belagt med skiffer. På norrsidan finns en öppen farstuvist under ett valmat tak täckt med takpapp. De sidohängda tvåluftsfönstren med spröjs är vitmålade liksom foderen.

Mitt emot lillstugan ligger en liten ekonomibyggnad. Den står på stengrund, har en regelstomme med fasader av faluröd, stående locklistpanel. Sadeltaket är belagt med cementtegel. Gavelpartierna har fönster som är småspröjsade med vita bågar och vattbrädor, men saknar foder i övrigt. Port och dörr finns i sydfasaden. De är av plank och färgsatta i gråblått respektive svart. Intill ekonomibyggnaden står ett litet avträde.

Intill landsvägen, vid den nu gräsbevuxna gårdsplanen, ligger ladugården som är en stor, avlång byggnad på stengrund. Norra delen utgörs av ett timrat fähus, resten av byggnaden är uppförd i regelverksteknik. Så kallade snedtäckor är tillbyggda i öst, väst och söder. Hela byggnaden är klädd med stående, faluröd slätpanel. Sadeltaket är belagt med cementtegel. Portarna och dörrarna av plank är i varierande storlek och faluröda, gråblå eller svarta med vita foder. Byggnadens få tvåluftsfönster är utförda med vita spröjs, bågar och foder.

Gårdens kulturhistoriska värde ligger i dess välbevarade byggnader, miljöskapande värde samt mycket ovanliga arkitektur. »Amerikahuset« med sin säregna arkitektur är verkligen framträdande i trakten som i övrigt domineras av en relativt enhetlig byggnadstradition. Gården utgör en viktig del av miljön i Nilsbyn.

Nilsbyn 1:15 före detta prästgården

Tisselskog var länge annexförsamling till Steneby, vilket innebär att församlingen saknade egen präst och således även prästgård. När Tisselskog fick egen präst 1914 började arbetet med att hitta en passande plats för prästens bostad. Först år 1935 uppfördes prästgården, mitt i Nilsbyns böljande jordbrukslandskap. Den fungerade som både bostad och pastorsexpedition till 1964, då prästen flyttade till Billingsfors.

Prästgården är en relativt stor byggnad om ett och ett halvt plan uppförd i tjugotalsskandinavisk stil. Huset står på en källargrund av sten med garageportar i väst och källartrappa på norrsidan. Den stående lockpanelen är faluröd med vita snickerier. Sadeltaket, som är brant och täckt med tvåkupigt tegel, har takkupor åt både norr och söder. På sydsidan finns en öppen veranda med väggpanel av vit pärlspont. Fönstren är av en- respektive tvåluftstyp med spröjs. Bågar, karmar och foder är vitmålade. Små, runda, dekorativa fönster med korspröjs finns i gavelröstena.

I nordöstra hörnet av trädgården finns ett litet uthus med dass. Det står på stengrund, har röd lockpanel med vita snickerier och ett sadeltak som belagts med tvåkupigt tegel och försetts med ventilationshuv. De enkla, glasade dörrarna är målade i mörk guldockra.

Prästgården i Nilsbyn besitter ett kulturhistoriskt värde av flera skäl. Både bostadshuset och uthuslängan har bevarats väl och har kvar sin ursprungliga karaktär och många detaljer i original. Huvudbyggnaden, som har en både inbjudande och respektingivande prägel, är ett fint exempel på en klassicism som är typiskt stram samtidigt som den anknyter till traktens lokala byggnadstraditioner gällande till exempel färgval och snickeriernas utformning. Prästgården bär på mycket lokalhistoria och kan ses som en representant för socknen. Den är också en viktig och tydlig del av Nilsbyns kulturmiljö.

Nilsbyn 1:18 *Långkasen*

Långkasen är ett av Tisselskogs många små torpmiljöer. Det ligger i en glänta i de sluttande skogsmarkerna mellan Tisselskogs kyrka och Högelund.

Bostadshuset tros härstamma från sent 1800-tal. Det har ett och ett halvt plan och står på gråstensgrund. Timmerstommen är klädd med stående, faluröd locklistpanel, sadeltaket är belagt med korrugerad plåt. På sydsidan finns en liten så kallad snedtäcka som fungerar som farstu. På västra sidan av huset leder en trätrappa upp till vinden. Fönstren är av tvåluftstyp med spröjs och innanfönster. Fönsterbågar, -karmar och -foder samt knutbrädor och övriga snickerier är vitmålade.

Till stugan hör tre mindre byggnader: ett litet uthus, ett dass och en förvaringsbod. De har alla enklare regelkonstruktion, är klädda med faluröd panel i lite olika utföranden och har tak av korrugerad plåt.

Byggnaderna är välbevarade och besitter tillsammans ett kulturhistoriskt värde. Anläggningen är med sin enkelhet och småskalighet typisk för de torpmiljöer som var den vanligaste bostadstypen under 1800-talet, men som sällan bevarats till våra dagar utan större förändringar.

Långkasens stuga omgiven av skog.

Ramdalen 1:10 Slättängen

Gården Slättängen ligger söder om Ramdalen i kraftigt sluttande terräng. En slingrande väg leder fram till gården genom de kuperade markerna. På gården, vars bebyggelse tros härstamma från sent 1800-tal, finns bostadshus, magasin och en ladugård.

Bostadshuset är uppfört på ett relativt plant stycke av sluttningen. Sockeln är murad av gråsten och hög på östra sidan på grund av topografin. Byggnaden, som är om ett och ett halvt plan, har timrad stomme som klätts med stående, röd locklistpanel. Sadeltaget är belagt med korrugerad plåt. På sydsidan finns en öppen veranda i rött med vitmålad snickarglädje. Den vitmålade dubbeldörren är ursprunglig. Genomgående har huset tvåluftsfönster med spröjs och vita bågar och foder. I den övre våningens förhöjda väggliv finns låga tvåluftsfönster med krysspröjs.

Den sluttande gårdsplanen leder ned mot magasin och ladugård. Det timrade magasinet står delvis på höga pelare av huggen, staplad sten, på grund av sluttningen. Fasaden är klädd med locklistpanel och sadeltaket är belagt med korrugerad plåt. Den gulmålade dörren i västra gaveln är en plankdörr med bred, horisontell spontpanel.

Även ladugården står delvis på höga pelare av staplad sten. Byggnaden är timrad i norr och söder, med delvis synlig konstruktion. Stora partier av ladugården är klädd med omålade, stående slät- respektive locklistpanel. Sadeltaget är belagt med korrugerad plåt. Byggnadens få fönster är spröjsade och högt placerade i fåhusdelarna. Dörrar och portar är genomgående gjorda av plank och är omålade.

Slättängen har ett kulturhistoriskt värde då byggnaderna är förhållandevis välbevarade. Husen bildar tillsammans en för sin tid representativ gårdsmiljö.

Att anlägga gårdar i höglänt, mindre brukbar terräng är traditionellt. Slättängen ligger dock i ovanligt sluttande terräng och uthusen, på sina höga, staplade pelare, är intressanta både byggnadshistoriskt och tekniskt. Husen bildar tillsammans en för sin tid representativ gårdsmiljö som fortfarande är välbevarad. Gården har också ett stort miljöskapande värde genom sina hus och sin placering.

Bostadshuset på gården Slättängen.

Den sluttande vägen upp mot Slättängen, med ladugården rakt fram och magasinet till höger.

Miljöbild från Henneviken.

Ramdalen 1:43 Henneviken

Vid sjön Råvarpens södra strand ligger Henneviken. Halvön karakteriseras av delvis öppna marker, utsikter mot sjön och dungar av stora, äldre lövträd. Bebyggelsen som finns här är från slutet av 1800-talet och har koppling till den religiösa väckelse som drog fram över norra Dalsland under 1800-talets andra hälft. Fastigheten i fråga testamentarades till baptistförsamlingen och de byggnader som uppfördes här har sedan dess fungerat som bostad, pensionat och kursgård. I anläggningen ingår två bostadshus, flera ekonomibygnader och Tisselskogs första baptistkapell, uppfört 1889. Det höga läget valdes för att skapa synlighet, då omgivningarna i slutet på 1800-talet inte var skogsklädda på samma sätt som idag.

Huvudbyggnaden är om ett och ett halvt plan och uppförd under sent 1800-tal. Byggnaden står i ett slutande höjdläge vilket ger en hög sockel åt söder. Grunden utgörs av huggen gråsten. Husets stomme är av timmer vilken klätts med stående pärlspontpanel i vitt. Sadeltaket är belagt med skiffer. På norra kortsidan finns en så kallad snedtäcka under plåttak. Västra sidans en-

Bostadshuset på gården Henneviken.

tré är försedd med en öppen veranda med rik snickarglädje i grönt och vitt. Ytterdörren utgörs av pardörrar med glasad överdel och detaljrik spröjs. Fönstren är genomgående utförda med fyra lufter och högt sittande tvärpost. Kring fönstren syns ovanliga vitmålade omfattningar som sträcker sig både under och över fönstren på fasaden. I den övre våningens förhöjda väggliv finns avlånga enlufts-fönster med spröjs. I gavelröstena sitter större sexlufts-fönster med högt sittande tvärpost.

I anslutning till huvudbyggnaden finns ett magasin som står i kraftig lutning på kraftiga pelare av betong och stöttor av trä. Stommen är sannolikt timrad och klädd med stående, faluröd locklistpanel. Byggnaden har sadeltak belagt med skiffer. Enda ingången utgörs av en svart plankdörr med smidesgångjärn i den östra fasaden. Små vita fönster, av enbart båge med korspröjs finns åt norr.

Nedför sluttningen mot söder intill en stensatt pir står ett enklare uthus. På grund av lutningen står det på pelare av sten och stöttor av trä. Panelen är slät och omålad mot sjösidan och består av brunröd och/eller omålad lockpanel mot land. Sadeltaket är av korrugerad plåt.

Ett stycke norrut finns ett bostadshus uppfört under 1920- eller 30-talet i tjugotalsklassicistisk stil med egnahemskaraktär. Huset står på en putsad källargrund av betongsten och har fasader av faluröd, stående locklistpanel. Sadeltaket är belagt med tvåkupigt tegel. Västerut, åt sjösidan, finns en stor, öppen farstuvist med balkong ovan. Till balkongen leder en vindskupa med balkongdörr. Genomgående har huset tvåluftsfönster med enkel spröjs, med bågar, karmar och foder i vitt. I den övre våningens förhöjda väggliv sitter dekorativa lunettfönster.

Kapellet ligger idag omgivet av tät barrskog. Vägen passerar inpå knuten på södra sidan. Kapellet är uppfört på en sockel av gråsten och har en regelverksstomme som är klädd med liggande pärlspontpanel, delvis omålad, delvis vitmålad. Sadeltaket är belagt med korrugerad plåt. Entrén utgörs av en utskjutande farstu med plankdörrar. Stora sexluftsfönster med högt sittande tvärpost och spröjs finns på östra och västra sidan. Fönsterfodren är målade i gråbrunt eller ofärgade, vilket kontrasterar mot fönstrens vita bågar och karmar samt den vita väggpanelen. Under fönstren finns fält av stående pärlspont, vilket skapar liv i fasaden.

Anläggningens kulturhistoriska värde är högt av flera skäl. Samtliga byggnader förefaller ha bevarats mycket väl med många detaljer kvar i original. Henneviken har ett högt lokalhistoriskt värde då gården har fungerat som mötes- och arbetsplats för ortsbefolkningen. Kapellet representerar både en religiös och social mötesplats av stor historisk vikt och fungerar som symbol för den frikyrkliga väckelsen i socknen under 1800-talet. Anläggningen har också höga miljöskapande värden.

Bostadshuset i tjugotalsklassicistisk stil.

Hennevikens baptistkapell, sett från sydöst.

Henneviken, tidigt 1930-tal.

Utsikten mot Dalslands kanal och Strömsberg

Bostadshuset på gården Strömsberg.

Den långa uthuslängan vid ingången till fastigheten.

Ramdalen 1:44

Fritidshus norr om Buterud med högt läge och storlagen utsikt över Dalslands kanal. Byggåret är okänt men den tros vara byggd under 1960- eller 1970-talet. Den avlånga trädgårdstomten består i huvudsak av gräsytor och grusgångar med enstaka planteringar och träd.

Huset står på en låg betongsockel och har en regelstomme klädd med liggande, gråblå så kallad stockpanel. Det flacka sadeltaket är belagt med tvåkupigt betongtegel. I sydvästra hörnet finns en indragen uteplats under tak. Fasaden är indragen också i norr vid entrépartiet där det finns två dörrar. Fönstren är av olika storlek och består av sidohängda bågar utan spröjs med vita foder. Flera av dem är placerade i grupp. Till uteplatserna leder delvis glasade altandörrar.

Byggnaden har genomgått få förändringar och besitter ett kulturhistoriskt värde. Den är en välbevarad och god representant för sin tids fritidshus.

Ramdalen 1:46 *Strömsberg*

Strömsberg ligger norr om slussen vid Buterud, precis där Dalslands kanal tillfälligt breddar sig och skapar en lite större vattenspegel. Fastigheten sluttar ned mot vattnet och utgörs i stort av gräsmattor med grusgångar, planteringar och enstaka större träd.

Bostadshuset byggdes 1880 av en ångbåtskapten. Det har ett och ett halvt plan och står i lätt sluttning, vilket ger en högre sockel åt söder. Den ursprungliga stugan är tillbyggd åt väst och norr med så kallade snedtäckor under flacka, valmade tak av bandplåt. Sadeltaket är täckt av röd tegelimiterande plåt. Fasaden är klädd med en blandning av stående locklist- och pärlspontpanel, i ljusgult. Vid entrén på södra sidan finns en öppen farstukvist från 2008 med snickarglädje. Generellt har fönstren två lufter och spröjs, med bågar och karmar i rött och foder i en kulör som är snarlik panelens.

I södra delen av fastigheten finns en uthuslänga från omkring 1881 med dass och förvaringsutrymmen. Den står på en grund av sten och är uppförd av regler som klätts med stående, faluröd lockpanel. Sadeltaket är belagt med enkupigt tegel. Fönstren – vita enluftsfönster med spröjs utan sidofoder men med över- och underliggare – sitter högt placerade och/eller fungerar som överljus vid dörrarna. Dörrarna utgörs av plankdörrar i svart med smidesgångjärn. Vissa av dem är klädda med liggande spontpanel.

Ett stycke närmare sjökanten finns en lillstuga från 1892 om ett rum. Även detta hus står i sluttande terräng, vilket ger en högre sockel i nordväst. Panelen utgörs av

Källarbyggnaderna från 1881 och 1954.

stående, faluröd lockpanel och sadeltaket är belagt med tvåkupigt tegel. Tvåluftsfönster med spröjs med bågar, karmar och foder i vitt. En enkel trädörr med ett litet fönster finns i östra fasaden.

I sjökanten står ett båthus från cirka 1924 på trästolpar. Hela huset är klätt med gles, faluröd slätpanel och över huset ligger ett sadeltak med korrugerad plåt. Ut mot sjön är fasaden delvis öppen.

På tomten ligger också två jordkällare bredvid varandra, uppförda 1881 och 1954. De präglas av helt olika stilar som återspeglar deras ålder, och den yngre fungerar som en årsring för fastigheten. Den äldre är uppförd av gråsten, delvis i suterräng, och täcks av ett sadeltak belagt med enkupigt tegel. Gavelröstena är klädda med faluröd lockpanel. Den yngre ligger nästan helt under jord och är konstruerad av betong.

Byggnaderna har kvar sin ursprungliga prägel med många äldre detaljer i kvar original. Anläggningen har ett kulturhistoriskt värde, inte minst på grund av att det här finns en mångfald av välbevarade byggnader med olika funktioner och från olika tider. Tillsammans berättar de om hur en liten bostadsmiljö som den här kunde se ut före det att vatten och el dragits in, en tid då vedbod och källare var en nödvändighet. Strömsberg har också ett stort miljöskapande värde.

Hennevikens kraftstation.

Ramdalen 1:47

Hennevikens kraftstation (och såg)

Mellan sjön Lill-Erve och Råvarpen är fallhöjden nära 20 meter vilket har använts för vattenkraftsbaserade näringar sedan långt tillbaka i tiden. Hennevikens såg kan spåras i häradsböcker tillbaka till början av 1600-talet. Kvarn- och sågverksamhet pågick här fram till mitten på 1900-talet. Idag är kvarn- och sågverksbyggnaden borta och endast själva ramsågen står kvar. En elgenerator tillkom vid Hennevikens redan under första världskriget och kunde således förse Tisselskogsborna med el till belysning och värme. Den nuvarande kraftstationen uppfördes 1926 och är fortfarande i bruk.

Kraftstationen är en relativt liten, närmast kyrkliknande byggnad som ligger uppförd i slutningen mellan sjöarna. Vattnet från dammen ovanför passerar både i bäcken på östra sidan om verket och i den långa ståltuben in i byggnaden från norr. Den ursprungliga delen av kraftstationen är uppförd av tegel och betong med spritputsad fasad i ljusgrått. Den södra delen av huset har två våningar och hela huset har välvda tak av betong. Fönster och dörrar inramas av slätputsade fält. Kraftstationen har byggts till i senare tid åt nordväst.

Dammen som dämmer upp Lill-Erven med tuben som för vatten till kraftstationen längre ned.

Denna byggnadskropp har röd, slät panel av trä och ett pulpettak av korrugerad plåt.

Hennevikens kraftstation representerar den långa tradition av vattenanknuten industri som funnits på platsen sedan långt tillbaka i tiden. Tillsammans med ramsågen, dammen och vattentuben bildar kraftstationen en pedagogiskt viktig miljö som berättar om dessa verksamheter. Miljön är också teknikhistoriskt intressant med spår av många verksamheter under lång tid, de maskiner som brukats och tekniker som tillämpats. Vid platser som den här har det också skapats egna berättelser och därför har den ett viktigt lokal- och socialhistoriskt värde. Den nuvarande kraftstationen har också ett arkitektoniskt värde i och med sitt säregna utförande.

Ramdalen 1:48 Rönningen

Rönningen ligger i södra delen av Tisselskogs socken, ett stycke från Buterud. Torpanläggningen utgörs av två bostadshus intill ett litet fält med en mindre ekonomibyggnad ett stycke därifrån.

Det yngre bostadshuset härstammar från omkring 1925. Det står på en grund av huggen gråsten, har en stomme av plank och är klätt med stående pärlsponts- och locklistpanel i vitt. Sadeltaket är belagt med röd korrugerad plåt. Vid entrén på västsidan finns en öppen veranda med enklare snickarglädje. Nedervåningens fönster är genomgående av tvåluftstyp med spröjs med vit båge och ram samt röda foder. Övervåningen har förhöjda väggliv med liggande, spröjsade enlufts-fönster i rött. På norrsidan finns en liten snedtäcka med köksingång.

Det äldre huset, som tros härstamma från 1800-talets första hälft, är en liten sidokammarstuga med tillbyggd farstu. Den timrade stommen står på en gråstensgrund och är klädd med faluröd, stående locklistpanel med tydliga knutlådor. Sadeltaket är klätt med enkupigt tegel, samma gäller för tillbyggnaden. En liten, vit plankdörr leder in i farstun. Fönstren har lite blandade utföranden men alla har vita bågar, karmar och foder. Intill stugan finns ett litet dass.

Norr om bostadshusen ligger en ekonomibyggnad, troligen från 1800-talets mitt, innehållande loge, vagns-lider och redskapsbod. Den är klädd med stående, omålad lockpanel. Sadeltaket är belagt med cementtegel.

Byggnadens dörrar och portar är omålade plankdörrar med smidesgångjärn med undantag för en av dem som är smyckad med diagonalt ställd spontpanel.

Ramsågen står kvar som ett minne över sågverksamheten.

Rönningens yngre bostadshus.

Sidokammarstugan med ladugården i bakgrunden.

Den ladugård som enligt uppgift fanns på gården förr är numera riven.

I slutningen vid den intilliggande bäcken finns en källarvind, även denna tros härstamma från 1800-talet. Överbyggnaden är ett falurött litet hus med släta paneler och korrugerat plåttak. Källaren nås från norrsidan och är uppförd av sten och betong.

Tillsammans besitter byggnaderna på Rönningen ett kulturhistoriskt värde som representant för en torpmiljö från förra sekelskiftet. Sidokammarstugan är av särskilt byggnadshistoriskt intresse. Den utgör också ett pedagogiskt och socialhistoriskt värdefullt vittne om levnadsförhållanden i gångna tider. Det yngre bostadshuset fungerar som en intressant och i stora drag välbevarad årsring.

Ramdalen 1:49 Runndalen

Runndalen ligger i södra delen av Tisselskogs socken, ett stycke från Buterud. Torpanläggningen, som tros härstamma från 1800-talets slut, utgörs av bostadshus, ladugård och magasin. Det är först och främst ekonomibyggnaderna som är av kulturhistoriskt intresse.

Det ursprungliga bostadshuset är idag tillbyggt åt både öst och väst. Huset står på en grund av huggen sten och betongsten, har en stomme av timmer och regelverk som är klädd med stående fasspont- och pärlspontpanel som är rödmålad. Sadeltak med tvåkupigt tegel ligger över de äldsta delarna av huset. Tillbyggnaderna har platta tak med balkonger. Fönstren, som har flera olika utformningar, är genomgående i vitt. Även vindskivor och hörnbrädor samt gavelröstenas snickarglädje är vitmålad.

Söder om bostadshuset finns en ladugård. Denna står i lätt sluttande, terräng, delvis på stengrund. Delar av huset är timrat och fasaden är delvis klädd med stående lock- respektive slätpanel som mestadels är ofärgad. Timmerknutarna är synliga på långsidorna. Ladugården har tidigare stått längre söderut där det finns spår av stengrunden. Sadeltaket är belagt med korrugerad plåt och cementtegel. Portar av omålad plank, som hänger på smidesgångjärn, leder in i byggnaden.

På motsatt sida, i nordöstra hörnet av fastigheten finns ett magasin. Den timrade byggnaden står på sockel av gråsten som på grund av terrängen är högre på östra sidan. I väst utgör ett större stenblock trappavsats. Stommen saknar panel. Sadeltaket är belagt med korrugerad plåt. Dörren utgörs av en omålad plankdörr med bred, liggande spontpanel. De omgivande fodren är grova.

Runndalens ekonomibyggnader är mycket välbevarade och besitter ett kulturhistoriskt värde. Byggnader

Det timrade magasinet.

Ladugården, sedd norrifrån.

Bostadshuset på Runndalen.

Sommarstugan vid Lill-Ervens strand, sedd från sydöst.

som dessa har ofta rivits eller förändrats kraftigt. De skapar tillsammans med bostadshuset också en helhet som är viktig för närmiljön och den historiska förståelsen av denna del av socknen där många torp försvunnit genom åren i takt med att trakten avfolkats.

Ramdalen 1:50

Vid Lill-Ervens norra strand ligger detta fritidshus, omgivet av barrskog.

Stugan står på betongplintar. Grunden har täckts med röd, slät träpanel, vilket skapar en kryppgrund under huset. Stommen är timrad av sågat virke som också fungerar som ytterpanel, målad i rött. Sadeltaget är belagt med takpapp och har vitmålade vindskivor. Den ursprungligen öppna verandan har glasats in i senare tid. Ljusbruna fönsterluckor med diagonalt ställd panel täcker fönstren.

I anslutning till stugan finns ett uthus med dass och en mindre lillstuga, båda i enklare utförande. Husen är klädda med stående, rödfärgad locklistpanel, med svarta och/eller ljusbruna dörrar, fönster och foder. Taken är av plåt.

Sommarstugor som dessa började uppföras kring 1900-talets mitt. I och med semesterlagstiftningarna från och med 1930-talet och att gemene mans ekonomi blev bättre fick allt fler råd att köpa sommarstuga. Inspirationen till många av dem sprang ur den tidigare nationalromantiska arkitekturen och de tidigare sportstugorna som skulle främja friluftsliv och friskhet bland befolkningen.

Just denna stuga är kulturhistoriskt intressant då det är en av få i området, och den har ett typiskt läge – avskilt och i direkt anslutning till vattnet. Huset har inte heller genomgått några stora förändringar och är således en god representant för sommarstugorna som husgrupp.

Enkelstugan på Uddane sedd söderifrån.

Skårdalen 1:5 Uddane

Uddane, som varit torp under Skårdalen, ligger ett stycke väster om Övre Högsjön nära vägen mellan Ödskölt och Mustadfors. Anläggningen ligger relativt avskilt vid en glänta, med skogen runt omkring.

Bostadshuset är en enkelstuga i en våning med ett högt vindsutrymme. Det tros härstamma från tiden kring 1800-talets mitt. Huset står på en låg källargrund med ingång från väst och har en timmerstomme som är klädd med omålad, stående lockpanel med tydliga knutlådor. Sadeltaget är belagt med korrugerad plåt. Fönstren är av nyare slag med en respektive två lufter och spröjs. Bågar och karmar är vita men fodren

är omålade. Ytterdörren utgörs av pardörrar av plank i svart, med ett smäckert, överljusfönster med vitmålad snickerier.

På andra sidan uppfartsvägen ligger två små timrade ekonomibyggnader och ett utedass samlade. Det ena har varit ett svinhus, det andra kallas numera vedbod men har sannolikt också varit ett fåhus längre tillbaka i tiden. Väggarna består av det frilagda timret, taken är täckta med korrugerad plåt. Utedasset är en enkel regelverksbyggnad som klätts med omålad, stående, slät träpanel. Dess pulpettak täcks av korrugerad plåt. Dörrarna utgörs av omålad plank och husen saknar fönster, med undantag för dasset som har ett överljusfönster vid dörren.

Uddane har ett högt kulturhistoriskt värde i med byggnadernas mycket välbevarade skick. Med sina omålade väggar och traditionella byggnadstekniker ger Uddane ett särdeles ålderdomligt intryck. Bostadshuset är byggnadshistoriskt intressant för sin ovanlighet. Definitionen av dalslandsstugan är att den har enkelstugans utformning men har två plan. Stugan vid Uddarne har däremot ett och ett halvt plan vilket gör den speciell. De små uthusen utgör en mycket viktig del av miljön, inte minst då de bidrar till berättelsen om levnadsförhållandena i gångna tider vid torp som dessa.

Stugans pardörrar av stående plank med överljus.

Enkelstugan och en av ekonomibyggnaderna.

Tisselskogs Stom 1:2 Riket

Smedstället Riket ligger i en sänka öster om Tisselskogs kyrka. Till anläggningen hör ett bostadshus som ligger i en liten glänta, och smedjan, som ligger nära vägen ett stycke västerut. Verksamheten avtog successivt och upphörde permanent då den siste smeden, Enoch Gröning, gick bort 1983.

Bostadshuset från 1879 är om ett och ett halvt plan och har enkelstugans planlösning. Huset står på en sten grund och har en stomme av timmer med förhöjt väggliv.

Smedjan som ligger i väggkanten.

Bottenvåningen saknar panel, men den övre våningen är klädd med grov, stående lockpanel. Väggarna är mörkt bruna och solblekta. Sadeltaket är belagt med tvåkupigt tegel. Fönstren är genomgående sidohängda, småspröjsade tvåluftsfönster med vita bågar och karmar utan foder.

Smedjan från 1930-talets början är uppförd på betongplintar och har en regelverksstomme. Fasaden består av stående, brunaktig locklistpanel. Sadeltaket är täckt av korrugerad plåt och cementtegel. Lite större tvåluftsfönster med spröjs släpper in ljus i smedjan.

Parallellt med landsvägen går en gångväg mellan bostaden och smedjan.

Byggnaderna är välbevarade och besitter ett kulturhistoriskt värde. Värdet är även i allra högsta grad knutet till den lokalhistoriskt intressanta verksamhet som förr bedrevs här.

Bostadshuset, ett stycke öster om smedjan.

Tisselskogs kyrka, sedd från sydöst.

Tisselskogs Stom 1:10 Tisselskogs kyrka

Tisselskog är en medeltida socken som sedan reformationen varit annexförsamling till Steneby. Kyrkoanläggningen består av kyrkan, som i sina äldsta delar är uppförd på 1720-talet, med omgivande kyrkogård. På kyrkogårdens södra del finns ett vitputsat bårhus (cirka 1940) med skiffertäckt sadeltak samt en ekonomibyggning (1995). Intill den senare finns en grusad parkeringsplats.

Kyrkan av trä har ett långhus från 1877 med rak östgavel och ett västtorn från en tidigare kyrka, uppförd 1724–1727. I nordost finns en utbyggnad, ursprungligen sakristia, med en tillgänglighetsanpassad entré som inrymmer personalutrymmen och toalett. I tornets nedervåning finns vapenhus. En sakristia är inrymd i långhusets östra del, bakom koret. Kyrkans exteriör karakteriseras av enkel nygotik.

Fasaderna består av vit locklistpanel. Långhusets

Tisselskogs kyrka, flygfotografi från 1937. Vänersborgs museum.

skiffertäckta sadeltak är avvalmat i öster. Långhustaket är också avvalmat mot väster, vid tornets norr- och sydsida. Även den ombyggda före detta sakristians tak är skiffertäckt medan tornets spira är kopparklädd och kröns av ett kors på en glob. Längs långhustaket löper en profilerad takgesims i grön kulör. Samma färg har kyrkans dörr- och fönsteromfattningar. Långsidornas stora fönster är spetsbågigt avslutade upptill och smårutsindelade med antikglas i ytterbågarna. Även tornluckorna är spetsbågigt avslutade. Fönstrens spetsbågar bärs upp av klassicerande konsoler. Sådana konsoler bär också upp överstycket till portomfattningen mot väster. Kyrkporten där är en stor pardörr, klädd med kopparplåt på utsidan. Ingång till kyrkan finns också genom en enkeldörr mot väster till den gamla sakristian.

Kyrkogården omges närmast av vägar på dess västra och norra sida. Mot öster sluttar marken ned mot ett vattendrag omgivet av skogsterräng. Söder om kyrkogården finns öppen odlingsmark. Kyrkogården, som har en närmast kvadratisk form, är huvudsakligen belägen söder och öster om kyrkan. Den äldsta delen, närmast kyrkan, har utvidgats i två etapper: mot öster 1911 och mot söder 1989. Kyrkogårdens äldsta del tillsammans med 1911 års utvidgning avgränsas av en kallmur. Längs kyrkogårdens västra sida växer en rad med ekar. Mot öster växer en rad med lönnar.

Vid huvudentrén mot väster, nära kyrkans vapenhus, finns svarta järngrindar med stolpar med tälttaksformade överdelar krönta av kors. Likadana grindar finns också till det mur- och häckomgärdade bårhuset. Den yngsta delen av kyrkogården avgränsas delvis med häckar samt ett trästaket och en rad med lindar mot söder. Gångarna på hela kyrkogården är grusade. Grusade gravar saknas medan det finns enstaka smidda gravkors. Några av dessa är ganska nya vilket visar att traditionen hålls levande.

Det före detta baptistkapellet i Tisselskog.

Tisselskogs Stom 1:19 före detta baptistkapellet

Tisselskogs före detta baptistkapell är idag bostadshus och ligger på en trädgårdstomt mitt emot Tisselskogs kyrka. Baptiströrelsen kom till Tisselskogs socken i slutet av 1800-talet. Det första kapellet i socknen byggdes 1889 söder om sjön Råvarpen, vid Henneviken. Församlingen i Tisselskog fortsatte växa och då en medlem skänkte denna tomt tog församlingen tillfället i akt och uppförde ännu ett kapell år 1914. År 1981 upplöstes församlingen och kapellet kom i privat ägo.

Byggnaden är uppförd i vinkel och står på en grund av gråsten. Konstruktionen är gjord i regelverk och

fasaden består av liggande, rödfärgad spontpanel. Av stor betydelse för byggnadens karaktär är tornet i sydost med sin åttkantiga tornhuv. På norrsidan finns en liten så kallad snedtäcka med köksentré. Takfallen är belagda med takpannor av cement. I det norra takfallet finns två takkupor. På östra sidan av huset finns en stor öppen veranda.

Den norra delen av huset har traditionella sidohängda tvåluftsfönster med högt sittande tvärpost och/eller spröjs med bågar och karmar i vitt. Den del av byggnaden som varit gudstjänstlokal har större rundbågiga fönster om fyra eller sex lufter. Även dessa har vita bågar och karmar. En mindre variant av dessa rundbågiga fönster finns även i tornet. I kapellets gavelröste finns också ett sexkantigt fönster med diagonalt ställda spröjs. Fönsterfoder, hörnbrädor och vindskivor är gråmålade. Enkla släta dörrar med fönster upptill och vita foder finns på verandan och köksingången. In till gudstjänstlokalen leder tvåfärgade pardörrar med speglar.

Byggnaden har en mycket välbevarad karaktär med många detaljer kvar i original sedan 1914. Det kulturhistoriska värdet är högt, inte minst på grund av byggnadens historia som kapell och samlingsplats. Byggnaden fungerar som symbol för baptiströrelsens historia och verksamhet i Tisselskog. Det har ett högt arkitektoniskt värde och är av miljöskapande betydelse i miljön kring Tisselskogs kyrka.

Tisselskogs Stom 1:25

Bostadshus och lillstuga belägna på en trädgårdstomt invid Tisselskogs kyrka. Bostadshuset tros härstamma från sent 1800-tal och är byggt i ett och ett halvt plan med förhöjt väggliv. Det står på en källargrund av kvadersten, och stommen består huvudsakligen av timmer. Fasaden består av stående pärlspont. På norra sidan är en så kallad snedtäcka tillbyggd med köksentré. På västsidan finns en glasveranda under valmat plåttak. Husets sadeltak är belagt med enkupigt tegel. Köksentrén består av en sentida dörr. Över denna finns ett skärmtak av plåt.

Fönstren förefaller vara original i stor utsträckning, och är sidohängda, okopplade, fyrluftsfönster med högt sittande tvärpost och spröjs. I övervåningen finns en större variant i gavelröstena. Under takfoten finns överhängda enluftsfönster med spröjs. Fönsterbågar, -karmar och -foder är vitmålade.

Även lillstugan tros härstamma från 1800-talets senare del. Den har liknande utförande som bostadshuset men fönster och dörrar är sentida. Väggarna är klädda med

Bostadshuset på fastigheten Tisselskogs Stom 1:25, sett västerifrån.

ljusgul locklistpanel och huset står på en källargrund. Sadeltaget är belagt med tvåkupigt tegel. Entrén finns i en så kallad snedtäcka på norra gaveln. Husets fönster är av sidohängd tvåluftstyp med spröjs.

Det större bostadshuset har kvar många detaljer i original och det kulturhistoriska värdet är högt. Även lillstugan har en förhållandevis välbevarad karaktär. Byggnaderna är av miljöskapande betydelse i miljön kring Tisselskogs kyrka.

Tisselskogs Stom 1:26

Fastighet med flera byggnader som utgör en del av miljön kring Tisselskogs kyrka.

Bydegården, som också är känd under namnet Skompeladan, uppfördes kring 1930 som gemensamhetslokal för till exempel biovisning och teaterföreställningar. Den rektangulära byggnaden står på en stensockel och har fasad klädd med stående, faluröd panel. De vita hörnbrädorna är försedda med små kapitäl. Det flacka sadeltaket har kort takfot och är belagt med cementtegel. Fönstren är vitmålade och av treluftstyp. Entrédörren består av pardörrar med fyra speglar och vita foder med dekorerad överliggare och konsol.

Lanthandeln uppfördes av Helmer Svensson i slutet på 1920-talet och drevs som sådan av honom fram till 1969. Byggnaden är uppförd i vinkel, på en putsad källargrund. Fasaden består i huvudsak av stående, faluröd locklistpanel. På baksidan, mot öst, är en snedtäcka uppförd i byggnadens vinkel. Huset har ett sadeltak belagt med cementtegel. Snedtäckans pulpettak består av korrugerad plåt. Huset karaktäriseras av sin funktion som lanthandel. Huvudfasaden mot väster domineras av de större, spröjsade skyltfönstren och den delvis glasade butiksdörren. Husets fönster är i övrigt av tvåluftstyp med spröjs.

I anslutning till Tisselskogs Stom 1:25 ligger en ladugård och ett före detta stall. Det sistnämnda är byggt dikt an mot en ekonomibygnad som ligger på en annan fastighet. Det står på plintar av sten, och fasaden är klädd med solbekt, stående panel. Fönster saknas, portar och dörrar är gjorda av plank. Taket är klätt med Fengersforsplåt (se sidan 120)

Ladugården står på en sockel av sten och betong. Fähuset i öster har en timmerstomme men loge och högdelar är utförda i regelverk. Fasaderna består av stående lockpanel eller stående slätpanel. Sadeltaget är belagt med korrugerad plåt. Fönster finns i fähusdelen och består av tvåluftsfönster med spröjs. Portar och dörrar är gjorda av plank med smidesgångjärn.

Skompeladan sedd från sydväst.

Före detta lanthandeln i Tisselskog.

Ladugården.

Det kulturhistoriska värdet varierar mellan byggnaderna men den gemensamma nämnaren är miljöskapande värden. Skompeladan har dessutom ett högt socialhistoriskt värde som möteslokal, med egna berättelser. Arkitekturen är utförd med omsorg och för sin tid påkostad. Lanthandeln har på liknande sätt ett socialhistoriskt värde som mötesplats. Ladugården och uthusen har i huvudsak miljöskapande värden men är också representativa för sina typer av byggnader, och har lokalhistorisk förankring i och med takmaterialet Fengersforsplåt.

Tisselskogs-Heden 1:20

I sydvästra delen av Tisselskogs socken, mellan Norra och Södra Hedetjärnet ligger Heden. Hemmanet var omskrivet redan i mitten av 1600-talet. Troligen fick gården sin nuvarande plats i samband med laga skifte som genomfördes här 1837 och 1853. Gården utgörs av den högt liggande enkelstugan med uthus/vedbod och ladugård intill.

Bostadshuset är en enkelstuga som sannolikt härstammar från omkring 1850. Den står på stengrund och har en timrad stomme klädd med stående, faluröd lockpanel och vita knutar. Mot söder finns en liten farstukvist med snickarglädje. Fönstren är genomgående av tvåluftstyp med spröjs. Pardörren är klädd med snedställd spontpanel och är blåmålad. Sadeltaket täcks av tvåkupigt tegel.

Även den omålade, timrade ladugården är byggd vid 1800-talets mitt. Den står på plintar av staplad sten och har en centralt placerad parloge med fähus på sidorna. Parlogen har tröskgolv i mitten och foderlada samt sädeslada på ömse sidor. Byggnaden är delvis klädd med stående lockpanel. Parlogens sadeltak är täckt av korugerad plåt och fähusens sadeltak av tvåkupigt tegel.

Den mindre ekonomibygnaden tros vara byggd någon gång kring sekelskiftet 1900. Dess väggar består av rödmålade stående lockpanel och sadeltaket är klätt med tvåkupigt lertegel.

Gården representerar en äldre agrar bebyggelsemiljö som är karaktäristisk för en gård i norra Dalsland under mitten av 1800-talet. Ladugårdslängan är av ett ålderdomligt slag som i äldre tid var typisk för trakten, men som numera ses allt mer sällan. Som sådan besitter den ett högt kulturhistoriskt värde. Gården besitter i sin helhet ett kulturhistoriskt värde för sina välbevarade och väl underhållna byggnader.

Enkelstugan, sedd söderifrån.

Parlogen med ett av fähusen i förgrunden, sedd västerifrån.

Detalj från ladugården; skjutregel av trä.

Tisselskogs-Liden 1:21 Björkliden

Björkliden ligger i skogsbygderna öster om Dals Långed. Gården omges av skog men har öppna marker i väst. Förutom boningshus och ladugård finns här lillstuga, avtråde och en låg timrad ekonomibygnad.

Bostadshuset är en dalslandsstuga som enligt uppgift härstammar från 1820-talet. Det står på stengrund och har en timrad stomme klädd med stående, faluröd locklistpanel. På västsidan finns en öppen farstukvist med grå väggpanel, under pulpettak med papp. Stugans sadeltak är belagt med skiffer. Genomgående har huset tvåluftsfönster med småspröjs. På husets baksida finns ett bevarat litet fönster av äldre modell.

Lillstugan som ligger intill är om ett plan och står på gråsten. Stommen är timrad och klädd med stående, faluröd lockpanel. Taket är belagt med skiffer. På södra gaveln finns entrén i en tillbyggd så kallad snedtäcka. Fönstren är av tvåluftstyp med spröjs.

I väster finns en liten byggnad som kan vara samtida med boningshuset. Möjligen kan det ursprungligen ha fungerat som magasin. Väggarna består i huvudsak av frilagda timmerväggar. Sadeltaket har åskonstruktion och är täckt med så kallad Fengersforsplåt (för mer info se sidan 120). Dörren är av plank med smidesgångjärn.

På norra sidan av gården ligger ladugården. Den rektangulära byggnaden har timrat fåhus i norra delen samt loge och högdelen i regelkonstruktion. Fasaden består av stående, rödfärgad slätpanel med fönster i fåhusdelen samt ett band av korrugerad plastpanel som skapar ljusinsläpp i högdelen. Ladugårdsdörrarna är gjorda av plank, i svart/grått. Mitt på västra fasaden finns en stor plåtport. Sadeltaket är belagt med korrugerad plåt.

Gården utgör som helhet ett fint exempel på en äldre gårdsmiljö med byggnader från i huvudsak 1800-talet, och besitter ett kulturhistoriskt värde. Dalslandsstugan är en välbevarad representant för sin byggnadstyp. Den lilla boden är byggnadshistoriskt intressant, även för taket av Fengersforsplåt som har lokalhistorisk förankring.

Tisselskogs-Liden 3:2 Lidbäck

Intill Södra Järpestolstjärnet i norra delen av Tisselskogs socken ligger Lidbäck. På fastigheten finns tre bostadshus på en sluttande trädgårdstomt. Bostadshuset längst i söder är en dalslandsstuga som tros härstamma från 1800-talets mitt. Det är i första hand denna byggnad som är kulturhistoriskt intressant.

Stugan står på stengrund, har en stomme av timmer klädd med stående, faluröd locklistpanel med knutlådor. På sydsidan finns en farstukvist. Sadeltaket är belagt

Dalslandsstugan.

Den timrade boden med tak av Fengersforsplåt.

Dalslandsstugan.

Bostadshuset vid Ulvsrud 1:15.

med tvåkupigt betongtegel. Fönstren är genomgående äldre, sidohängda tvåluftsfönster med spröjs. Fönsterbågar, -karmar och -foder är vitmålade.

Stugan är en välbevarad och god representant för dalslandsstugorna som byggnadstyp. Som sådan besitter den ett kulturhistoriskt värde.

Ulvsrud 1:15

Ulvsrud 1:15 ligger i nordvästra delen av Tisselskogs socken. På fastigheten finns ett bostadshus från 1925 och två mindre ekonomibyggnader. Här har tidigare funnits ett hönseri.

Bostadshuset ligger i en stor glänta med siktlinjé mot öppna fält. Huset, som är om ett och ett halvt plan, är uppfört i vinkel och står på en stengrund. Fasaden består av stående, gulmålad spontpanel med tandsågad våningsmarkering. I den indragna vinkeln finns en glasad veranda och på baksidan, mot söder, en liten snedtäcka med köksingång. Huset har mansardtak med takfall av korrugerad plåt. Över verandan finns en balkongdörr. Fönstren, som förefaller vara i original, är genomgående av fyra- respektive sexluftstyp med högt sittande tvärpost. Verandan har höga enkelglasfönster med kors- och krysspröjs och en dörr som följer samma mönster. Fönsterbågar, -karmar och -foder är vitmålade.

Ekonomibyggnaderna är av enklare typ med röd locklistpanel, sadeltak belagda med plåt och portar och dörrar av plank.

Med undantag från det senare tillkomna takmaterialet förefaller byggnaderna ha genomgått inga eller ytterst få förändringar. De besitter på grund av detta ett kulturhistoriskt värde.

Dalslandsstugan på fastigheten Bäckehögen.

Värnebo 1:8 Bäckehögen

På en höjd i skogsmarkerna norr om Värnebo ligger denna fastighet som är bebyggd med bostadshus och magasin.

Bostadshuset är en dalslandsstuga som tros härstamma från perioden 1850–1870. Det står på en låg stensockel och har en stomme av timmer som är klädd med stående, solblekt locklistpanel. På östra sidan finns en öppen farstuvist dekorerad med snickarglädje. Stugans sadeltak har karaktäristiskt kort takfot och är belagt med tegelröd korrugerad plåt. Fönstren är genomgående vita, sidohängda tvåluftsfönster med spröjs och saknar foder. Pardörrarna som leder in i huset utgörs av spegeldörrar med glasad och spröjsad övre fyllning.

Norr om bostadshuset finns ett magasin i två våningar

som sannolikt är samtida med boningshuset. De timrade väggarna saknar panel. Sadeltaket är belagt med tvåkupigt tegel. I gavelspetsen åt söder finns ett småspröjsat fönster. Dörren utgörs av en plankdörr med diagonalt ställd, omålad, bred panel.

Byggnaderna på Bäckehögen är välbevarade och karaktäristiska exempel på sin typ av byggnader. Tillsammans bildar de en ålderdomlig, oförändrad miljö med kulturhistoriskt värde.

Farstuvisten med dekorativ snickarglädje.

Förteckning över fastigheter med kulturhistoriska värden

A. Alltorp 1:9 <i>Alltorps tingshus med flera</i>	53	Huken 1:2	126
A. Gullungebyn 1:4	106	Huken 1:5	127
Alltorp 1:28 <i>Gillevi idrottsplats</i>	57	Hultet 1:1	71
Alltorp 1:30	58	Hällan 1:4 <i>Hällan</i>	73
Alltorp 1:37 <i>Alltorpsängen</i>	58	Hängesten 1:4 <i>Stora Hängesten</i>	74
Alltorp 1:37 <i>Funkhuset</i>	59	Högelund 1:9 <i>Norra Tomta</i>	128
Amliden 1:3	60	Högelund 1:26	128
A. Ramdalen 1:30 f.d. <i>Ramdalens skola</i>	112	Högelund 1:31 <i>Märrebråten</i>	129
Asketveten 1:7 <i>Jyskerud</i>	61	Högelund 1:37 och 1:39 <i>Därframme</i>	130
Asketveten 1:7 <i>Stora Asketveten</i>	62	Högsbyn 1:3 <i>Gärdet</i>	131
Asketveten 1:23	62	Högsbyn 1:37 <i>Bräckorna</i>	132
Asketveten 1:32	64	Högsbyn 1:46 <i>Hagen</i>	133
A. Värnebo 1:3 <i>Nordvärnebo</i>	116	Högsbyn 1:63	135
A. Ödskölts-Berg 1:21	56	Ivägsholm 1:5 <i>Stora Kjulperud</i>	74
Backen 1:11 <i>Fabriken</i>	64	Ivägsholm 1:9 <i>Ivägsholms säteri</i>	75
Backen 1:12 <i>Iväggården</i>	65	Kroksbyn 1:15	76
Backen 1:32 f.d. <i>Ödskölts järnvägsstation</i>	66	Kulturresevat	9
B. Alltorp 1:37 <i>Gästgiveriet</i>	53	Kårud 1:48	22
B. Gullungebyn 1:5	106	Nacken 1:2	78
Björke 1:4	119	Nacken 1:5 <i>Västra Rönningen</i>	78
Björke 1:38 <i>Ekerud</i>	119	Nilsbyn 1:4	136
Björke 1:39 <i>Hultet</i>	120	Nilsbyn 1:6	137
Björtveten 1:43	18	Nilsbyn 1:15 <i>före detta prästgården</i>	138
B. Ramdalen 1:34	112	Nilsbyn 1:18 <i>Långkasen</i>	139
Brene 1:11 <i>Lund</i>	66	Ramdalen 1:10 <i>Slättängen</i>	140
Brene 1:33 <i>Lilla Bräckan</i>	67	Ramdalen 1:43 <i>Henneviken</i>	141
Brene 1:34 <i>Heden</i>	68	Ramdalen 1:44	143
Bräckan 1:13	68	Ramdalen 1:46 <i>Strömsberg</i>	143
Buterud 1:5 <i>Buteruds slusstation</i>	121	Ramdalen 1:47	
B. Värnebo 1:4 <i>Lerberget</i>	117	<i>Hennevikens kraftstation (och såg)</i>	144
Bäcken 1:43 <i>Vättungens säteri</i>	19	Ramdalen 1:48 <i>Rönningen</i>	145
Bäcke stom 1:5 <i>Storögården</i>	18	Ramdalen 1:49 <i>Runndalen</i>	146
B. Ödskölts-Berg 1:37	56	Ramdalen 1:50	147
C. Gullungebyn 1:8	107	Skårdalen 1:5 <i>Uddane</i>	147
C. Ramdalen 1:57	113	Stora Bodane 1:3	79
C. Värnebo 1:20 och 1:21	118	Stora Bodane 1:4	80
C. Ödskölts-Berg 1:52	57	Tisselskogs-Heden 1:20	153
D. Gullungebyn 1:15	108	Tisselskogs-Liden 1:21 <i>Björkliden</i>	154
E. Gullungebyn 1:22	109	Tisselskogs-Liden 3:2 <i>Lidbäck</i>	154
F. Gullungebyn 1:23	109	Tisselskogs Stom 1:2 <i>Riket</i>	148
Flaterud 1:6 <i>Hökån</i>	122	Tisselskogs Stom 1:10 <i>Tisselskogs kyrka</i>	149
Flaterud 1:22	123	Tisselskogs Stom 1:19 <i>före detta baptistkapellet</i>	150
Flaterud 1:25 <i>Stockebro</i>	124	Tisselskogs Stom 1:25	151
Glumserud 1:3	125	Tisselskogs Stom 1:26	152
Gunbjörbyn 1:8	69	Uleviken 1:13	81
Gunbjörbyn 1:16 <i>Bodane</i>	70	Uleviken 1:18 <i>Jättenhem</i>	82
Hugeryr 1:49 <i>Bråtarna</i>	70	Uleviken 1:20	82
		Ulvsrud 1:15	155

Vången 1:30, 1:31 och 1:32 <i>Vångens såg</i>	83	Vättungen 1:324	36
Vången 1:50 <i>Stora Gillerud</i>	84	Vättungen 1:333	36
Vången 1:81 <i>Ekeliden</i>	85	Vättungen 1:393 <i>före detta stationshuset</i>	37
Värnebo 1:8 <i>Bäckehögen</i>	155	Vättungen 1:394 <i>före detta kommunhuset</i>	38
Vättungen 1:4, 1:392, 1:397 och 1:399 <i>Bäckefors bruk med flera</i>	39	Vättungen 1:398	43
Vättungen 1:47 <i>Elsendal</i>	22	Vättungen 1:403 <i>Björke</i>	43
Vättungen 1:47 <i>Ljungbyvallen</i>	23	Ödebyn 1:60	44
Vättungen 1:47 <i>Sjöbäcken</i>	24	Ödebyn 2:1 <i>Svängen</i>	44
Vättungen 1:47 <i>Skogen</i>	24	Ödskölt 1:39 <i>Lilla Ödskölt</i>	86
Vättungen 1:116	25	Ödskölt 1:63 <i>Ödskölts gård</i>	86
Vättungen 1:117	26	Ödskölt 2:1 och 1:55 <i>Ödskölts kyrka</i>	87
Vättungen 1:148	27	Ödskölts-Berg 1:71	92
Vättungen 1:156	28	Ödskölts-Bön 1:6 <i>Bökullen</i>	89
Vättungen 1:175, <i>före detta Bäckefors hotell</i>	28	Ödskölts-Bön 1:6 <i>Ödegården</i>	89
Vättungen 1:182 <i>Dalslands sjukhus</i>	29	Ödskölts-Bön 1:8 <i>Lilla Bodane</i>	90
Vättungen 1:183	31	Ödskölts-Bön 1:9 <i>Lilla Bodane</i>	91
Vättungen 1:188 <i>Bäcke kyrka</i>	32	Ödskölts-Kroken 1:3 <i>Sand</i>	93
Vättungen 1:224	33	Ödskölts-Kroken 1:7 <i>Holmerud</i>	94
Vättungen 1:225	33	Ödskölts-Kroken 1:16 <i>Blåbandslokalen</i>	95
Vättungen 1:235	34	Ödskölts-Kroken 1:19 <i>Brandstationen</i>	96
Vättungen 1:279 <i>Granbacka festplats</i>	35	Ödskölts-Kroken 1:31	96
Vättungen 1:323	36	Ödskölts-Kroken 1:37	97
		Ödskölts-Stom 1:6 <i>Lund</i>	91

Källförteckning

Tryckta källor

Bjurström, Gustaf (red.) m. fl. (1977) *Bäcke-boken*. Uddevalla; Bäckefors hembygdsförening

Björk, Cecilia, Nordling, Lars & Reppen, Laila (2015) *Så byggdes villan: svensk villaarkitektur från 1890 till 2010*. Stockholm; Svensk Byggtjänst

Forsaeus, Svante (1985) *Lelångenbanan*. Borås; Svenska järnvägsklubben

Hallin, Margareta & Nordström, Annalena (1986) *Kulturbeskrivning av byggnadsinventering nr 31, Bengtsfors kommun*. Vänersborg; Älvsborgs länsmuseum

Johansson, Ivar (1968) *Ödskölt – Vår hembygd*. Mellerud

Johansson, Jan & Odenbring Widmark, Marie (1993) *Kulturmiljöprogram Bengtsfors kommun*. Vänersborg; Älvsborgs länsmuseum

Larsson, Åke (red.) m. fl. (1990) *Tisselskogs socken*. Munkedal; Tisselskogs hembygdsförening

Lindhe, Ingemar (red.) (2006) *Flottning i Valboån*. Studiecirkel inom Färgelanda släktforskarförening

Ohlén, Carl-Eric, von Sydow, Waldemar & Björkman, Sten (red.) (1935) *Svenska gods och gårdar. D. 1 »Gårdar på Dal«*. Uddevalla

Ohlén, Carl-Eric, von Sydow, Waldemar & Björkman, Sten (red.) (1945) *Svenska gods och gårdar. D. 48, Dalsland* [2. uppl.] Uddevalla

Odenbring Widmark, Marie (2008) *Gårdar i Dalsland – en bebyggelsehistorisk översikt*. Göteborg; Länsstyrelsen i Västra Götalands län.

Svensson, MayLis (red.) (2018) *Minnen från Bäckefors*. Mellerud; Bäckefors hembygds- & framtidsförening

Widmark, Dag (1997) *Industrilandskapet Dalsland*. Älvsborgs länsmuseum, Vänersborg

Otryckta källor

Muntliga och skriftliga uppgifter och synpunkter från berörda fastighetsägare samt Bäckefors hembygds- och framtidsförening, Tisselskogs hembygdsförening och Ödskölts sockengille.

Handlingar från Samhällsbyggnadsenhetens arkiv, Bengtsfors kommun

Lantmäteriets historiska kartor: <https://historiskakartor.lantmateriet.se>

www.Idrottsplats.se 2018-07-16

Lästips för dig som vill veta mer!

www.slojdochbyggnadsvard.se

www.byggnadsvard.se

Så renoveras torp och gårdar. Hidemark, O. m.fl. 2011.

Trähus: kulturhistoria, byggnadsvård, renovering. Af Malmborg, M. och Månsson, J.

Stora boken om byggnadsvård. Gudmundsson, G. 2010.

Varsamt och sparsamt. Blomberg, I. 2003.

Tidstypiskt: arkitekturdetaljer i flerbostadshus 1880-1980. Björk, C. och Reppen L.

Så byggdes villan: svensk villaarkitektur från 1890 till 2010. Björk, C. m.fl. 2009.

Gårdar i Dalsland – en bebyggelsehistorisk översikt. Odenbring Widmark, M. 2008.

Byggnadsvård för lägenheter. Ridderstrand, S. och Wenander, V. 2018.

VÄSTARVET
UPPTÄCK
NATUR- OCH KULTURARVET
I VÄSTRA GÖTALAND
www.vastarvet.se

**BENGTSFORS
KOMMUN**

**VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN
VÄSTARVET**